

PROGRAMACIÓN DEPARTAMENTO DIDÁCTICO
CURSO 2017_18

PRO1718_OR

DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN

1.-INTRODUCCIÓN	5
2.-MARCO CONTEXTUAL	6
2.1 Disposicións legais.....	6
2.2 Ubicación e contorna do centro	10
2.3 Características do centro.	11
2.4 Ensinanzas impartidas no centro	12
2.5 Procedencia do alumnado	12
2.6 Situación económica do alumnado e as familias	13
2.7 Recursos	17
2.8 Estructura funcional do departamento	21
3.-DETECCIÓN DE NECESIDADES	23
4.-OBXECTIVOS	27
5.- CONTIDOS	32
6.-PLANIFICACIÓN XERAL E DEFINICIÓN DE ACCIÓN PRIORITARIAS	35
7.-ESTRATEGIAS DE INTERVENCIÓN	39
8.-PRESENCIA DAS COMPETENCIAS CLAVE NOS ÁMBITOS DE ACTUACIÓN DO DEPARTAMENTO	41
9.-ÁMBITOS DE ACTUACIÓN	43
9.1-Apoio ao proceso de ensino-aprendizaxe (ANEXO I - PROGRAMACIÓN DE PT)	61
9.1.1 Obxectivos	63
9.1.2 Actuacións	66
9.1.3 Seguimento e avaliación.....	69
9.2.-Plan de Atención á Diversidade (ANEXO V)	215
9.3.-Plan de Acción Titorial (ANEXO VI)	243
9.4.-Orientación Académica e Profesional	38
9.4.1 Obxectivos	40

9.4.2 Actuacións	40
10.- IMPLEMENTACIÓN E TEMPORALIZACIÓN DAS ACCIÓNS (ANEXO III) .	80
11.-CRITERIOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN DO PLAN (ANEXO IV)...	90
12.PROGRAMAS DEINTERVENCIÓN.....	
12.1.- <u>PROGRAMAS XERAIS</u> (implementados por todos os membros do D.O.)	
▪ PROGRAMA DE HABILIDADES SOCIAIS, documento dentro do PAT, según instrucción octava da circular 8/2009 da DXFP	97
▪ PROGRAMA DE EDUCACIÓN PARA A TOLERANCIA E RESPETO POLAS DIFERENTES CULTURAS	139
▪ PROGRAMA DE INTERVENCIÓN PARA ALUMNAS/OS CON TDAH	146
▪ PROGRAMA DE INTELIXENCIA EMOCIONAL	160
▪ PROGRAMA DE MEDIACIÓN ESCOLAR	180
▪ PROGRAMA DE TITORÍA ENTRE IGUAIS.....	198
▪ PROGRAMA DE PREVENCIÓN E INTERVENCIÓN EN MATERIA DE ABSENTISMO ESCOLAR	228
▪ PROGRAMA INTERVENCIÓN ALUMNA E ALUMNOS CON SÍNDROME DE ASPERGER	238
▪ PROGRAMA DE TRANSICIÓN PRIMARIA -SECUNDARIA.....	300
▪ PROGRAMA DE ASESORAMENTO ÁS FAMILIAS.....	302
12.2.- <u>PROGRAMAS ESPECÍFICOS IMPLEMENTADOS POLAS PROFESORAS DE PT</u>	
▪ Programa de Técnicas de Estudo.....	273
▪ Programa de Lectura Comprensiva.....	277
▪ Programa de Intervención Lóxico Matemática.....	282

13. ANEXOS	51
ANEXO I: PROGRAMACIÓN DE PT.....	62
ANEXO II: SEGUIMIENTO PROCESO ENSINO-APRENDIZAXE ALUM.....	74
ANEXO III: IMPLEMENTACIÓN E TEMPORALIZACIÓN DAS ACCIÓNS.....	78
ANEXO IV: GRELAS DE AVALIACIÓN DE TODOS OS PROGRAMAS.....	85
ANEXO V: PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE. DOCUMENTO PROPIO.	
Incluimos aquí as addendas feitas.....	302
ANEXO VI: PLAN DE ACCIÓN TITORIAL..(DOCUMENTO PROPIO).	
Incluimos aquí as actuacións xerais correspondentes a este curso e as actividades que se pretenden implementar	314

1.-INTRODUCCIÓN.

A orientación educativa está inmersa no proceso educativo, orientar consiste en estruturar do xeito máis personalizada e integral o proceso de ensino aprendizaxe. Dende esta perspectiva orientación e educación comparten as mesmas finalidades e ambas as dúas refírense ao carácter personalizado dos procesos educativos, compartindo os mesmos fins: O pleno desenvolvemento do alumnado, a educación no respecto dos dereitos e liberdades fundamentais, na igualdade de dereitos e oportunidades, o exercicio da tolerancia, a liberdade e a convivencia, a educación na responsabilidade individual e no mérito e esforzo persoal, a formación para a paz e o respecto aos dereitos humanos, o desenvolvemento da capacidade de regular a propia aprendizaxe, confiar nas súas aptitudes e coñecementos, desenvolver a creatividade, a iniciativa persoal e o espírito emprendedor, a formación no respecto e recoñecemento da pluralidade lingüística e cultural, a adquisición de hábitos intelectuais e técnicas de traballo, de coñecementos científicos, técnicos, humanísticos..., a capacitación para a comunicación na linguas oficiais, a preparación para o exercicio da cidadanía.

Neste contexto o D.O., é o recurso organizativo, técnico e material que apoia a función orientadora e titorial do profesorado, é un órgano de planificación e coordinación e constitúese en instrumento de apoio e dinamización, favorecedor da mellora da calidade educativa, e que agrupa profesionais especialidades de áreas diferentes co fin de apoiar e potenciar o desenvolvemento educativo. A súa programación ten como finalidade dar resposta ás necesidades do centro a partir dos recursos existentes, implicando a todo o Centro nas actividades programadas.

A programación do D.O. debe atender en primeiro lugar ao mandado constitucional, que no seu artigo 27 establece

"Todos teñen dereito á educación", "A educación terá por obxecto o pleno desenvolvemento da personalidade humana".

A LOMCE no seu artigo 71 determina:

«1. Las Administraciones educativas dispondrán los medios necesarios para que todo el alumnado alcance el máximo desarrollo personal, intelectual, social y emocional, así como los objetivos establecidos con carácter general en la presente Ley. Las Administraciones educativas podrán establecer planes de centros prioritarios para apoyar especialmente a los centros que escolaricen alumnado en situación de desventaja social.

2. Corresponde a las Administraciones educativas asegurar los recursos necesarios para que los alumnos y alumnas que requieran una atención educativa diferente a la ordinaria, por presentar necesidades educativas especiales, por dificultades específicas de aprendizaje, TDAH, por sus altas capacidades intelectuales, por haberse incorporado tarde al sistema educativo, o por condiciones personales o de historia escolar, puedan alcanzar el máximo desarrollo posible de sus capacidades personales y, en todo caso, los objetivos establecidos con carácter general para todo el alumnado.»

2.- MARCO CONTEXTUAL

2.1.- Disposicións Legais

A nosa actividade educativa susténtase nas leis do ordenamento xurídico estatal e da Comunidade Autónoma. Particularmente, apoiase no lexislado pola Lei Orgánica 8/2013, de 9 de decembro, para a mellora da calidade educativa, así como aqueles aspectos que permanecen vixentes da Ley orgánica 2/2006, de 3 de maio de educación e demais normas referidas ao ámbito educativo, en especial:

- *ORDE do 12 de xuño de 2017 pola que se aproba o calendario escolar para o curso 2017/2018, nos centros docentes sostidos con fondos públicos na Comunidade Autónoma de Galicia. (DOG do 22 de xuño).*
- *Decreto 86/2015, do 25 de xuño, polo que se establece o currículo da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato na Comunidade autónoma de Galicia (Doga 29 de xuño de 2015)*
- *ORDE do 15 de xullo de 2015 pola que se establece a relación de materias de libre configuración autonómica de elección para os centros docentes nas etapas de educación secundaria obrigatoria e bacharelato, e se regula o seu currículo e a súa oferta. (Doga 21 de xullo de 2015).*
- *ORDE do 13 de xullo de 2016 pola que se amplía a relación de materias de libre configuración autonómica de elección para os centros docentes nas etapas de educación secundaria obrigatoria e bacharelato, e se regula o seu currículo e a súa oferta. (Doga 4 de agosto de 2016).*
- *ORDE do 3 de agosto de 2017 pola que se amplía a relación de materias de libre configuración autonómica de elección para os centros docentes na etapa de educación secundaria obrigatoria e se regula o seu currículo e a súa oferta. (Doga 18 de agosto de 2017).*
- *RESOLUCIÓN do 20 de xullo de 2017, da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa, pola que se ditan instrucións para a implantación, no curso académico 2017/18, do currículo establecido no Decreto 86/2015, do 25 de xuño, da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato nos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia. (Doga 8 de agosto de 2017)*
- *RESOLUCIÓN do 3 de agosto de 2017, da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa, pola*

que se ditan instrucións para o desenvolvemento dos ciclos formativos de formación profesional do sistema educativo no curso 2017/18. (Doga 17 de agosto de 2017)

- Orde do 1 de agosto de 1997 pola que se ditan instrucións para o desenvolvemento do Decreto 324/1996 polo que se aproba o Regulamento orgánico dos institutos de educación secundaria e se establece a súa organización e funcionamento (DOG do 2 de setembro).
- Decreto 120/1998, de 23 de abril, polo que se regula a orientación educativa e profesional na Comunidade Autónoma de Galicia.
- Orde do 24 de xullo de 1998 pola que se establece a organización e o funcionamento da orientación educativa e profesional na Comunidade Autónoma de Galicia regulada polo Decreto 120 /1998.
- Orde do 6 de outubro de 1995 pola que se regulan as adaptacións do curriculum nas ensinanzas de réxime xeral.
- Orde do 31 de outubro de 1996 pola que se regula a avaliación psicopedagóxica dos alumnos /as con necesidades educativas especiais que cursan as ensinanzas de réxime xeral e, se establece o procedemento e os criterios para a realización do dictame de escolarización.
- Circular 8/2009 da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa pola que se regulan algunhas medidas de atención á diversidade para o alumnado de Educación Secundaria Obrigatoria.
- Circular 10/2010 da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa pola que se ditan instrucións para coordinar as actuacións e establecer as accións prioritarias dos servizos de orientación educativa e profesional na comunidade autónoma de Galicia.
- LEI 4 / 2011 do 30 de xuño de convivencia e participación da comunidade educativa.

- *DECRETO 229/2011, do 7 de decembro, polo que se regula a atención á diversidade do alumnado dos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia nos que se imparten as ensinanzas establecidas na Lei Orgánica 2/2006, do 3 de maio, de educación (DOG 21 de decembro de 2011).*
- *Instruccións da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa polas que se traslada o Protocolo Xeral de prevención, detección e tratamento do acoso escolar e ciberacoso nos centros docentes de niveis non universitarios sostidos con fondos públicos da Comunidade Autónoma de Galicia.*
- *Orde do 13 de xullo de 2015 pola que se regulan as ensinanzas de formación profesional básica no curso académico 2015/16, así como o acceso e a admisión em estas ensinanzas. (DOG 22-7-2015)*

Cabe sinalar que o noso modelo de orientación, ademais de partir do disposto na normativa antes mencionada, deberá estar en concordancia coas liñas directrices establecidas nos Proxectos Educativo e Curricular do Centro ademais da Programación Xeral anual do centro. Así, as actuacións deste departamento enmarcaranse dentro dos seguintes ámbitos xerais:

- **A atención á diversidade**, a través do conxunto de medidas e accións que teñen como finalidade adecuar a resposta educativa ás diferentes características e necesidades, ritmos e estilos de aprendizaxe, motivacións, intereses e situacións sociais e culturais de todo o alumnado.
- **A convivencia** no marco da formación de cidadáns responsables, autónomos e participativos.
- **A motivación** pola aprendizaxe e a valoración do esforzo.

- **Asesoramento** e a orientación profesional como formación ao longo da vida.

A orientación susténtase nos **principios** de:

- **Prevención:** A orientación como un dereito de todo educando en todo momento, e non só ante unha problemática específica .
- **Desenvolvemento:** Os alumnos/as na súa interacción co medio van estruturando as súas capacidades, habilidades e destrezas e maila súa personalidade trátase, en suma, de crear un contexto motivador que estimule eses cambios.
- **E Intervención Social:** A intervención orientadora non debe ter en conta só o individuo, senon que debe dirixirse ó contexto educativo e social no que aquel se desenvolve.

2.2.- Ubicación e Contorna do Centro

Ningunha actividade pode levarse a cabo cun adecuado nivel de eficacia se non ten en consideración o contorno no que se desenvolve, os medios cos que se conta, as experiencias previas, etc. Isto mesmo, tal vez con máis notoriedade, ocorre cando se trata do ámbito educativo. Por iso, aínda que de forma somera, trátase de aportar algúns datos que hai que ter presentes á hora de planificar unha acción orientadora destinada a dar pasos cara adiante e non ao enfrontamento e ao fracaso. É por iso polo que, seguidamente, se aportan uns datos (recollidos da memoria do curso 2016-17, que teñen que ver cos medios (humanos e materiais) cos que se conta, cos servizos que se prestan e coa realidade dos destinatarios dos servizos. Todo isto condicionará, naturalmente, tanto os obxectivos como a metodoloxía a usar.

2.3 Características do centro.

O I.E.S. Arcebispo Xelmírez II de Santiago de Compostela é un centro de ensino secundario da zona norte da cidade, que cumpre este curso trinta anos de existencia. Como resultado deste proceso e tamén de novas adscricións de centros de primaria, o perfil do alumnado foi variando nos últimos anos. Nos anteriores documentos programáticos do centro caracterízase o alumnado do Arcebispo Xelmírez II como fundamentalmente rururbano ou rural, e con un estatus sociocultural e económico medio-baixo. Aínda que parte do alumnado ten esta procedencia, no momento actual compre reconsiderar estes tópicos, sobre todo no que respecta ao estatus sociocultural das familias, con predominio da clase media e ao nivel de estudos dos pais, tendo aumentando considerablemente o número dos que posúen formación universitaria. Isto inflúe nas expectativas das familias cara a educación dos seus fillos.

O que segue a ter un peso importante na configuración da comunidade educativa é o alumnado asignado pola comisión de escolarización, que supera nos últimos anos o 10% do total. O perfil deste alumnado é moi variable e cambia cada curso académico, o que dificulta o deseño previo dos proxectos educativos e calquera outra actuación. É frecuente que nunha porcentaxe significativa presenten necesidades educativas específicas, ás que o centro non pode responder de maneira adecuada por falta de recursos e de persoal específico de apoio. Compre tamén salientar, como consecuencia desta asignación de alumnado que non sempre pertence á área de influencia do centro, o impedimento do goce de determinados dereitos, como o transporte escolar gratuíto ou a dificultade para participar en actividades complementarias e extraescolares. Por outra parte, prodúcese con frecuencia a concentración de alumnado pertencente de minorías étnicas e culturais o que, segundo conclúen múltiples estudos, xera un efecto negativo sobre a adquisición de determinadas competencias. Trátase polo tanto dun centro

relativamente veterano cun perfil de alumnado de extracción urbana periférica ou semirrural na súa maioría, de nivel socioeconómico medio ou medio baixo e cun persoal estable e experimentado.

2.4 Ensinanzas impartidas no centro e unidades existentes.

No I.E.S. Arcebispo Xelmírez II impártense ensinanzas de E.S.O. e bacharelato, estas últimas nas modalidades de bacharelato de CIENCIAS e HUMANIDADES E CIENCIAS SOCIAIS

2.5 Procedencia do alumnado.

A procedencia do alumnado nos cursos de maior afluencia ao centro (1º de E.S.O. e 1º de bacharelato) este curso é diferente ao anterior por ter centros adscritos en Bacharelato.

- En 1º de E.S.O. o alumnado procede maioritariamente dos centros adscritos. A tendencia ven sendo semellante a de cursos anteriores, agás os alumnos e alumnas procedentes do L. Ferreiro, que o curso pasado eran 19 e este curso reducíronse a 3 alumnos. Esta variación atribuímosa a que o curso pasado os niveis de primeiro da ESO resultaron moi conflictivos pola presenza de moitos alumnos con graves problemas de conducta unidos a un baixo rendemento escolar.
- En 1º de bacharelato o alumnado procede maioritariamente do noso centro e dos I.E.S. de Oroso, CPI Viaño Pequeno de Trazo e Bembribe que este curso pasa a ser centro adscrito ao noso IES.

Minorías presentes no centro.

O número de alumnado de etnia xitana presente no centro é tamén semellante cursos anteriores 16 alumnos. Estes alumnos atópanse concentrados 12 deles en primeiro. A maioría do alumnado de etnia xitana que cursa 2º de ESO e se propón para repetir, como ten cumpridos dezaseis anos e opta por cursar un FP Básica (os menos) ou abandonar os estudos (os máis).

Tamén existe no centro un número pequeno de alumnos de procedencia inmigrante, fundamentalmente de Centroamérica e Sudamérica; por nacionalidades, hai 2 da República Dominicana, 2 colombianos, 1 de Marrocos, 2 de Brasil, 1 de Portugal, 1 de Barcelona, 1 de Valencia e 1 de Castellón.

Estes alumnos non presentaron problemas de integración no centro, por estar xa adaptados á nosa cultura, destacar que se conta con eles e coas súas costumes de cara a implementar programas que permiten esta interacción. O desfase curricular co que se incorporan ao sistema educativo español é grande, esta problemática xenera unha intervención curricular moi individualizada.

2.6 Situación económica e cultural do alumnado e as familias.

Como se desprende dos datos anteriores, a maioría do noso alumnado procede ben do ámbito rural ou semirural dos arredores da parte norte de Santiago, ou ben de barrios da capital limítrofes co centro.

Caracterízase o alumnado do Arcebispo Xelmírez II como fundamentalmente rururbano ou rural, e con un estatus sociocultural e económico medio-baixo. Aínda que parte do alumnado ten esta procedencia, no momento actual compre reconsiderar estes tópicos, sobre todo no que respecta ao estatus sociocultural das familias, con predominio da clase media e ao nivel de estudos dos pais, tendo aumentando considerablemente o número dos que posúen formación universitaria. Isto inflúe nas expectativas das familias cara a educación dos seus fillos.

De novo o curso pasado concentramos no primeiro ciclo de E.S.O., particular en 1º curso, a maior cantidade de recursos para a atención ás necesidades educativas do alumnado. Este curso, a preponderancia das necesidades no 1º curso fronte ao 2º, xa observada en anos anteriores, é absoluta. Realízanse grandes esforzos para atender este alumnado.

Como é habitual, incorporáronse ao centro en 1º curso bastantes alumnos con necesidade de reforzo, propostos para a exención de cursar segunda lingua estranxeira, con necesidade de adaptación curricular significativa ou con desfase curricular elevado, circunstancia que este ano foi especialmente grave e afectou a unha porcentaxe elevadísima do alumnado do nivel: máis do 30% presentou necesidades moderadas ou elevadas. Este feito condicionou completamente os resultados académicos neste nivel. Aparte das adaptacións curriculares xa en marcha desde cursos anteriores, elaboráronse outras dúas, correspondentes a alumnado incorporado ao centro este curso.

A distribución do alumnado repetidor ou promocionado por imperativo legal na E.S.O. o curso anterior foi a seguinte:

ALUMNADO REPETIDOR E PROMOCIONADO POR IDADE (ESO POR NIVEIS)					
CURSO 2016-17					
NIVEL	1ºESO	2º ESO	3º ESO	4º ESO	TOTAL
Repetidores	11	5	7	4	27
PIL	13	10	2	4	29
PMAR		7			7

O vindeiro curso as perspectivas son similares. Continuamos co PROGRAMA DE MELLORA DO RENDEMENTO E DA APRENDIZAXE EN 3º DE ESO, coa incorporación de dúas alumnas novas (unha procedente de segundo do noso centro e outra que procede dun centro de Ordes.

Características do alumnado.

O I.E.S.Arcebispo Xelmirez II é un centro de ensino secundario da zona norte da cidade cun perfil de alumnado de extracción urbana periférica ou semirrural na súa maioría, de nivel socioeconómico medio ou medio baixo.

O número de alumnos matriculados de cara ao vindeiro curso son sobre 400 , distribuídos da seguinte maneira:

CURSO 2017-18	curso	Número de alumnos	CURSO 2016-17	curso	Número de alumnos	CURSO 2015-16	curso	Número de alumnos
	1° ESO	66		1° ESO	62		1° ESO	79
	2° ESO	63		2° ESO ESO+PMAR	72		2° ESO	45
	3° ESO +PMAR	62		3° ESO	41		3° ESO	45
	4° ESO	41		4°	45		4° ESO incluídos PDC	52
	Total ESO	232		Total ESO	220		Total ESO	221
	1° Bac	77		1° Bac	85		1° Bac	85
	2° Bac	85		2° Bac	84		2° Bac	75
	Total Bac	162		Total Bac	169		Total Bac	160
	TOTAL	394		TOTAL	389		TOTAL	381

ALUMNADO REPETIDOR E PROMOCIONADO POR IDADE (ESO POR NIVEIS) NO CURSO 2017-18					
NIVEL	1° ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO	TOTAL
Repetidores	13	11	3	2	29
PIL	13	7	1		21
PMAR			9		9

Se facemos unha análise comparativa entre os tres cursos anteriores vemos que este curso AUMENTA lixeiramente o número de alumnos na ESO; tamén temos que destacar que aumenta o número de alumnos que repiten 1° e segundo, así como o número de alumnos e alumnas que chegan a primeiro con dificultades significativas que xa repetiron unha vez en E. Primaria.

Deriváronse a FP Básica 6 alumnos dende o curso de segundo, que aínda que consideramos que neste curso é unha excepción, entendemos que para aqueles alumnos e alumnas con escasa motivación e por cumprir 15 anos é a mellor opción. PDC.

Un dos obxectivos do centro é intentar de todas as maneiras posibles que o alumnado abandone o centro co título da ESO conseguido pola vía normal ou a través de MEDIDAS EXCEPCIONAIS (PMAR).

Cuantificación da frecuencia de certos factores significativos no alumnado do centro: desfase curricular (DC), incorporación

tardía ao sistema escolar ou ao curso(**TAR**), repetidores do curso actual(**REP**), alumnado promocionado por idade(**PIL**), alumnado exento de segunda lingua estranxeira e que por tanto recibe reforzo educativo(**EXL**), alumnado con adaptacións curriculares (**ACS**), alumnado con discapacidade física ou psíquica con recoñecemento oficial(**DIS**), alumnado atendido polo profesorado de PT(**PT**), alumnado estranxeiro (**EST**), alumnado de etnia xitana(**ETX**), alumnado disruptivo(**CON**), alumnado con absentismo escolar(**ABS**) e alumnado de diversificación curricular(**PDC**); tomaremos para este apartado os datos referidos ao primeiro ciclo de ESO, por ser os niveis nos que se concentra con moita diferenza a maioría destas casuísticas, salvo o caso do alumnado de diversificación, que cursa segundo ciclo, que son suficientemente significativos e figuran na seguinte táboa:

Indicador		DC	TAR	REP	PIL	EXL	ACS	DIS	PT	EST	ETX	CON	ABS	PDC
CURSO 2016-17	1° ESO 67 al	24	1	11	13	11	2	1	20	5	12	9**	3	2° PMA R 7
		35%	2%	17%	20%	17%	3%	2%	30%	8%	18%	33%	5%	
	2° ESO 77 al	22	0	5	11	11	0	3	19	0	2	20	1	
		29%	0%	7%	14%	14%	0%	4%	25%	0%	3%	26%	2%	
TOTAL		46	0	17	24	22	2	4	64	5	14	42	3	

Tomamos en consideración os datos do curso pasado en canto a casuísticas para a aplicación dos diferentes programas ao carecer a día de hoxe do alumnado que podemos integrar en cada indicador.

Esta valoración faremola a partires da avaliación inicial (finais de setembro- primeiros de outubro)

2.7 Recursos.-

Para o desenvolvemento do presente plan de actividades, son necesarios entre outros, os seguintes recursos:

Humanos:

- O Equipo Directivo como máximo responsable do seu desenvolvemento e execución.
- A C.C.P como responsable de establecer as directrices xerais de orientación.
- O Departamento de orientación para asesorar e coordinar o Plan. Este curso contamos cunha especialista de Pedagogía Terapéutica e outra compartida co IES de Brión, que imparte clases no noso centro tres días semanais. Estas especialistas colaboran coa orientadora e co profesorado e ofrecen atención educativa directa ao alumnado con necesidades educativas especiais tanto en aula como fora dela.
- O profesor/a titor/a, como principal axente na orientación dos alumnos/as do seu grupo, a partir da estrutura do Plan de Acción Tutorial.
- Os profesores/as, como responsables da planificación e integración de actividades de orientación e medidas de atención á diversidade, nas programacións das diferentes materias/ ámbitos, desde a estrutura dos Departamentos Didácticos.
- Os alumnos/as como propios axentes da orientación.
- As Nais/Pais, como colaboradores na orientación dos seus fillos/as.
- E como soporte externo ao centro, os responsables doutros servizos, institucións e organismos colaboradores: Inspección Educativa, EOES, Servizos sociais, servizos socio-sanitarios, asociacións, Policía Local, Policía nacional e autonómica.

O IES Arcebispo Xelmírez II desenvolve un Proxecto Educativo baseado na atención personalizada, individualizando o proceso de ensino e adecuándoo aos distintos estilos, ritmos e niveis de aprendizaxe para atender a cada alumno de acordo coas súas necesidades particulares.

- Coñecer as características persoais de cada alumno: o seu desenvolvemento evolutivo, as súas capacidades, intereses e afeccións, o seu ritmo de aprendizaxe, etc., permitiranos aplicar con éxito unha metodoloxía de ensino baseado na EDUCACIÓN PERSONALIZADA. Para iso conta cun Departamento de Orientación no que traballan un amplo equipo de profesionais con gran motivación e experiencia docente que se encargan de:
  - Reunir información sobre os alumnos.
  - Avaliar o seu desenvolvemento de aprendizaxe e os seus trazos persoais.
  - Informar e orientar aos pais.
  - Realizar a orientación profesional dos alumnos tras terminar as distintas etapas.
  - Informar os profesores de cada nivel e orientar sobre pautas de actuación cos alumnos.
  - Colaborar en programas de formación de grupo e tutoría.
  - Aplicar, en pequenos grupos, os programas de reforzo educativo e intervención psicopedagógica.

Entendemos e propoñemos un ENSINO PERSONALIZADO caracterizado por:

Todo o mundo pode progresar en aprendizaxe, pero non todos podemos aprender o mesmo e da mesma maneira.

Cada alumno:

- Aprende en función das súas características e do nivel evolutivo en que se atopa.
  - Desenvolve a súa aprendizaxe en base ás súas capacidades, o seu desenvolvemento psicomotriz, o nivel de linguaxe, os seus trazos persoais, as condutas e hábitos adquiridos, etc.
- ✓ Todo o mundo pode progresar en aprendizaxe de maneira progresiva e sobre pautas de éxito.

Axustar o proceso de adquisición de coñecementos ás características de cada un, facilitará que o alumno progrese e potencie a súa autoestima.

MATERIAIS

Na actualidade o D.O. dispón dun despacho situado na ala nova do Instituto, ao lado da aula de PT. Ambas dependencias dispoñen do mobiliario básico e dos recursos curriculares, documentais, bibliográficos, psicotécnicos e informáticos básicos. Non obstante na medida das posibilidades e necesidades, é noso o desexo de continuar actualizando e ampliando os recursos dispoñibles polo departamento. Este curso está na intención do equipo directivo dotar o anterior departamento de F. E Química dun número considerable de ordenadores para que os alumnos que acudan ao departamento poidan traballar con estes equipos.

Entre as principais instalacións coas que conta o barrio, ademais do noso propio instituto, podemos citar:

- Centro de ensino infantil e primario (CEIP) de Vite I, centro de educación primaria adscrito ó I.E.S. Arcebispo Xelmírez II.
- Centro de saúde de Vite.
- Centro sociocultural de Vite.
- Outras institucións relacionadas co centro son:
- CEIP Arquitecto Casas Novoa de A Sionlla (Santiago), centro de educación primaria adscrito ó I.E.S. Arcebispo Xelmírez II.
- CEIP López Ferreiro (Santiago).
- CEIP Monte dos Postes (Santiago).
- CEIP Apóstolo Santiago (Santiago).
- C.P.I. Viaño Pequeno, no concello de Trazo.
- IES de Oroso,

- CPI de Bembibre
- Servizos sociais do Concello de Santiago: Asociación ARELA e IGAXES3.
- Unidade de atención ás familias (UAF) do Concello de Santiago.
- Unidade municipal de atención a drogodependentes (UMAD) do Concello de Santiago.
- Policía Local de Santiago de Compostela.
- Comisaría de Policía de Santiago, Unidade de Policía Autonómica.
- Cruz Vermella.
- Servizos sociais doutros concellos, como o de Oroso e Trazo.

As relacións con estas institucións basearanse en mellorar a atención ao alumnado e fortalecer o seu proceso de aprendizaxe, así como a súa formación global, e por outra banda á mellora da convivencia no centro.

En particular, promoveranse intervencións encamiñadas fundamentalmente á prevención de situacións de risco ou á corrección de problemáticas diversas, das cales as máis frecuentes son o absentismo escolar, integración social ou o baixo rendemento e fracaso escolar, e á realización de actividades de formación en educación sexual, sanidade, riscos de internet e outras.

O I.E.S. Arcebispo Xelmírez II continuará cos centros adscritos na mesma liña de coordinación establecida o curso pasado entendendo ésta como moi positiva porque facilita o coñecemento das diferentes características e necesidades, ritmos e estilos de aprendizaxe, motivacións, intereses e situacións sociais e culturais do alumnado que se incorpora ao centro, e así, dar unha resposta educativa o máis adecuada ás características dese alumnado.

Consideramos o departamento como un punto de encontro entre titores e titoras, profesores e profesoras , aberto á reflexión conxunta e á consulta permanente dos diferentes tipos de materiais e recursos existentes, tanto para traballar na aula, como para desenvolver as múltiples funcións que teñen encomendadas os titores e titoras coa familia, co alumnado e o resto de membros do equipo educativo.

Utilizacións das Tics

O departamento de orientación utiliza as funcionalidades que ofrecen as tic en diversas tarefas relacionadas coa avaliación psicopedagógica e o diagnóstico, a información, o asesoramento e, principalmente a orientación académica e profesional.

Somos usuarios de servizos de corrección de test mediante sistemas informáticos, mantemos comunicación- colaboración a través do correo electrónico, valémonos de programas informáticos para complementar as tarefas de orientación, procuramos manter actualizados os contidos do apartado sobre orientación educativa da web do instituto, utilizamos habitualmente Internet como ferramenta de traballo e manexamos os medios técnicos disponibles no centro (programas informáticos, ordenadores , aulas de informática , cañón....) etc

2.8 Estructura Funcional do Departamento

O desenvolvemento desta programación, a dinamización e mellora do departamento pasa necesariamente pola aportación e a colaboración de tódolos sectores da comunidade educativa, que se está a impulsar fortemente desde a dirección do centro.

Neste departamento recoñecemos e agradecemos a colaboración de todos os sectores da comunidade educativa, especialmente a do profesorado e o resto do persoal, polo nivel de implicación e colaboración co departamento, aportando e acollendo de xeito moi activo, cun enorme respecto e un forte respaldo as iniciativas do departamento.

Forman parte deste departamento a proposta da Comisión de Coordinación Pedagóxica, reunida o día 8 de setembro de 2017 os seguintes profesoras:

- Dna.Mª JOSÉ Gómez Ríos. Profesora de Pedagogía Terapéutica.
- Dna María José Motellón Carrillo , profesora definitiva no centro que este curso está de Comisión de servizos no CAFI, esta profesora é substituída pola profesora Eulalia Ribas Camós, Profesora de Pedagogía Terapéutica.
- Dna Mª Cruz Presas López - Xefa Departamento.

Establécese un calendario periódico de coordinacións, internos do DO e o Ies e externas ao centro.

- Do propio departamento 1 reunión mensual que este curso a celebraremos o 1º martes de cada mes de 16:30 a 17:30.
- Reunión na CCP como profesoras de apoio e como xefa do departamento.
- Reunión quincenal cos titores-as de 1º e 2º de ESO e mensual cos titores de 3º e 4º e co profesorado das diferentes materias(cando a situación o requira).
- Reunión semanal co equipo directivo coa comisión de Convivencia.

Externas:

- Reunión de coordinación co Plan Comunitario de Vite cada 2 meses xuntamente coa Directora do centro.
- Reunións trimestrais cos orientadores-as dos centros adscritos.
- Outras reunións externas ao centro : Sanidade, Servizos Sociais , Centros de Primaria, Universidad, Cruz Vermella, cando a situación o precise.

3.- DETECCIÓN DE NECESIDADES:

Da análise dos datos expresados podemos concluír que nos atopamos ante unha diversidade de familias en canto a expectativas, preocupación pola realidade, problemática e futuro dos deus fillos e fillas moi diferenciadas, alumnado que require unha adecuación e singularización do labor docente así coma unha axuda (asesoramento) na súa propia autoformación, unhas necesidades formadoras no eido da atención á diversidade e do traballo compartido, a presenza de alumnado de diferentes países e alumnado con diferentes culturas. E a todo iso hai que engadirlle unha difícil- complexa demanda social atribuída aos centros educativos.

Para identificar as necesidades xerais do departamento de orientación teremos en conta a cuantificación da frecuencia de certos factores significativos no alumnado do centro recollidos nas memorias dende o curso 2010-11: desfase curricular, incorporación tardía ao sistema escolar ou ao curso, repetidores do curso actual, alumnado promocionado por idade, alumnado exento de segunda lingua estranxeira e que por tanto recibe reforzo educativo, alumnado con adaptacións curriculares, alumnado con discapacidade física ou psíquica con recoñecemento oficial, alumnado atendido polo profesorado de PT, alumnado estranxeiro, alumnado de etnia xitana, alumnado disruptivo, alumnado con absentismo escolar e alumnado de PROGRAMA DE MELLORA DA APRENDIZAXE E DO RENDEMENTO; tomaremos para este apartado os datos referidos ao primeiros e segundos cursos de ESO, por ser os niveis nos que se concentra con moita diferenza a maioría destas casuísticas e que figuran nas seguintes táboas:

Indicador		DC	TAR	REP	PI	EXL	ACI	DIS	PT	EST	ETX	CON	ABS	PDC
Curso 2013-14	1º ESO 51al.	24	3	5	16	13	4	0	9	2	7	4	2	4º ESO 6
		45%	5%	9%	30%	24%	7%	0%	16%	3%	13%	7%	3%	
	2º ESO 62al.	30	2	10	8	7	0	1	5	4	7	5	1	
		48%	3%	16%	12%	11%	0%	1%	8%	6%	11%	8%	1%	
TOTAL		54	5	15	24	20	4	1	14	6	14	9	3	
Indicador		DC	TAR	REP	PI	EXL	ACS	DIS	PT	EST	ETX	CON	ABS	PDC

CURSO 2014-15	1° ESO 51a1	22	0	9	8	10	7	0	12	2	8	4	1	3° ESO 8
		43%	%	17%	19%	20%	13%	0	23%	3%	15%	7%	1%	
	2° ESO 41a1	12	0	4	5	4	3	0	3	0	1	1	0	
		29%	0%	9%	12%	9%	7%	0	7%	0	2%	2%	0	
TOTAL		34	0	13	13	14	10	0	15	2	9	5	1	

Indicador		DC	TAR	REP	PIL	EXL	ACS	DIS	PT	EST	ETX	CON	ABS	PDC
CURSO 2015-16	1° ESO 79 a1	23	2	13	13	15	1	1	25	3	10	12	1	4° ESO 9
		29%	13	17%	17%	19%	8%	1%	32%	4%	13%	15%	1%	
	2° ESO 45 a1	16	0	3	9	7	3	1	13	1	1	7	1	
		36%	0%	7%	20%	16%	7%	2%	29%	2%	2%	16%	2%	
TOTAL		69	2	16	22	22	4	2	38	4	11	19	2	

**Previsión de alumnado con necesidades cara o curso
2017-18:**

Alumnos de nova incorporación ao centro:

- con dificultades de aprendizaxe: 11
- De etnia : 12
- Conductuais:7
- Aspectos emocionais:9

As propostas de escolarización dos alumnos de primeiro na XUNTA DE AVALIACIÓN foron:

Posible repetición de curso: 15 alumnos

Promocionan por IL a segundo: 6 alumnos.

Promocionan a 2° con 3 materias suspensas: 2 alumno

As propostas dos alumnos de segundo foron:

FP BÁSICA :6 alumnos

Repiten curso: 10

Incorporación a PMAR : 2 e 7 continuación do curso anterior

PIL a 3°:1

Promocionan a 3° con 3 materias suspensas:

Terceiro curso:

Repiten curso : 3 alumnos

Pil a 4°: 3

NIVEL	GRUPO	ALUMNOS
1° ESO	3	66
TOTAIS		
2° ESO	3	63
GRUPO PMAR	1	9
3° ESO	3	62
4° ESO	2	41
TOTAIS	12	232
1° Bac	3	77
2° BAC	3	85
TOTAIS	6	162
Totais	16	394

O centro ten previsto na súa planificación xeral as seguintes medidas de atención á diversidade:

- Desdobres en Primeiro nas seguintes materias : L. Castelá, L. Galega, Inglés e Matemáticas.
- Exención de segunda lingua en primeiro e segundo.
- ACS dentro da aula ordinaria ou na aula de PT.
- Programa de MELLORA DA APRENDIZAXE E DO RENDEMENTO.
- Grupo de Adquisición das linguas.

- Grupo de adaptación da competencia curricular.

Sintetizando en **EDUCACIÓN SECUNDARIA PRIORIZAREMOS:**

- Agrupamientos flexibles para personalizar os procesos de aprendizaxe.
- Seguimento individual e personalizado.
- Orientación persoal, académica e profesional.
- Formación na normativa de convivencia e en valores.

EN BACHARELATO FAREMOS FINCAPE:

- Metodoloxía que facilita enfrontarse con éxito a estudos posteriores.
- Fomentar unha madurez persoal.
- Información sobre as alternativas educativas existentes e unha adecuada orientación persoal e profesional de cara a toma de decisións no futuro.

É por iso polo que, compartindo a definición de que por orientación educativa e profesional se entenden "os apoios que, de forma sistemática e organizada, recibe a comunidade educativa durante o proceso educativo de todos os alumnos e alumnas desde o seu inicio na educación infantil ata o remate dos estudos non universitarios" (Consellería de Educación e Ordenación Universitaria), entendemos que é necesario un servizo que contemple unha intervención nos ámbitos do alumnado, do profesorado e das familias; partindo da realidade e dos condicionantes expresados. Isto leva a que, sendo totalmente útiles e adecuadas as actuacións que se propoñen como prioritarias desde a propia Administración Educativa, no PO deben definirse un abanico amplo de actuacións orientadoras e para o conxunto do sistema.

En consecuencia, obviamente, os obxectivos deste Plan de Orientación veñen marcados polas funcións do propio Departamento de Orientación, polas necesidades do propio contorno e pola avaliación do servizo realizada nos derradeiros cursos. Somos conscientes de que non será exitosa unha intervención no cómo educar se non se ten en consideración quén educa, a quén educa e ónde o fai.

4.- OBXECTIVOS

Tendo en consideración a realidade expresada no epígrafe anterior, as ideas previas e a cultura profesional do profesorado, así coma unha filosofía de traballo compartido, reflexivo, innovador e para a diversidade -dado que "o intercambio de opinións e a busca de solucións non só deben dirixirse á resolución dos casos conflitivos senón a atender as necesidades de todos os alumnos e alumnas do centro". "Atender as necesidades de todos os teus alumnos só é posible desde un modelo de aprendizaxe centrada no alumno, onde se crean distintos carrís nos que cada alumno avanza á súa propia velocidade e profunda nas materias en función dos seus intereses¹. Entendemos que os obxectivos que deben guiar a acción deste Departamento de Orientación son os que seguen:

4.1. XERAIS:

4.1.1. Continuar coa inserción do Departamento de Orientación no conxunto do sistema educativo e no proceso de ensino-aprendizaxe, colaborando na elaboración e implementación dos proxectos educativo e curricular de centro.

---

¹ Enriqueciendo el currículo para todo el alumnado (Desarrolla tu talento) Joseph Renzulli

- 4.1.2. Permitir e fomentar que cada alumno e alumna aprenda de acordo co seu propio estilo de aprendizaxe, na necesaria interacción cos demais a través da implementación do PROGRAMA DE ENRIQUECEMENTO CURRICULAR DE RENZULLI(PITEAS)para despertar o interés pola aprendizaxe do alumnado coa finalidade de mellorar os resultados académicos actuais.
- 4.1.3. Asesorar no deseño e desenvolvemento de medidas de atención á diversidade nunha sociedade multicultural, proporcionando estratexias de intervención que permitan unha optimización dos recursos existentes.
- 4.1.4. Asesorar, promover e afondar na acción tutorial do profesorado, familias e alumnado e na colaboración centro-familias, deseñando accións encamiñadas á atención temperá, ao clima convivencial e á prevención de dificultades ou problemas de desenvolvemento ou de aprendizaxe do alumnado, así coma os que poden derivarse dos cambios de ciclo e/ou etapa.
- 4.1.5. Proporcionar apoio psicopedagóxico á totalidade do alumnado, especialmente aos alumnos e alumnas con necesidades específicas de apoio educativo, e asesorar nas decisións relativas á potenciación das áreas instrumentais, á avaliación, aos criterios de promoción e á implicación persoal do alumnado no proceso de ensino-aprendizaxe.
- 4.1.6. Colaborar cos membros da comunidade educativa, así coma cos demais servizos, na busca de solucións aos problemas que afectan ao conxunto do proceso de ensino-aprendizaxe.

4.2. ESPECÍFICOS:

A) Con relación aos alumnos e alumnas:

- 4.2.1. Despertar o interés pola aprendizaxe de todos os alumnos e alumnas.
- 4.2.2. Asesorar nas estratexias para o coñecemento das características persoais, familiares, sociais e escolares dos alumnos e alumnas, a fin de acomodar, adecuadamente, os obxectivos, contidos e criterios de avaliación e promoción.
- 4.2.3. Facilitar estratexias e instrumentos destinados a que o tránsito dun ciclo e/ou etapa a outro, mesmo o cambio de centro, se realice da forma menos traumática posible.
- 4.2.4. Promover actuacións destinadas ao entrenamento en técnicas de traballo intelectual, á solución pacífica dos conflitos e á adquisición de habilidades sociais.
- 4.2.5. Promover a formación en valores.
- 4.2.6. Asesorar e colaborar na elaboración de rexistros de observación-avaliación sistemáticos.
- 4.2.7. Realizar unha exploración psicopedagóxica coa totalidade do alumnado, facilitando orientacións cara á mellora no dominio das áreas instrumentais e á implicación propia no proceso de ensino-aprendizaxe.

B) Con relación ás familias:

- 4.2.8. Involucrar ás familias no proceso de ensino-aprendizaxe dos seus fillos e fillas.

4.2.9. Asesorar aos pais e nais nos momentos en que atopen algunha dificultade na educación dos seus fillos ou fillas.

4.2.10. Fomentar a participación, colaboración e formación das familias a través de charlas, coloquios, conferencias... que aporten información para a mellor educación dos fillos e fillas.

C) Con relación ao profesorado:

4.2.11. Recabar a súa colaboración nos procesos de avaliación psicopedagóxica e na organización da atención á diversidade do alumnado.

4.2.12. Asesorar no deseño, implementación e avaliación dos distintos plans e ou programas que se elaboren.

4.2.13. Promover a coordinación, o traballo compartido e a innovación educativa.

4.2.14. Asesorar no deseño, desenvolvemento e avaliación das adaptacións curriculares significativas.

4.2.15. Colaborar na revisión e/ou modificación das medidas de apoio e/ou reforzo que estea a recibir o alumnado para avanzar na prevención dos problemas de aprendizaxe e na loita contra o fracaso escolar.

4.2.16. Asesorar ao profesorado que o demande naqueles aspectos relacionados co ámbito da orientación, así como no desenvolvemento do PAT, POAP, PAD.

"Non podemos pretender mellorar a calidade da educación igualando á alza ou á baixa, en función da ideoloxía do goberno de quenda. É necesario flexibilizar e personalizar, trátase de facilitar aos alumnos os recursos educativos necesarios para que estes poidan

chegar tan lonxe, tan rápido, con tanta amplitude e con tanta profundidade como lle permitan as súas capacidades e as súas posibilidades (Javier Tourón, 5 de marzo de 2012)".

D) Con relación ao centro:

- 4.2.17. Constituír o Departamento de Orientación e establecer as liñas xerais de actuación para o respectivo curso académico (Plan Anual de Actividades do Departamento -PAADO-).
- 4.2.18. Colaborar nas actuacións encamiñadas a promover un clima escolar positivo e a resolución pacífica de conflitos.
- 4.2.19. Facilitar asesoramento, técnico e legal, respecto da elaboración-revisión e actualización do PEC e do PCC, PAD, de forma que o plan de orientación sexa un elemento que dá unidade e coherencia ás decisións adoptadas nos proxectos educativo e curricular de centro.
- 4.2.20. Colaborar co equipo directivo naqueles temas que se considere máis urxente a abordar dende o departamento de orientación: dinamizar actuacións que favorezan a convivencia, agrupamento do alumnado, relacións persoais..

E) Con relación a outras institucións:

- 4.2.21. Establecer reunións periódicas cos Departamentos de Orientación dos centros adscritos- tendo en conta a provisionalidade dos xefes destes departamentos, para lograr unha liña de actuación conxunta.

4.2.22. Colaborar e demandar a colaboración do equipo de orientación específico naqueles casos nos que así se solicite ou se considere necesaria a súa intervención.

4.2.23. Establecer canles de colaboración cos servizos e entidades que poidan axudar á mellor integración de todos alumnos e alumnas, especialmente os de nova incorporación e/ou con necesidades específicas:UMAD,UAF, IGAXES, URBANA NORTE, PLAN COMUNITARIO DE VITE, CRUZ VERMELLA, POLICÍA LOCAL, NACIONAL E AUTONÓMICA.)

5. CONTIDOS

No ámbito do IES.

1. Colaboración e asesoramento na elaboración do PEC
2. Asesoramento técnico aos órganos directivos e aos Departamentos Didacticos.
3. Cooperación no marco da investigación /acción e as metodoloxías innovadoras
4. Facilitación dos elementos personalizadores da educación.
5. Colaboración na planificación e organización das actividades educativas.
6. Coordinación do reforzo pedagóxico, adaptacións curriculares, PROGRAMAS DE MELLORA, FPBÁSICA, actividades de recuperación e de reforzo.
7. Achega da competencia orientadora especializada á acción educativa
8. Colaboración e asesoramento na posta en marcha do P.A.T.

9. Elaboración da programación e da memoria do D.O.
10. Asesoramento na solicitude de recursos extraordinarios.
11. Asesoramento e colaboración na posta en práctica do Plan de Convivencia do IES, elaborado o curso pasado.
12. PARTICIPACIÓN no PROGRAMA PITEAS

No ámbito do alumnado.

1. Individualización da orientación.
2. Atención ao alumnado en momentos de maior risco: ingreso no IES, cambios de etapa, elección de materias e/ou itinerarios formativos, transición á vida activa
3. Orientación académica e profesional, favorecendo a madurez vocacional e os procesos de toma de decisión, co fin de capacitar para a propia autoorientación.
4. Identificación do alumnado con n.e.a.e, axustando a resposta educativa
5. Realización da avaliación psicopedagógica.

No ámbito do profesorado.

1. Asesoramento no traballo de titorías e no desempeño da función titorial.
2. Asesoramento en cuestións de organización e agrupamento do alumnado, no tratamento flexible da diversidade de aptitudes, intereses e motivacións.
3. Utilización na aula de técnicas específicas: T.T.I., programas de ensinar a pensar, adestramento no uso de mapas conceptuais, Control de ansiedade nos exames.
4. Asesoramento nos procesos de avaliación, reforzo e promoción do alumnado...

5. Asesoramento en relación con metodoloxías didácticas funcionais, activas e participativas: dinámicas de grupo, traballo cooperativo...

6. Colaboración na detección de problemas educativos, de desenvolvemento e/ou de aprendizaxe e intervención para tratar de solucionarlos.

7. Asesoramento e colaboración no proceso específico de avaliación psicopedagóxica.

8. Asesoramento específico no caso de alumnos/ás con n.e.a.e.

Coas familias.

1. Cooperación e/ou organización de actividades de formación de pais e nais.

2. Facilitación da relación titores - familia.

3. Orientación ás familias de forma individual e colectiva para que asuman responsablemente a educación e orientación dos seus fillos.

Con outras institucións.

1. Coordinación cos CEIP, na transición da EP á ESO.

2. Coordinación con outros Centros para a transición da ESO ao ensino secundario postobrigatorio.

3. Coordinación coas Universidades

4. Coordinación co ámbito social e o resto das institucións que nel actúan: S.Sociais, Cefores, Concello, Plan Comunitario de Vite. UAF, UMAD, Empresa

6.- PLANIFICACIÓN XERAL E DEFINICIÓN DE ACCIÓNS PRIORITARIAS.

Independentemente do marco legal que determina as funcións do Departamento de Orientación e da propia xefatura do departamento, e das directrices das diferentes circulares procedentes da administración educativa, entendemos que o planeamento xeral da orientación precisa dunha estratificación na súa execución, pois non é posible abordar todo dunha vez, nin sequera nun único curso. De aí que, logo de sete anos de funcionamento, se elabore este PO coa pretensión de que sirva como planificación xeral para vindeiros cursos, tendo en conta, obviamente, o correspondente seguimento e avaliación.

Tal vez dunha reflexión sobre os obxectivos pode intuírse cal será o campo de traballo do Departamento. De todos os xeitos, quizais proceda algunha aclaración sobre os principios que xustifican eses obxectivos así coma sobre aquelas accións máis destacables que se contemplan para o seu logro.

En primeiro lugar, entendemos que calquera actuación do Departamento de Orientación, mesmo o Plan de Orientación, debe formar parte da paisaxe na que se enmarca todo o relacionado co proceso de ensino-aprendizaxe; en concreto, do propio proxecto curricular de centro. Parece evidente que cando se fala de contextualizar o CURRÍCULO, da metodoloxía, dos criterios de avaliación e promoción, da transversalidade, ... o DO debe aportar fundamentación e estratexias para que todo iso se impregne dun sentido do traballo coordinado, compartido e de calidade; dunha actitude de mellora a partir da propia práctica docente; dunha sensibilidade por atender a cada quen segundo as súas posibilidades e necesidades; etc.

En segundo lugar, asumimos que un dos roles principais da orientación educativa é o de facilitar os medios ou as orientacións que permitan atender debidamente a cada realidade, a cada alumno e alumna, tendo en consideración non só as súas ideas previas e a súa zona de desenvolvemento próximo, tamén as súas circunstancias concretas, que fan a cada quen singular. Por

iso será necesario reflexionar sobre o deseño e o desenvolvemento de diferentes medidas de atención á diversidade, desde as atencións individuais dentro da aula ata os propios reforzos educativos, as adaptacións curriculares, a distribución do alumnado, a adscrición dos titores e titoras, etc. Do que se trata, como indica Rodríguez Romero (1996)², é de capacitar a todos e a todas as participantes, indo máis aló do problema concreto e xerando acordos e intercambios de puntos de vista que conduzan a unha colaboración duradeira.

En terceiro lugar, entendemos necesario o establecemento dunha rede de relación titorial dentro do triángulo alumnado-profesorado-familia, así coma unha acción preventiva permanente, que evite ou reduza a presenza de dificultades no alumnado e, ao mesmo tempo, facilite unha atención educativa adecuada.

Finalmente, desde o DO estamos convencidos da necesidade de establecer unha liña de colaboración permanente, tanto para coas persoas destinadas no propio centro coma cos diferentes servizos externos.

Moitas desas accións prioritarias aparecerán definidas nos respectivos subpláns que conforman este PO. De todos os xeitos, tomando como referencia os obxectivos explicitados, podemos definir como prioritarias as seguintes accións:

- 6.1 Proceder á constitución do Do e elaborar o Plan anual de Actividades do Departamento de Orientación.
- 6.2 Detectar problemas de aprendizaxe e intervir coa máxima dilixencia posible.
- 6.3 Realizar un seguimento psicopedagóxico individual de cada un dos alumnos e alumnas, aproveitando toda a información que facilita a ficha psicopedagóxica individual, tanto a nivel de profesorado coma de familia.

---

² RODRÍGUEZ ROMERO, M.M. (1996): *Asesoramiento y capacitación del profesorado*. Cuadernos de Pedagogía, nº 246.

- 6.4 Axustar as propostas de apoio aos alumnos, tendo en conta as líneas do Plan Xeral de Atención á Diversidade (PAD), que constitúe un documento aparte .
- 6.5 Asesorar aos departamentos tendo en consideración as demandas presentadas.
- 6.6 Asesoramento sobre as medidas de actuación con alumnado con necesidade específica de apoio educativo .
- 6.7 Deseñar actuacións titoriais para as dúas etapas impartidas no centro, especialmente para a ESO
- 6.8 Estructurar e explicitar todas estas actuacións mediante a actualización do PAT e do PAD, no que se contemplan as accións para co alumnado de nova incorporación e para o alumnado que remata a Educación Secundaria.
- 6.9 Promover a reflexión e a coordinación entre os distintos servizos que interveñen cun mesmo alumno ou alumna.
- 6.10 Colaborar con equipos docentes en elaboración de avaliacións iniciais e nos diferentes procesos de avaliación.
- 6.11 Reflexionar sobre o proceso avaliador, tanto no que afecta aos resultados como ao propio proceso.
- 6.12 Explicitar e implementar as accións propostas sobre a atención ao alumnado con necesidade específica de apoio educativo tendo en conta o decreto 229/2011.
- 6.13 Promover e participar en grupos de traballo que reflexionen e investiguen desde a propia práctica docente.
- 6.14 Colaborar co equipo directivo en todas as situacións que nos demanden.
- 6.15 Colaborar na promoción dunha convivencia positiva . Contribuir a mellora da convivencia escolar a través da dinamización da xunta de delegados, mellora no

funcionamento da aula de convivencia, tutorías personalizadas.

- 6.16 Proceder á revisión-actualización dos proxecto educativo , onde o Plan de Orientación se contemple coma un instrumento promotor de calidade e cohesión .
- 6.17 Rexistro para memoria final.
- 6.18 Aportar os datos que a Administración Educativa e demais servizos demanden.Aplicación informática a tempo **drdoriente**.
- 6.19 Empregar as tecnoloxías da información e da comunicación no campo da orientación e do asesoramento.
- 6.20 Asesorar tanto aos alumnos como ás familias sobre a transición ao mundo laboral.
- 6.21 Coordinación con outros D.Orientación de diferentes niveis e sobre todo cos centros adscritos.
- 6.22 Asesorar sobre PMAR,FP BÁSICA, PROBAS ACCESO A CICLOS..
- 6.23 Diseñar, cando sexa preciso, en colaboración co equipo de orientación específico, accións de atención temperá, dictame de escolarización e outras actuacións que proporcionen respostas educativas apropiadas e adaptadas de carácter preventivo e compensador ás necesidades específicas de apoio educativo.

7.- ESTRATEXIAS DE INTERVENCIÓN

Se a fundamentación teórica que compartimos se sitúa na liña dun traballo colaborativo e compartido; no principio de APRENDER XUNTOS; na necesidade dunha intervención no conxunto do sistema e nun ensino significativo e de calidade, que desenvolva as potencialidades de todos e cada un dos alumnos e alumnas; é necesario, como xa se ten indicado, que enmarquemos as

actuacións do Departamento de Orientación dentro da programación xeral anual e dos proxectos educativo e curricular de centro.

Sendo esa a dimensión na que se concibe este Plan de Orientación e á marxe da intervención que se articula arredor dos subplans que presentaremos a continuación, entendemos que existen uns recursos estratéxicos xerais que cómpre ter en consideración. Eses recursos son:

- a) A predisposición do equipo directivo, co que se establecerá unha liña de comunicación, información e colaboración (asesoramento-consulta) permanente.
- b) A toma de conciencia de que somos un equipo e non unha suma de unitarias, o que significa ter unha apertura de cara ás iniciativas que se presenten e unha xenerosidade cara ás decisións que se adopten.
- c) A acción "mentalizadora e exemplificadora" dos titores/as así coma das especialistas do departamento: profesoras de apoio á etnia e de pedagogía terapéutica.
- d) A presentación de proxectos, ideas, programas, ... que axuden na toma de decisións, nas estratexias de aprendizaxe, nas medidas organizativas, na adquisición de hábitos, na integración, na educación en valores, na resolución de conflitos, PROGRAMA DE ENRIQUECIMENTO (SEM), na reflexión sobre o traballo e nas actuacións conxuntas.
- e) A publicitación de documentos informativos sobre asuntos relacionados co labor docente (funcións dos titores e titoras, actividades de reforzo educativo, proceso dunha adaptación curricular, ...).
- f) A promoción de grupos de traballo que reflexionen e investiguen desde a propia actividade.
- g) O establecemento dunha relación titorial permanente co alumnado e periódica coas familias.
- h) As actuacións coa asociación de nais e pais de alumnos e alumnas, na procura dunha liña adecuada de colaboración e relación escola-familia.

i) A absoluta dispoñibilidade e colaboración da orientadora, tanto no que atinxe ao noso centro coma aos centros adscritos.

Cómpre ter en consideración que aínda que nos guían os principios dunha actuación no conxunto do sistema e na liña de programas, iso non significa que non se vaian atender as demandas de intervención que nos cheguen, tanto por parte do profesorado coma por parte das familias ou do alumnado. Agora ben, a intervención -tal como indican M. Selvini e outros (1996)³- centrarase nos principios da totalidade e das relacións circulares, polo que tratará de ir reconvertendo as demandas, de xeito que sexamos capaces de ir modificando unha cultura profesional e/ou unhas ideas previas situadas máis na liña dunha intervención clínica alumnado-problema, **nunha idea de problemática xeral da diversidade e para o conxunto do sistema.**

Para o desenvolvemento de tódalas as estratexias mencionadas, faise necesario contar con diversidade de recursos técnicos e materiais, que se irán recopilando progresivamente ao longo de todo o curso, tendo en conta as necesidades e demandas que vaian xurdindo.

8.-PRESENZA DAS COMPETENCIAS CLAVE NOS ÁMBITOS DE ACTUACIÓN DO DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN		
ÁMBITOS DO PROCESO DE ENSINANZA-	Aínda que a individualización da ensinanza ou a atención á diversidade implica a todas as competencias, resaltamos principalmente tres: .Competencia en Comunicación Lingüística.	As restantes competencias básicas (3,4 e

³ SELVINI, M. Y OTROS/AS (1996). *El mago sin magia*. Barcelona. Paidós.

<p>APRENDIZAXE</p>	<p>.Competencia Matemática e Competencias básicas en ciencia e tecnoloxía</p> <p>-Competencia para Aprender a Aprender. No apartado de ensinar a pensar (mellora da motivación, reforzo do interés e apoio á adquisición de hábitos e técnicas de estudo e de traballo intelectual, comprensión lectora, fomento da lectura...)</p>	
<p>ÁMBITO DA ACCIÓN TITORIAL</p>	<p>A finalidade da acción titorial é que o alumno se coñeza e se acepte, mellore o seu proceso de socialización e aprendizaxe e se sinta protagonista do seu propio proxecto persoal. En relación ao P.A.T destacamos tres competencias fundamentais:</p> <p>-Competencias social e cívica. No apartado de ensinar a convivir e a adaptarse (autoconceito e autoestima, educación emocional, afectiva e sexual, habilidades sociais, participación e cidadanía, coeducación, educación para a paz e resolución pacífica de conflitos, educación para a saúde, utilización do tempo libre...).</p> <p>-Aprender a aprender.</p> <p>-Sentido de iniciativa e espírito emprendedor. No apartado Ensinar a ser persona e Ensinar a tomar decisións (exploración dos propios intereses, coñecemento do sistema educativo e das saídas académicas,</p>	

	<p>coñecemento do mundo laboral e saídas laborais..).</p> <p>-Conciencia e expresións culturais</p> <p>A través de:</p> <p>Apreciar e gozar da cultura e a arte. Fomentar o traballo en equipo e colaborador dentro do ámbito cultural. Respetar de forma consciente as diferentes expresións culturais e artísticas.</p>	
<p>ÁMBITO DA ORIENTACIÓN ACADÉMICA E PROFESIONAL</p>	<p>A finalidade da orientación académica e profesional é que a alumna/o aprenda a decidir, edúquese na igualdade de xénero para a futura elección de estudos e profesións, realice un uso racional das TIC, constrúa o seu proxecto profesional...). En relación ao P.O.A.P sobresaee unha competencia básica:</p> <p>8.Autonomía e iniciativa persoal</p>	

Aínda que todas as competencias básicas deben estar presentes nos plans e programas do departamento de orientación, destacamos, no centro do cadro, as que se incardinan mellor nos seus ámbitos de actuación.

Por outra parte, a acción Titorial (que inclúe a orientación académica e profesional), ademais de traballar o desenvolvemento dalgunhas competencias de forma máis intencionada, ten a función de coordinar, dinamizar e crear sinerxias naquelas competencias básicas que son comúns en todas as materias, colaborando con todos os axentes implicados na comunidade educativa

9- ÁMBITOS DE ACTUACIÓN

O Departamento de Orientación centra a súa intervención en tres ámbitos de actuación distintos aínda que complementarios entre si: **APOIO AO PROCESO DE ENSINO-APRENDIZAXE- PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE, O PLAN DE ACCIÓN TUTORIAL E A ORIENTACIÓN ACADÉMICA E PROFESIONAL.**

9.1-APOIO AO PROCESO DE ENSINO-APRENDIZAXE (VER ANEXO I: PROGRAMACIÓNS PT)

O Departamento de Orientación contribuirá a proporcionar axuda pedagóxica ás diferentes necesidades dos alumnos, mediante a intervención directa ou ben facilitando recursos e estratexias que incidan naqueles aspectos que manifestan a diversidade do alumnado e que están estreitamente relacionados co proceso de ensino-aprendizaxe, tales como a capacidade para aprender, os estilos de aprendizaxe e os intereses dos alumnos.

Nas medidas de atención a diversidade, que se adopten, tanto de carácter ordinario como extraordinario, priorizaranse, a atención a alumnado que asista aos reforzos , e ao alumnado con necesidades específicas de apoio educativo, tendo en conta as propostas de mellora recollidas na memoria do curso pasado, e a información da xunta de avaliación extraordinaria.

9.1.1 Obxectivos:

- a) Facilitar ao profesorado información acerca do expediente persoal dos alumnos-as, especialmente do de 6º de primaria, para poder dar unha resposta educativa máis axustada as súas necesidades.
- b) Prestarlle atención docente directa ao ANEAE, a través das profesoras especialistas de pedagogía terapéutica e de

apoio á etnia, seguindo as liñas establecidas no Plan de Atención á Diversidade.

- c) Colaborar na selección do material curricular do alumnado con necesidade específica de apoio educativo.
- d) Facilitar aos profesores/as técnicas e instrumentos relativos a hábitos de traballo, técnicas de estudo, programas de mellora cognitiva ou de habilidades sociais.
- e) Colaborar co profesorado na prevención e detección de problemas de aprendizaxe a na planificación e realización de tarefas ou actividades dirixidas à súa solución.
- f) Buscar a cooperación entre tódolos responsables do proceso de ensino-aprendizaxe das alumnas/os para optimizar os resultados do mesmo e conseguir o desenvolvemento integral dos alumnos/as.
- g) Colaborar, cando proceda, na fase de deseño e desenvolvemento das diferentes decisións curriculares.
- h) Realizar o seguimento do proceso de aprendizaxe dos alumnos que presenten necesidades específicas de apoio educativo.
- i) Participar nas sesións de avaliación, colaborando co profesorado na búsqueda de respostas educativas ás necesidades do alumnado, informando sobre o alumnado con necesidades específicas de apoio educativo.

9.1.2 Actuacións:

- a) Colaboración na planificación das actividades de apoio establecendo criterios organizativos sobre horarios, agrupamentos que favorezan a aplicación das medidas de reforzo e atención a alumnos con dificultades de aprendizaxe.
- b) Seguimento de alumnos que promocionaron con áreas avaliadas negativamente.

- c) Colaboración e asesoramento na realización das adaptacións curriculares.
- d) Colaboración cos Dptos Didácticos na planificación e seguimento das medidas de reforzo e adaptacións do currículum, tanto ordinarias como extraordinarias para os alumnos que o precisen.
- e) Participación nas sesións de avaliación e reunións do equipo docente.
- f) Asesoramento e colaboración no desenvolvemento de algúns aspectos da programación como criterios e procedementos da avaliación e de promoción...
- g) Establecer directrices comúns para a elaboración das programacións didácticas nas que se reflexen a transversalidade, a atención a diversidade a orientación e a tutoría.
- h) Realización da avaliación psicopedagóxica dos alumnos que presenten importantes problemas de aprendizaxe e que precisen medidas educativas específicas.
- i) Realización de entrevistas e encontros cos profesores, alumnos e pais co fin de recoller e achegar a información e a cooperación precisas para dar respostas ás necesidades do alumnado.
- j) Proporcionar asesoramento e apoio aos alumnos e familias ante posibles circunstancias de índole aptitudinal, motivacional, social..., que puideran interferir no proceso de ensinanza-aprendizaxe.

9.1.3 Seguimento e Avaliación

A través das diferentes reunións cos membros da comunidade educativa e das sesións de avaliación, farase o seguimento e a

avaliación das actividades propostas, tendo en conta os seguintes criterios de avaliación:

- Comprobar en que medida se desenvolveron as ACS e a súa valoración final.
- Seguimento das intervencións demandadas, analizando o proceso, o grao de implicación e os resultados.
- Cómo influíu a distribución no tempo e o espacio na atención á diversidade.
- Modificacións da proposta de intervención tanto a nivel de horario como na atención prestada ao alumno (dentro ou fóra da aula) ao longo do curso.
- Cuantificación de demandas de asesoramento solicitadas e atendidas.
- Asesoramento solicitado ao D.O. tivo consecuencias positivas para os implicados no proceso.
- Con motivo dos informes psicopedagóxicos tomáronse as medidas adecuadas no proceso de ensino-aprendizaxe.
- Os resultados académicos dos alumnos con medidas de ATENCIÓN A DIVERSIDADE son valoracións obxectivas da eficacia destas medidas.
- Valorar as repercusións na aula e no proceso de ensino aprendizaxe das actividades realizadas.
- Velar pola implementación das medidas acordadas na sesión de avaliación sobre reforzos e atención á diversidade.
- Analizar os resultados do proceso de ensino-aprendizaxe a través dos datos das avaliacións. No caso do alumnado

atendido polo departamento reflexar estes na folla de seguemento elaborada para tal fin. **(Anexo II)**

9.2- PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE (ANEXO V).-Como ten un documento específico elaborado a principios do curs 2012-13, achéganse as adendas elaboradas a final do curso 2012-13 e aprobadas no claustro do 27 de xuño de 2013.**RECOLLIDO NO PLAN DE CONVIVENCIA** aprobado polo claustro en xuño de 2015.

9.3.- PLAN DE ACCIÓN TITORIAL (ANEXO VI). Como ten un documento propio. Especificamos as actuacións que pretendemos desenvolver ao longo do curso.

9.3.1.- PROGRAMA DE HABILIDADES SOCIAIS (incluído dentro dos programas desenvolvidos polo departamento de forma xeral e no Plan de Convivencia.

O Departamento de Orientación, en colaboración cos Titores/as, e Xefe de Estudos, colaborará na implementación, aplicación e desenvolvemento do plan de acción titorial marco. A través do departamento preténdese coordinar, apoiar e ofrecer soporte técnico ás actividades de titoría, preparando material e participando, a orientadora, nas sesións de titoría que se considere oportuno. Isto, farase de xeito sistemático, cando se traballe a orientación académica e profesional. Asímesmo, seguiranse elaborando novos bloques de actividades para contribuir de xeito eficaz a lograr un clima escolar positivo en función das necesidades detectadas.

O PAT constitúe un documento aparte dentro do PEC, que será unha guía para os titores, así como o referente do DO para a proposta de novas actividades e dinámicas de traballo.

Ao remate do curso realizarase unha avaliación do mesmo, tendo en conta as respostas dos alumnos, e a valoración dos Titores, Profesores e Xefatura de Estudos.

A orientación é inseparable do conxunto da acción educativa e neste sentido compete a todo o profesorado, fundamentalmente a través da acción titorial. Ésta conxuga o propósito de integrar a orientación personal, académica e profesional.

Tendo en conta a lexislación vixente, dentro do PAT, quedará inmerso o PROGRAMA DE HABILIDADES SOCIAIS.

9.4.- ORIENTACIÓN ACADÉMICA E PROFESIONAL

A Orientación académica e profesional ten por obxecto axudar ao alumnado ao longo de todo o proceso educativo, especialmente na Educación Secundaria, a coñecer, valorar e decidir sobre si mesmo e sobre as súas preferencias, intereses e capacidades académicas, vocacionais e profesionais para que poda formular libre e responsablemente, a súa decisión persoal sobre o seu futuro, decisión que deberá reflectir nun proxecto concreto.

O proceso de toma de decisións ao que se está facendo referencia (razón de ser da orientación académica e profesional, deberá ser realizado polo propio alumno, tendo o resto dos membros da comunidade educativa (profesorado, pais/nais, Departamento de Orientación...) a responsabilidade de ofrecerlle a información e orientación precisas para que poda efectuar dita toma de decisións .

As accións englobadas neste ámbito levaranse a cabo a través de:

- O traballo programado dentro da hora de titoria.
- No seo das distintas áreas e materias, cando así se considere oportuno.
- E por medio de actividades específicas a desenvolver polo propio Departamento de Orientación, a través de: charlas, visitas, atención individual.

- O Programa específico de transición da etapa de primaria a secundaria e de secundaria obrigatoria e postobrigatoria a outros estudos.

As fases que comprende o programa de orientación académica-profesional son:

a) Fase de información. Investigación:

Pretende ampliar os coñecementos que o alumno ten sobre si mesmo, o sistema educativo e o mundo laboral, así como dotalo de habilidades e estratexias persoais de búsqueda, selección, tratamento e transmisión da información.

b) Fase de Reflexión:

Pretende promover a reflexión sobre o axuste entre a realidade persoal de cada alumno/a e as opcións e posibilidades que se lle presenten.

c) Fase de toma de decisións:

Debe optar por unha das alternativas educativas ou profesionais.

9.4.1 Obxectivos:

Os obxectivos a acadar son os seguintes:

- a) Proporcionar unha orientación académico-profesional individualizada e diversificada.
- b) Favorecer o seu paso dende o sistema educativo ao mercado laboral de xeito que sexa unha transición positiva.
- c) Propiciar un coñecemento axustado e positivo de si mesmo.
- d) Facilitar unha toma de decisións reflexiva e autónoma
- e) Ofertar a mellor información poible acerca do sistema produtivo actual.

- f) Facilitarlle canles de comunicación con institucións específicas tanto ao alumnado con ANEAE como as súas familias, para propiciar unha adecuada incorporación ao mundo laboral.
- g) Desenvolver a reflexión e a capacidade crítica de cara a toma de decisións.
- h) Implicar ao profesorado e aos pais/nais no proceso de toma de decisións dos alumnos/as.
- i) Coordinar a orientación académica e profesional do alumnado ao longo da súa estancia no centro.

9.4.2 Actuacións:

Todos estes obxectivos mencionados desenvolveranse a través das seguintes actuacións.:

- Propiciando o autocoñecemento do alumnado (aptitudes, habilidades, intereses motivacións, personalidade...)
- Facilitando información referida a nova estrutura do sistema educativo, bolsas, requisitos para acceder a estudos superiores...
- Proporcionando información acerca dos itinerarios da ESO, FP FP BÁSICA, modalidades de Bacharelato, Ciclos Formativos de Grao Medio e Superior e Graos Universitarios.
- Informar das distintas axudas (bolsas) para realización de posteriores estudos.
- Informar das saídas profesionais en función da decisión tomada..
- Facilitación do proceso de inserción na vida laboral, na medida do posible.

- Concienciación dos alumnos/as das posibilidades que se poden abrir en vindeiros cursos en función dos resultados académicos obtidos.

Estas actuacións concretaranse ao longo de cada curso da ESO da seguinte forma:

Primeiro de ESO:

- a) Coñecemento dos compañeiros/as así coma de sí mesmo.
- b) Coñecemento das normas do centro.
- c) Traballo relacionado con posibles conflitos grupais que podan xurdir.
- d) Participación no PROGRAMA PITEAS
- e) Coñecemento da etapa así como do sistema educativo: estrutura xeral .
- f) Reforzo da autoestima e do autoconceito do alumnado.
- g) Fomento dos hábitos de reflexión grupal e persoal.
- h) Fomento de hábitos de estudo.
- i) Estratexias e habilidades para a resolución pacífica de problemas e de toma de decisións.
- j) Condicións de incorporación a PROGRAMAS DE MELLORA de segundo.

Segundo de ESO:

- a) Coñecemento da etapa así como do sistema educativo: estrutura xeral, optativas, itinerarios a tomar en 3º da ESO e as consecuencias que derivan.
- b) Reforzo da autoestima e do autoconceito do alumnado.

- c) Profundización no programa de hábitos de estudio.
- d) Condicións de incorporación a PROGRAMAS DE MELLORA de 3º e aos programas de FP Básica.

Terceiro Curso de ESO .

- a) Coñecemento de sí mesmo (intereses, motivacións, aptitudes, actitudes...)
- b) Coñecemento do sistema educativo: optativas para o vindeiro curso e posibles itinerarios a seguir de cara a unha opción de Bacharelato (OPCIÓN ACADÉMICA) ou de FP (OPCIÓN APLICADA), ou incorporación a FP BÁSICA,
- c) Estratexias e habilidades para a resolución de problemas e de toma de decisións.
- d) Traballo relacionado coa orientación vocacional.
- e) Visitas guiadas aos diferentes centros, escolas taller, charlas (responsable da oficina de información xuvenil e axente de desenvolvemento local do concello...).

Cuarto curso de ESO

- a) Avaliación das necesidades presentadas polo alumnado no campo da Orientación Académica e Profesional, de cara a coñecer os focos de actuación principais a desenvolver.
- b) Realización de actividades relacionadas co coñecemento de un mesmo, actividades nas que se fomente sobre todo a autorreflexión dos alumnos/as sobre as súas capacidades, intereses, motivacións, perspectivas de futuro, limitacións..
- c) Información das diferentes alternativas que se lles ofrecen ao rematar a escolaridade obrigatoria, según acadaran ou non o Título de Graduado en Educación Secundaria Obrigatoria.

- d) Información do procedemento da Avaliación final de ETAPA.
- e) Visitas guiadas aos diferentes centros do concello onde se imparten ciclos, escolas taller, preparación para as probas de acceso a ciclos atendendo á lexislación vixente, escolas taller, charlas (responsable da oficina de información xuvenil e axente de desenvolvemento local do concello...).
- f) Realización dalgún taller de transición á vida activa en colaboración con diferentes institucións do concello.

g) Primeiro de Bacharelato

- a) Coñecemento das características da nova etapa.
- b) Coñecemento da situación persoal.
- c) Identificación de intereses e actitudes.
- d) Coñecemento das opcións de 2º de Bacharelato así como do desenvolvemento da avaliación final da etapa de cara a incorporación a Graos.
- e) Posibilidades de paso dunha modalidade á outra, cambiode optativas, repetición de curso.
- f) Perfilamento do proxecto persoal de vida.
- g) Información aos pais.

Segundo de Bacharelato

- a) Búsqueda de información das distintas opcións educativas.
- b) Axudar ao alumnado na toma de decisións sobre as distintas opcións que se lle presentan.
- c) Elaborar folletos ou dossieres con información académica e profesional actualizada e conectada co entorno.
- d) Orientación para avaliación final de etapa, opcións dos Ciclos Formativos de Grao Superior.

- e) Saídas ou visitas guiadas ós diferentes centros: Universidade...
- f) Entrevistas persoais cos alumnos/as, que se realizarán en horario de recreo, principalmente.
- g) Información aos pais.

Algunhas destas actuacións traballaranse fundamentalmente na ESO, a través das titorías, como poden ser o autoconcepto, a autoestima, as habilidades sociais, os valores persoais, análise individual de aptitudes, intereses, a toma de decisións, mentras que outras abarcarán a tódalas ensinanzas que se imparten no Centro, por exemplo, información sobre a optatividade dos cursos posteriores, as saídas académicas e/ou profesionais de cada nivel educativo (ESO, Bacharelato,), información sobre o acceso á Universidade, información sobre as carreiras universitarias, información sobre as notas de corte, información sobre bolsas e axudas, asesoramento sobre o campo máis acorde cos intereses profesionais de cada alumno, etc.

En Bacharelato como non teñen unha hora de titoría presencial toda esta información proporcionaráselle mediante unha elaboración dun dossier para a aula de xeito que a información esté accesible a tódolos alumnos, así mesmo farase entrega dunha copia deses dossiers ó/á titor/a de cada grupo explicándolle o contido, para que el á súa vez poda realizar aclaracións aos alumnos, ademais de colgala na páxina Web do centro.

En todo caso, e tal e como se plantexa nos obxectivos anteriormente expostos, a implicación tanto do profesorado coma dos pais/nais dos alumnos /as será da máxima importancia. Para elo deberase facer partícipe a ámbolos dous grupos de todas aquelas actividades que así se considere oportuno ou, polo menos, mantelos informados en todo momento

do traballo que se está a desenvolver no ámbito da orientación académica e profesional.

10.- IMPLEMENTACIÓN E TEMPORALIZACIÓN (ANEXO III)- páxina 66

11.- CRITERIOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN DO PLAN (ANEXO IV) AVALIACIÓN.

A avaliación debe cumprir unha serie de funcións sintetizadas no seguinte cadro:

Avaliación inicial. Avaliación da programación en se mesma	Avaliación continua. Avaliación da programación no seu desenvolvemento	Avaliación final. Avaliación dos resultados da programación
1. Calidade: - contidos - calidade técnica. - Evaluabilidade. 2. Adecuación ao contexto: - Respostas ás necesidades - Priorización de respostas. 3. Adecuación á situación de partida	1. Implantación da programación: - Actividades propostas. - Secuencia de actividades, - Temporalización. - Flexibilidade. 2. Marco do desenvolvemento: - Clima - Coherencia	1.-. Medidas e logros: - Constatación. - Contraste. 2.-Resultados: - Criterios. - Referencias. 3. Continuidade: - Decisións. - Incorporación de melloras. - Plan de seguimento

Podemos diferenciar tres momentos no proceso de avaliación da Programación:

1. Avaliación inicial e función de diagnósticos.

Para que a programación sexa realista e eficaz, é necesario partir dunha avaliación das necesidades ás que imos dar resposta. A avaliación inicial ten unha importancia fundamental no desenvolvemento da intervención nun IES pois ten como función básica adecuar as previsións á realidade concreta, identificar

as características máis significativas do contexto para lograr un mellor axuste no proceso. A avaliación neste momento centra a súa atención na calidade do programa en si mesmo e na súa adecuación ao contexto socio - educativo ao que se dirixe e a esa situación de partida.

2. Avaliación continua e función orientadora.

Avalía a programación no seu desenvolvemento e na súa práctica concreta, a atención da avaliación desprázase cara ao proceso de implementación, remarca a función orientadora e formativa que toda avaliación ha de ter, diríxese sobre todo á reorientación dos procesos e a súa finalidade básica é adecuar o axuste do programa educativo. Posibilita unha continua interacción e axuste entre os elementos e permite a retroalimentación do sistema.

3. Avaliación final e a función informativa.

A avaliación da programación, ten como fin, contrastar o logro dos obxectivos propostos e tomar as decisións sobre a súa continuidade ou, non decidíndose o que se vai manter, modificar ou eliminar.

Esta avaliación que se realizara ao finalizar o curso escolar: recollerá datos e valoracións cualitativas, participasen todos os membros do D.O., coas súas achegas e propostas dende os diferentes ámbitos de intervención, reflectítese na memoria do Departamento de Orientación, responsabilidade do xefe do Departamento.

CRITERIOS DE AVALIACIÓN.

A avaliación será criterial en todo momento, eses criterios poden ser cuantitativos ou cualitativos e tomarase como referencia os seguintes criterios de avaliación:

Respecto ao asesoramento ao Centro:

Participar na revisión do PEC. Elaboración da PGA e Memoria final de curso. Participar no PdC, PCPI, PDC, Programa de transición, deseño da optatividad...

Deseñar e levar a cabo plans e programas adscritos ao P.A.T, e ao Programa de Orientación Profesional.

Coparticipar cos D.D. no deseño dos procesos de ensino, incorporación do alumnado, transicións entre as distintas etapas, detección de dificultades de aprendizaxe, resposta educativa a estas dificultades e seguemento das mesmas.

Deseñar a participación dos profesores na avaliación psicopedagóxica.

Participar nos programas de innovación educativa para mellorar a calidade do ensino e implementar novas metodoloxías, materiais...

Favorecer a reflexión crítica e a análise das situacións educativas para aumentar a conciencia educativa do proceso educativo e dos problemas que comporta.

Achegar e suxerir novas liñas de traballo na práctica docente e estudar novas estratexias metodolóxicas que se achegan dende o campo educativo.

Respecto á orientación do alumnado

Deseñar, en colaboración coa CoCoPe, o procedemento para a prevención e detección das necesidades educativas do alumnado

Realizar a avaliacións psicopedagóxica en colaboración co profesorado do IES.

Deseñar e implementar o programas de orientación vocacional, temporalizandolo en función da idade e do curso.

Realizar o seguimento do alumnado, durante o seu proceso de escolarización no IES.

Identificar e Intervir naqueles casos individuais que presenten unha problemática máis específica.

Respecto ao asesoramento ás familias

Participar e potenciar as intervencións socio-familiares e a escola de pais.

Orientar e asesor ás familias de forma individual ou en grupo, dando resposta ás súas demandas a través de entrevistas,

programas ou sesións de traballo, prestando especial atención a aquelas cuxos fillos ou fillas presentan n.e.a.e.

Respecto á intervención no medio.

Colaborar con servizos sociais, servizos de sanidade, administración de xustiza... naqueles casos que ás institucións o requiran.

Realizar a coordinación cos centros de primaria adscritos e cos centros de Secundaria obrigatoria que envían aos seus alumnos a Bacharel .

Participar en Xornadas educativas coas universidade e realizar a coordinación das visitas dos alumnos aos devanditos centros.

Favorecer a innovación educativa en coordinación co CEFORE, CAFI, Equipos de orientación específicos....

Favorecer os mecanismos de intercomunicación dos distintos estamentos, axentes e ámbitos educativos, mediante un maior coñecemento mutuo, e para axudar a crear un funcionamento máis flexible, máis adaptado ás necesidades concretas e menos intolerante.

Con estes criterios de avaliación pretenderase:

- 1. Saber onde se quere ir.**
- 2. Ter preparada as accións**
- 3. Saber se se alcanzaron os obxectivos**
- 4. Readaptar as accións tendo en conta a distancia entre os resultados esperados e os resultados posibles.**

INDICADORES DE AVALIACIÓN:

Para avaliar a programación, e operativizar os anteriores criterios de avaliación podemos utilizar indicadores cuantitativos e cualitativos:

Cuantitativos :	Cualitativos :
.Número de alumnos atendidos.	-Grao de satisfacción polas

<p>-Numero de actividades que se realizaron por curso ou nivel, con alumnos (colectivas e individuais) e con pais.</p> <p>-Produtos elaborados polo D.O.</p>	<p>actividades realizadas tanto no alumnado como entre os titores. Medido a través de cuestionarios.</p> <p>-Nivel de funcionalidade e utilidade das actividades deseñadas. Medido a criterio dos titores, con recollida de propostas de mellora. Incluirase no cuestionario correspondente ao apartado anterior.</p> <p>-Grao de adecuación das actividades realizadas aos principios e orientacións recollidos no Proxecto Curricular do centro. Medido a criterio do Departamento de Orientación coa participación dos titores implicados. E a xefatura de estudos.</p> <p>-Grao de coordinación e coherencia interna das actividades realizadas en relación ao resto de contidos das áreas curriculares. Medido a criterio da xefatura de estudos do centro.</p>
--	--

Conclusión

O Departamento de Orientación intentará contribuír a dar ao alumnado unha educación completa, que abranca os coñecementos e as competencias necesarias na sociedade actual, que lles permita desenvolver os valores que sustentan a práctica da cidadanía

democrática, a vida en común e a cohesión social, que estimule neles e elas o desexo de seguir aprendendo e a capacidade de aprender por si mesmos e optimizar un tránsito exitoso á vida activa.

- -Os instrumentos de seguimento e valoración desta programación son as grellas que figuran no Anexo IV.

En calquera caso, debemos ter presente que este Plan de Traballo constitúe dende un primeiro momento unha proposta flexible que se deberá ir adaptando ás demandas, necesidades, circunstancias...que podan ir xurdindo ao longo do curso.

12.- PROGRAMACIÓN PT1 E PT2 (ANEXO I) - pax 63

13.- SEGUIMIENTO PROCESO ENSINO - APRENDIZAXE ALUMNADO (ANEXO II)- pax 63

Santiago a 15 de setembro de 2017

A Xefa do Departamento de Orientación

Mª Cruz Presas López

ANEXO I

PROGRAMACIÓN CURSO 2017/2018

PEDAGOXÍA TERAPÉUTICA

Aula de apoio ás Necesidades Específicas de Apoio Educativo.

Pedagogía Terapéutica

ÍNDICE

1. INTRODUCCIÓN
2. FUNCIÓNS DA PROFESORA DE PEDAGOXÍA TERAPÉUTICA
3. APOIO AOS ALUMNOS
  - 3.1. CARATERÍSTICAS DO ALUMNADO
  - 3.2. ALUMNADO CON ACIS
  - 3.3. ALUMNADO CON REFORZO
4. CONTIDOS
5. METODOLOXÍA E AGRUPAMENTOS
6. FOMENTO DA LECTURA
7. USO DAS TIC
8. AVALIACIÓN
9. RECURSOS
10. COORDINACIÓN COAS FAMILIAS

1. INTRODUCCIÓN

A presente programación toma como referencia os seguintes textos legais de aplicación:

- Polo que se establece o currículo de Primaria en Galicia.
- Polo que se establece o currículo de E.S.O. en Galicia.
- Que aproba o Regulamento orgánico e funcional dos I.E.S.
- De ordenación da educación para a atención do alumnado con N.E.E.
- Que regula a atención á diversidade na E.S.O.
- Sobre avaliación e promoción do alumnado da E.S.O.

- Que regula a atención a diversidade do alumnado nos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia.
- Sobre atención ao alumnado con necesidades específicas de apoio educativo na Educación Secundaria.

2. FUNCIONES DA PROFESORA DE PEDAGOXÍA TERAPÉUTICA

As funcións da profesora de Pedagogía Terapéutica serán:

1. Participar xunto cos Departamentos Didácticos na elaboración da P.X.A.
2. Colaborar na recollida de información para a avaliación dos alumnos con N.E.A.E. e alumnado con dificultades manifestadas de aprendizaxe nas áreas instrumentais.
3. Colaborar na elaboración e temporalización das A.C.S. previa valoración dos Niveis de Competencia Curricular.
4. Colaborar na planificación dos horarios dos alumnos que asisten á aula de apoio facendo compatibles as súas adaptacións co currículo xeral.
5. Asesorar e apoiar didacticamente ao profesorado na súa acción docente co alumnado con N.E.A.E. e alumnado que presenta dificultades manifestadas de aprendizaxe nalgunhas das áreas instrumentais.
6. Realizar intervencións directas co alumnado e realizar un seguimento do mesmo en coordinación co profesorado.
7. Observar o progreso dos alumnos e participar na avaliación dos mesmos.
8. Colaborar en cumprimentar a avaliación da programación das áreas de Lingua Castelá, Lingua Galega, e Matemáticas do Documento de Adaptación Curricular para os alumnos/as que precisen unha A.C.S.

3. APOIO AOS ALUMNOS

O apoio directo aos alumnos terá como prioridade os seguintes **obxectivos**:

1. Favorecer ao máximo o desenvolvemento das capacidades dos alumnos.
2. Potenciar a súa integración no grupo-clase e no centro.
3. Realizar un seguimento do proceso de aprendizaxe do alumnado dende unha dimensión afectiva, cognitiva e social; e ao mesmo tempo intentar detectar e corrixir os atrancos que dificulten o clima de confianza e autoestima imprescindibles para ser quen de aprender.
4. Favorecer a xeneralización dos aprendizaxes adquiridos a outros contextos.
5. Potenciar o acceso e uso de programas informáticos de acordo coas súas posibilidades.

3.1. CARACTERÍSTICAS DO ALUMNADO

- A) Alumnado con necesidades educativas especiais permanentes que precisen unha A.C.S. en tódalas áreas ou nalgunha delas.
- B) Alumnado con necesidades educativas especiais temporais que precisen unha A.C.S. en tódalas áreas ou nalgunha delas.
- C) Alumnado con dificultades manifestas de aprendizaxe nas áreas instrumentais.
- D) Alumnado con problemas de conduta.

A partir da avaliación inicial, a realizar no mes de outubro, poderá incorporarse novo alumnado á aula de P.T., en caso de que se precise un apoio específico para traballar a súa A.C.S.

3.2. ALUMNOS CON A.C.S.

A partir do informe psicopedagógico e da proposta de A.C.S. para cada alumno, establecerase un horario de atención para cada un deles.

Tentarase incorporar a cada alumno/a a un grupo de traballo que teña N.C.C. (Niveis de Competencia Curricular) semellantes. Ademais, nos horarios terase en consideración a asistencia ás materias nas que se poidan beneficiar das aprendizaxes que se estivesen a realizar na aula de referencia.

A metodoloxía será activa, participativa e motivadora, permitindo establecer actividades que sexan o máis significativas e funcionais para o alumnado.

Traballarase a partires do currículo de referencia do alumnado e cando sexa preciso realizaranse modificacións nos contidos e obxectivos para dar unha resposta axeitada as dificultades de cada alumno/a .

Realizarase un seguimento continuado das A.C.S., da avaliación mesmas, e promoción do alumnado cara entornas menos restritivas.

3.3. ALUMNADO CON DIFICULTADES MANIFESTAS DE APRENDIZAXE

Para o alumnado que precisa de reforzo nas áreas instrumentais, terán prioridade os obxectivos e contidos destas áreas tomando como referencia os que se traballan na aula ordinaria. Así mesmo, estableceranse as actividades máis axeitadas para a consecución dos mesmos. Todo isto levarase a cabo en coordinación co profesor de área.

4. CONTIDOS.

A programación da aula de apoio contén unha selección, organización e secuencia de contidos que xiran en torno a: Área Matemática, Áreas Lingüísticas: Castelán e Galego, e aspectos conductuais e/ou emocionais.

A coherencia entre os contidos e os criterios de avaliación vén reflectida na Avaliación Psicopedagóxica de cada alumno/a.

- Na **Área de Matemáticas** os bloques de contidos a desenvolver serán:

1. Procesos, métodos e actitudes en matemáticas.
2. Números e álgebra.
3. Xeometría.
4. Funcións.
5. Estadística e probabilidade.

- Na **Área de Lingua Castelá e Literatura** os bloques de contidos a desenvolver serán:

1. Comunicación oral: escoitar e falar.
2. Comunicación escrita: ler e escribir.
3. Coñecemento da lingua.
4. Educación literaria.

- Na **Área de Lingua Galega e Literatura** os bloques de contidos a desenvolver serán:

1. Comunicación oral: escoitar e falar.
2. Comunicación escrita: ler e escribir.
3. Funcionamento da lingua.
4. Lingua e sociedade.
5. Educación literaria.

- Aspectos **conductuais** e/ou **emocionais**:

- o Autocontrol.
- o Autoestima.
- o Interacción social e de comunicación.
- o Asertividade.
- o Toma de decisións.
- o Habilidades sociais.
- o Técnicas de estudo.
- o Lóxica matemática.
- o Intelixencia emocional.

5. METODOLOXÍA E AGRUPAMENTOS

A atención ao alumnado na aula de apoio do centro deberá caracterizarse por unha secuencia precisa dos contidos, unha implicación do alumno/a, e un minucioso control do profesor/a. Traballarase en grupos pequenos nos que, se non teñen problemas asociados graves de comportamento e/ou forte falta de motivación, avanzarán e aprenderán ao seu nivel. Traballarase como apoio no grupo-clase, sempre e cando sexa solicitado este apoio polo profesor/a de área.

Deberanse incluír exemplos concretos, e práctica a partir dunha planificación coidadosa das explicacións e demostracións. Procuraremos achegar na medida do posible estes aspectos aos contidos desenvolto no grupo-clase de cada alumno e alumna.

Un obxectivo prioritario é formar individuos competentes para se integrar na sociedade. Polo tanto, desde a aula de apoio daremos prioridade ao desenvolvemento das competencias clave:

1. Comunicación lingüística (CCL).
2. Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCT).
3. Competencia Dixital (CD).
4. Aprender a aprender (CAA).
5. Competencias sociais e cívicas (CSC).

6. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE).

7. Conciencia e expresións culturais (CCEC).

- Nas Áreas Lingüísticas traballaremos os seguintes aspectos:
  - Procuraremos axudar a alumnado a superar as súas dificultades de aprendizaxe (D.A.).
  - Desenvolveremos, en relación as necesidades detectadas, a expresión oral e o dominio do vocabulario.
  - Faranse exercicios específicos de velocidade lectora; traballarase con especial interese os tres niveis de comprensión lectora: literal, interpretativa e crítica.
  - Utilizarase un sistema de marcas auto correctivas para tentar superar os erros de exactitude lectoescritora (ortografía).
  - Na escritura de composición (redacción), incidirase nos tres aspectos: planificación, elaboración e revisión.
  - Traballaremos os aspectos gramaticais básicos.
- Na Área Matemática partiremos do repaso das operacións básicas para evitar a aparición das D.A. posteriores cando aumente o nivel de abstracción das operacións.

Na resolución de problemas, aspecto de especial importancia a hora de traballar con estes alumnos/as, interviremos nos tres aspectos deficitarios:

1. Comprensión do texto.
2. Análise (orde) dos datos do problema.
3. Razoamento lóxico-matemático: paso, dos dous supostos anteriores, a saber qué operación ou operacións hai que realizar para resolver o problema.

6. FOMENTO DA LECTURA.

“Os plans de fomento da lectura considerarán a lectura coma unha ferramenta básica para o exercicio do dereito á educación e á cultura, no marco da sociedade da información e subliñarán o interese xeral da lectura na vida cotiá da sociedade, mediante o fomento do hábito lector.”

O Plan contempla o fomento da lectura coma unha tarefa distinta da formación da habilidade de ler, que se inicia na familia e máis na escola, e que precisa de persoas e lugares que permitan o achegamento aos libros.

Polo tanto, a promoción da lectura é concibida coma unha tarefa común de toda a sociedade, froito da colaboración entre os responsables de políticas culturais, sociais, educativas e de comunicación.

Nesta mesma liña, dentro dos principios metodolóxicos para a educación secundaria, podemos ler: “Coa finalidade de promover a comprensión de lectura e de uso da información, dedicarase un tempo á lectura na práctica docente de todas as materias.”

Centrándonos na aula de Pedagogía Terapéutica, marcanse uns obxectivos para organización e funcionamento do fomento lector para os alumnos/as.

Obxectivos específicos:

- Adecuar as respostas educativas necesarias ás necesidades específicas deste alumnado.
- Incidir nos aspectos onde máis falla o alumnado, como son Exactitude Lectora, Ritmo e Velocidade Lectora, Comprensión Lectora para conseguir que, individualmente, acaden segundo os obxectivos propostos o maior índice posible de Lectura Eficaz.
- Optimizar recursos materiais e persoais para unha correcta aprendizaxe da lectura destes alumnos.
- Incentivar a lectura persoal nos seus momentos de ocio.

- Utilizar as novas tecnoloxías para a aprendizaxe da lectura e desenvolvemento da comprensión lectora.

Organización e funcionamento:

- Conseguir o mantemento adecuado da Biblioteca.
- Implicación do alumnado con N.E.A.E. nas numerosas actividades de fomento lector que se programan no centro ao longo do ano.
- Implicación das familias para que se fagan responsables de que os alumnos lean diariamente.

7. USO DAS TIC

Contribuirase a "Promover a integración e o uso das tecnoloxías da información e da comunicación na aula, como recurso metodolóxico eficaz para desenvolver as tarefas de ensino e aprendizaxe", atendendo as características do alumnado.

É importante ter en conta que o termo de Necesidades Específicas de Apoio Educativo abrangue a aqueles <<alumnos e alumnas que requiran unha atención educativa diferente á ordinaria, por presentar necesidades educativas especiais, por dificultades específicas de aprendizaxe, TDAH, polas súas altas capacidades intelectuais, por se ter incorporado tarde ao sistema educativo, ou por condicións persoais ou de historia escolar, poidan alcanzar o máximo desenvolvemento posible das súas capacidades persoais e, en todo caso, os obxectivos establecidos con carácter xeral para todo o alumnado>>.

O traballo cas TICs (Tecnoloxías da Información e da Comunicación), permite favorecer o desenvolvemento das adaptacións curriculares, a aprendizaxe de aspectos instrumentais básicos, de aspectos repetitivos, de aspectos

espacio-temporais e de autonomía de traballo, ademáis de favorecer a creatividade e a expresión.

8. AVALIACIÓN

A avaliación estará baseada en diferentes aspectos coma:

- A superación dos criterios de avaliación na correspondente A.C.S. de cada alumno.
- As observacións de cada sesión: o alumno será avaliado en puntualidade, traballo e comportamento.

A avaliación dos alumnos con A.C.S. será realizada polo profesor da área e nela colaborara a mestra de pedagogía terapéutica, nas materias que impartan conxuntamente. Cada trimestre realizarase un informe de seguimento de hábitos e actitude dos alumnos na aula de apoio. No derradeiro trimestre realizarase un informe final sobre a evolución de cada alumno e alumna, onde se incluíran diferentes apartados como son:

- ✓ Obxectivos e contidos traballados.
- ✓ Consecución dos mesmos.
- ✓ Materiais empregados.
- ✓ Avaliación.
- ✓ Propostas de mellora.

9. RECURSOS.

❖ MATERIAIS:

A aula de apoio está dotada do seguinte material:

- Libros de texto e cadernos específicos para traballa-las distintas áreas instrumentais.
- Material manipulativo.
- Material informático.

❖ **PERSOAIS:**

Este curso somos dúas PTs a tempo completo no centro.

10. COORDINACIÓN COAS FAMILIAS.

A profesora de P.T. colaborará co profesor titor/a nas tarefas de orientación familiar coa seguinte finalidade:

- Lograr unha participación activa dos pais, nais ou titores legais no proceso educativo do alumnado.
- Preténdese conseguir que o traballo que se desenvolve no centro teña continuidade na familia.
- Garantir unha puntual información sobre os acontecementos e progresos educativos máis relevantes dos alumnos.
- Axustar o nivel de expectativas das familias.

ANEXO II

INFORME INDIVIDUAL - PT

ALUMNO/A _____ CURSO _____ GRUPO _____

SESIÓN SEMANAIS _____ (MATERIAS) _____

1.- MEDIDAS DE ATENCIÓN A DIVERSIDADE:

Reforzo Educativo:

Adaptación Curricular:

Outras (nomear cal):

2.- EDUCACIÓN EMOCIONAL E MODIFICACIÓN DE CONDUTA:

Autocontrol

Autoestima

Habilidades de interacción social e de comunicación

Asertividade

3.-OBXECTIVOS :

✓

✓

✓

✓

4.-ACTIVIDADES PROPOSTAS (control da realización das mesmas):

5.- RESULTADOS E LOGROS NA INTERACIÓ N GRUPO AULA A NIVEL:

• Académico:

• Condutual :

- **Motivacional:**

6.- ASPECTOS QUE DEBEMOS SEGUIR TRABALLANDO :

☐ Comprensión lectora	☐ Comprensión oral
☐ Expresión escrita	☐ Expresión oral
☐ Ortografía	☐ Vocabulario
☐ Organización de ideas	☐ Razoamento lóxico
☐ Resolución de problemas	☐ Cálculo
☐ Autocontrol	☐ Autoestima
☐ Habilidades de interacción social e de comunicación.	
☐ Outros (especificar): _____	

7.- OBSERVACIÓNS

En Santiago de Compostela a ____ de _____ de _____

A Especialista en Pedagogía Terapéutica

ANEXO III

ACTUACIÓNS PARA A CONSECUCIÓN DOS OBXECTIVOS E TEMPORALIZACIÓN.				
	<i>ACTUACIÓNS</i>	<i>RESPONSABLE/S</i>	<i>DESTINATARIOS/AS</i>	<i>TEMPORALIZACIÓN</i>
01	Coordinación co equipo directivo.	Orientadora.	Equipo directivo.	Todo o curso.
02	Elaboración das liñas xerais de orientación e acción titorial tendo en conta a memoria do curso anterior e as achegas feitas pola Inspección Educativa.	Departamento	E. Direc, Titores , Membros dep.	setembro.
03	Seguimento do PAT , Plan de Convivencia e Plan de Atención á diversidade como documentos inmersos dentro do PEC	Orientadora	E. Direc, Titores , Membros dep.	Todo o curso
04	Proposta de establecemento da reunión mensual do Departamento de Orientación.: organización do Depart, equipamento e plan de traballo.	Xefe de Estudos e DO		Setembro.
05	Constitución do Departamento de	Orientadora	Membros depart	Setembro.

	Orientación			
06	Publicitar as liñas xerais de actuación do Departamento.	Membros Departamento	Claustro, Consello Escolar e Familias.	Setembro e outubro.
07	Redacción da proposta dos alumnos exentos 2ª lingua Estranxeira tendo en conta a información dos centros de Primaria.	Direcc, Xef est, , DO	Direcc, Xef est, , DO	1º quincena setembro
08	Implementación dos Desdobres nas mat. Instrum.	, E. Directivo, Xefes Dep Lin, Len, Mat e Orientadora	Direcc, Xef est, Xefes Dep, Orientadora	1º quincena setembro
09	Proposta de organización dos apoios por parte do profesora de Pt	Orientadora	Profesorado de PT,	2ª quincena de setembro.
10	Seguemento dos apoios educativos	D. Orientación	Membros D. Orientación e E. Directivo	Todo o curso
11	Asesoramento en prevención e resolución de conflitos	Orientadora	E. Direc, Titores profesorado	Todo o curso
12	Deseñar estratexias para a realización coordinada da avaliación inicial do alumnado	Departamento de Orientación.	Totalidade do profesorado.	Setembro/Outubro.
13	Asesoramento respecto dos asuntos a tratar nas reunións xerais coas familias.	Departamento de Orientación.	Titores.	Outubro.
14	Reunión xeral cos pais e nais dos alumnos e alumnas.	Orientadora.	Equipo Directivo, Titores, Pais e nais do alumnado.	2ª quincena de outubro.
15	Reunión individual con familias para dar	Orientadora	Pais/Nais	Todo o curso

	información das valoracións individuais e das tomas de decisións extraordinarias			
16	Reunión con membros do EOE	Orientadora e Tutores	E Directivo, Especialista. Sensoriais ,.	Todo o curso
17	Realización de charlas informativas coordinadas pola universidade ao alumnado de 2º de Bacharelato	Vicedirectora XE e Orientadora		Todo o curso, con máis insistencia no 3º trimestre
18	Reunión con servizos Sociais externos ao centro	Orientadora e Tutores		Todo o curso
19	Reunións mensuais cos diferentes servizos sociais do concello de Santiago que formamos a COORDINADORA DE VITE	Director e Orientadora	Director, orientadora e membros da coordinadora	Todo o curso
20	Elaboración e aprobación das modificacións realizadas ao Plan de Orientación.en función das necesidades detectadas	Departamento de Orientación.	Comunidade educativa.	Todo o curso.
21	Información tanto oral como escrita as familias e ao profesorado.	Orientadora.	Profesorado e familias.	Todo o curso.
22	Deseño do desenvolvemento do Programa de toma de decisións para a ESO e Bacharelato	Departamento de Orientación e equipo docente .	Profesorado, alumnado e familias de 4º de ESO e Bacharelato	Xaneiro.
23	Desenvolver o Programa	Departamento	Alumnado	Todo o curso

	de Toma de decisións	de Orientación.	Profesorado titor..	
24	Realización das avaliacións psicopedagóxicas demandadas, e dos correspondentes informes	Orientadora.	Demandantes, equipos docentes, propio alumnado e familias.	De outubro a maio.
25	Asesoramento na realización e seguimento das A.C.	Orientadora.	Equipos docentes, profesorado de apoio, xefatura de estudos.	Primeiro e segundo trimestre.
26	Reunións trimestrais coa totalidade do Departamento.	Orientadora	Totalidade de membros.	Setembro, outubro, xaneiro, abril e xuño.
27	Reunións mensuais do Departamento.	Orientadora	Membros do departamento	Todo o curso
28	Redacción das actas das reunións do Departamento.	Orientadora	Membros do Departamento.	Inmediatamente despois de cada reunión.
29	Colaboración coa Asociación de Nais e Pais dos Alumnos e Alumnas.	Orientadora	Directiva da ANPA.	Todo o curso.
30	Informar dos resultados da avaliación psicopedagóxica realizada ao alumnado con NEAE.	Orientadora	Profesorado ,titor, alumnado e familias.	Todo o curso
31	Deseñar estratexias para coordinar a orientación académica e profesional tanto cos titores do noso centro con cos	Orientadora	Titores Bacharelato	2º e 3º trimestre

	diferentes centros da zona			
32	Informar aos Centros de Primaria sobre as ofertas do noso centro	Equipo directivo e Departamento de Orientación.	Equipo directivo, equipos docentes e CCP.	Marzo.
33	Seguemento e avaliación do Plan de Acción Titorial.	Departamento de Orientación.	Coordinadores/as de ciclo e membros do DO.	Todo o curso
34	Seguimento e avaliación Plan Anual de Actividades do DO	Departamento de Orientación.	Membros do Departamento.	Trimestralmente
35	Asesoramento ao profesorado na cumprimentación da documentación académica do alumnado.	Departamento de Orientación.	Equipo directivo e totalidade do profesorado.	Todo o curso.
36	Asistir ás sesións de avaliación.	Orientadora.	Equipos docentes.	Decembro, marzo, xuño.
37	Actualizar os datos psicopedagóxicas do ANEAE..	Orientadora	Expediente do alumnado .	Todo o curso..
38	Elaboración dos informes para o alumnado obxecto de RE e de apoio do próximo curso	Departamento de Orientación.	Profesorado titor e profesorado de apoio.	Xuño
39	Avaliación do Plan Xeral de Atención á Diversidade.	Departamento de Orientación.	Xefes departamento, profesorado de apoio, profesorado do RE, profesorado de PDC , equipo directivo, orientadora e memoria final	Maio.
40	Informar aos centros de	Orientadora	Orientadores dos	Xuño.

	<p>primaria lexislación exención segunda lingua estranxeira (Artigo 6. RESOLUCIÓN do 15 de xullo de 2016, da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa, pola que se ditan instrucións para a implantación, no curso académico 2016/17, do currículo establecido no Decreto 86/2015, do 25 de xuño, da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato nos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia.)</p>		centros de primaria da zona.	
41	<p>Colaboración na elaboración dos Consellos Orientadores do alumnado propostos para FP BÁSICA ou PMAR.</p>	Orientadora.	Expediente persoal dos alumnos e alumnas.	Xuño.e Setembro
42	<p>Participación em charlas ofertadas pola Universidade</p>	Director e Orientadora	Equipo Directivo e Departamnto de Orientación	novembro
43	<p>Coordinación Coa universidade de Santiago e UNED como titora do Master de Docencia</p>	Director, Orientadora, Titor da Universidade e Alumnos	Director, Orientadora, Titor da Universidade e Alumnos	Todo o curso
44	<p>Participación en Grupos De Traballo e en</p>			

	programas dirixidos á mellora do éxito escolar e, programas de reforzo, orientación e apoio (PROA), PROGRAMAS DE ENRIQUECIMENTO SEM.			
45	Redacción da memoria do Departamento de Orientación.	Orientadora.	Equipo directivo, Departamento e claustro.	Xuño.
46	Cubrir toda a documentación que demande a administración drdoriente	Departamento de Orientación	Equipo directivo, Departamento .	Xuño

ANEXO IV

CUESTIONARIO PARA A AVALIACIÓN DO PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

Ano académico: 2017. - 2018...

Este instrumento contemplado para avaliar o PAD, pretende recoller a opinión dos membros do departamento e, así, poder facer unha análise do grao de consecución dos obxectivos prantexados.

ACTUACIÓNS	GRAO DE CONSECUCIÓN			
	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Identificación e valoración das necesidades do noso centro través da:- identificación temperá e - revisión e/ou modificación das medidas de apoio e/ou reforzo que estea a recibir o alumnado para avanzar na prevención dos problemas de aprendizaxe e na loita contra o fracaso escolar.				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos/as con R.E. nas áreas instrumentais 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos/as con R.E. e apoio específico 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos/as dos que se solicitou avaliación psicopedagóxica 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos/as que foron avaliados psicopedagoxicamente 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos/as dos que se solicitou avaliación psicopedagóxica e non foron avaliados:... .Motivos da non 				

avaliación...				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos atendidos por as especialistas de PT. 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos/as que foron obxecto dunha A.C.S.: 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos/as que participaron nun programa de enriquecemento curricular. 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos/as propostos para flexibilizar a súa escolaridade:.. 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos/as propostos para repetir curso:. 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos exentos de segunda lingua 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos propostos para PMAR 				
<ul style="list-style-type: none"> Número de alumnos propostos para FP-BÁSICA 				
Información xeral sobre a ESO e o noso IES	Adecuada	Inadecuada		
<ul style="list-style-type: none"> A información que se facilitou sobre o sistema educativo e sobre as leis que o regulamentan foi 				
<ul style="list-style-type: none"> Que esa información se facilite no colexio e nunha reunión diferenciada para alumnado paréceche .. 				
<ul style="list-style-type: none"> Os medios que se usaron (proxeccións) para informar do sistema educativo parecéronche .. 				
Desenvolvemento das actuacións previstas no Programa de Acollida.	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Realización, nos casos de novas incorporacións, da entrevista persoal a cada				

familia, de cara á obtención da información necesaria para a ficha de avaliación inicial e o dictame de escolarización				
Análise do expediente persoal do alumnado e de toda aquela información que facilite o coñecemento da súa realidade e dos aspectos que poden incidir no proceso de ensino-aprendizaxe.				
Atención educativa ao alumnado que presenta dificultades para unha asistencia continuada ao centro:				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnos/as de atención educativa hospitalaria. 				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnas/os menores sometidos a medidas de responsabilidade penal. 				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnas /os sometido a medidas de protección e tutela 				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnas/os afectado por medidas de violencia de xénero. 				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnas/os pertecente a familias itinerantes 				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnas/os procedente do estranxeiro 				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnas embarazadas 				
	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Elaboración en cada área das probas iniciais de avaliación.				
Avaliar periódicamente (nas sesións de avaliacións) a consecución dos obxectivos marcados nas diferentes áreas por aqueles alumnos/as que reciban algunha das medidas de atención á diversidade, realizando as adaptacións precisas.				
Adecuación das programacións á diversidade do alumnado .				

Establecer unhas liñas de recuperación de pendentes para alumnado con dificultades na aprendizaxe				
Participación no deseño e desenvolvemento dos programas de: ensinar a pensar e técnicas de estudo, entrenamiento nas habilidades de interacción social, mellora da comprensión lectora, aprendizaxe cooperativa .				
Favorecer a aprendizaxe e consolidación de habilidades sociais, que possibiliten ao alumnado ter unha relación fluída e cordial co centro, fomentando unha convivencia positiva (Aula de Atención educativa e Convivencia).				
Valoración e intervención nas incidencias de puntualidade, absentismo e abandono escolar temperá				
Solicitar a intervención do Equipo de Orientación Específico naqueles casos en que se estime necesario				
Aportar os datos que a administración educativa e demais servizos demanden con relación á atención á diversidade				
Favorecer a adecuación organizativa do centro e da aula ás características do alumnado tendo en conta as directrices da CCP contempladas no PEC: <ul style="list-style-type: none"> - Distribución de alumnos por grupos. - Asignación de titorías - Desdobres 				
Información regular ás familias sobre os progresos e dificultades do seu fillo ou filla, a través do titor/a				
Participación na implementación, seguimento e avaliación do PAD e/ou nos programas				

incluídos neste documento de acordo coa lexislación vixente.				
Elaboración dos diferentes protocolos para a solicitud das medidas extraordinarias				

Propostas de mellora para o curso próximo:

CUESTIONARIO PARA A AVALIACIÓN DO PLAN DE ORIENTACIÓN

Ano académico: 2017. - 2018...

Este instrumento contemplado para avaliar o Plan de Orientación, pretende recoller a opinión dos membros do departamento e, así, poder facer unha análise do grao de consecución dos obxectivos prantexados.

OBXECTIVOS	GRAO DE CONSECUCIÓN			
	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Constituir o DO e elaborar o Plan Anual de Actividades.				
Manter una reunión semanal cos membros do departamento.				
Elaborar, revisar e actualizar a documentación e o material de traballo existentes no Departamento de Orientación.				
Definir e dar a coñecer a toda a Comunidade escolar as liñas xerais de actuación, a través de reunión (claustro, consello, titorías co alumnado e coas familias...)				
Atender as necesidades do alumnado e realizar unha orientación planificada, continua, preventiva, sistemática e integradora.				
Levar a cabo as avaliacións psicopedagóxicas precisas coa finalidade de ofrecerlle a resposta educativa máis				

axeitada e elaborar os Informes Psicopedagóxicos correspondentes.				
Realizar o seguimento das medidas de intervención específicas: <ul style="list-style-type: none"> • Desdobres • Reforzos. • Apoio dentro da aula. • Apoio fora da aula • Adaptacións curriculares 				
Avaliar periódicamente (nas sesións de avaliacións) a consecución dos obxectivos marcados nas diferentes áreas por aqueles alumnos/as que reciban algunha das medidas de atención á diversidade.				
Potenciar o desenvolvemento dunha avaliación continua e integradora a partir das directrices establecidas na CCP				
Establecer unhas liñas de recuperación para o alumnado con dificultades na aprendizaxe.				
Previr dificultades de aprendizaxe e favorecer o desenvolvemento de técnicas e hábitos de estudo necesarios para ter éxito no proceso educativo.				
Favorecer a aprendizaxe e consolidación de habilidades sociais, que posibiliten ao alumnado ter unha relación fluída e cordial co centro.				
Estruturar e explicitar todas as actuacións a través do PAT, no que se contemplan as accións para co alumnado de				

nova incorporación e para co alumnado que remata educación secundaria (cambios de etapas).				
Coordinar co equipo directivo aqueles temas relacionados coa planificación e desenvolvemento da acción docente.				
OBXECTIVOS	GRAO DE CONSECUCIÓN			
	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Colaborar na elaboración, seguimento, actualización e avaliación dos diferentes documentos do Centro.				
Solicitar a intervención do Equipo de Orientación Específico naqueles casos en que se estime necesario				
Aportar os datos que a administración educativa e demais servizos demanden				
Promover a reflexión e a coordinación entre os distintos servizos que interveñen cun mesmo alumno ou alumna.				
Reflexionar sobre o proceso avaliador, tanto no que afecta aos resultados coma no que ten que ver co proceso.				
Promover a cooperación entre o Centro e as familias para unha maior eficacia e coherencia na educación do alumnado.				
Coordinar o traballo de tutorías xunto coas Xefas de Estudos e asesorar ao profesorado no desempeño da función tutorial.				
Implementación, seguimento e avaliación do PAT a través das actividades que se leven a cabo nas tutorías: asesoramento, colaboración e incorporación de contidos				

relacionados coa aprendizaxe emocional, a dinámica de grupos e a igualdade real entre homes e mulleres.				
Asesoramento ao profesorado que o demande naqueles aspectos relacionados co ámbito da orientación, así como no desenvolvemento do PAT, POAP e do PXAD.				
Fomentar actuacións que teñan como obxecto a atención a diversidade presente nas aulas: <ul style="list-style-type: none"> • Identificación temperá de necesidades. • Revisión e/ou modificación das medidas de apoio e/ou reforzo que estea a recibir o alumnado para avanzar na prevención dos problemas de aprendizaxe e na loita contra o fracaso escolar. 				
Cooperar na relación titores-pais na búsqueda de solucións aos problemas que afecten aos seus fillos.				
Facilitar información ás familias e implicalos no proceso educativo dos seus fillos.				

Propostas de mellora para o curso próximo:

CUESTIONARIO PARA A AVALIACIÓN DO PAT E DO POAP

Ano académico: 2017. - 2018...

OBXECTIVOS	GRAO DE CONSECUCIÓN			
	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Facilitar a integración dos alumnos/as no seu grupo-clase e na dinámica do centro escolar				
Revisión dos expedientes do alumnado, analizando os datos dos informes dos cursos anteriores e considerando todo aquilo que facilite o coñecemento da súa realidade e dos aspectos que poden incidir no proceso de ensino-aprendizaxe.				
Establecemento dun horario semanal de atención individualizada ás familias				
Asesoramento ás familias sobre todo aquilo que afecte á educación dos seus fillos e fillas, orientando a súa implicación nas tarefas de estudo e na promoción da autonomía, autoconcepto e autoestima.				
Establecemento dunha liña de coordinación entre os distintos niveis da etapa e entre as distintas etapas.				
Planificación e desenvolvemento de				

medidas de atención á diversidade, especialmente as contempladas no Plan Xeral de Atención á Diversidade				
Participación no deseño e desenvolvemento dos programas de: preparación para a educación secundaria postobrigatoria, ensinar a pensar e técnicas de estudo, entrenamiento nas habilidades de interacción social, mellora da comprensión lectora, incorporación á educación non regrada, incorporación ao mundo laboral ...				
Desenvolvemento do Programa de HHSS elaborado polo departamento.				
Información regular ás familias sobre os progresos e dificultades do seu fillo ou filla, prestando especial atención á información escrita correspondente ás distintas sesións de avaliación.				
Actualización do expediente do alumnado				
Participación no seguimento e avaliación dos distintos proxectos e/ou programas do Centro.				
Previr as dificultades de aprendizaxe e así evitar futuros abandonos, fracasos e inadaptacións escolares				
Desenvolver na hora de tutoría programas educativos específicos segundo as necesidades do grupo de alumnos.				
Axustar a resposta educativa ás				

necesidades particulares dos alumnos mediante as oportunas medidas de atención a diversidade.				
Axudar aos alumnos/as na toma de decisións sobre as opcións que se lle presentan				
Informar aos alumnos/as acerca das opcións académicas e profesionais ao rematar os estudos que están a cursar.				
Informar as familias dos alumnos/as que rematan a etapa de Primaria e da ESO, sobre as diferentes alternativas académico-profesionais.				
Coordinar a orientación académica e profesional do alumnado ao longo da súa estancia no Centro.				

Propostas de mellora para o curso próximo:

.

...

PROGRAMA DE HABILIDADES SOCIAIS

ÍNDICE

- I. INTRODUCCIÓN.**
- II. DELIMITACIÓN CONCEPTUAL**
- III. OBXECTIVOS**
  - **XERAIS**
  - **ESPECÍFICOS.**
- IV. PROGRAMA DE INTERVENCIÓN CO ALUMNADO.**

- Sesión 1. **INTRODUCCIÓN ÁS HABILIDADES SOCIAIS.**
- Sesión 2. **TIPOS DE COMPORTAMIENTO.**
- Sesión 3. **ESCOITA ACTIVA.**
- Sesión 4. **PEDIR FAVORES.**
- Sesión 5. **DAR UNHA NEGATIVA OU DICIR NON.**
- Sesión 6. **TOMA DE DECISIONS.**
- Sesión 7. **POÑERSE NO LUGAR DO OUTRO/ APRENDENDO A EMPATIZAR.**
- Sesión 8. **PEDIR DISCULPAS.**
- Sesión 9. **AFRONTAR CONFLICTOS.**

V. AVALIACIÓN

I. INTRODUCCIÓN

As habilidades sociais ou o que tecnicamente se coñece como conduta asertiva consiste en pedir o que queres e negarte ao que non queres dun modo axeitado. Conseguir as túas metas sen danar a outros. Expresar sentimentos e pensamentos, realizar eleccións persoais e sentirse ben conun mesmo.

As habilidades sociais implican as destrezas nas relacións cós demais, as competencias sociais das personas. Nacen das interaccións cos outros, da participación activa nos diferentes contextos e implican relacións sociais exitosas, é decir, desenvolvemento social e coñecemento social.

Se os repertorios conductuais afectan ás relacións interpersonais, as relacións interpersonais na aula poden tornarse conflictivas cando faltan habilidades sociais e cando os hábitos dos alumnos convértense en relacións de agresividade. Nestos casos, mediatízase a percepción da vida da clase e condicionase a percepción do clima global do centro.

Ante esta situación, ou quizás para previr que isto ocorra, entendemos que é preciso por en marcha este programa de habilidades sociais con carácter preventivo, xa que o desenvolvemento das habilidades sociais está directamente relacionado cun axeitado funcionamento psicolóxico, académico e social. Polo tanto, promovendo a competencia persoal e social do alumnado, estaremos facendo prevención de diferentes problemas: desaxustes psicolóxicos, problemas emocionais e escolares, conductas disruptivas, violencia, inicio temperá de consumo de estupefacientes...

Somos conscentes de que a competencia persoal e social é un concepto teórico multidimensional referido a un *conjunto de capacidades, conductas y estrategias, que permiten a la persona construir y valorar su propia identidad, actuar competentemente ,relacionarse satisfactoriamente con otras personas y afrontar, de forma positiva, las demandas, los retos y las dificultades de la vida, lo que posibilita su ajuste y adaptación, su bienestar personal e interpersonal y vivir una vida más plena y satisfactoria* (Monjas,2002)

Ao mesmo tempo, posibilitase o seu axuste e adaptación social e persoal (actuar competentemente, relacionarse satisfactoriamente cos outros...) e favorécese a construción da súa propia identidade e o seu benestar persoal e interpersoal.

Tendo en conta que a conduta interpersoal apréndese e desenvólvese, e polo tanto pode ensinarse e modificarse, debemos aproveitar o centro escolar -o ámbito social no que os rapaces e rapazas pasan gran parte do seu tempo relacionándose entre si e co profesorado- como un espazo para o ensino axeitado, é dicir, intencional e directo, das habilidades sociais.

É neste contexto e na relación cos iguais, onde por medio de estratexias de intervención axeitadas, posibilitamos que os rapaces adquiran e practiquen unha serie de condutas e

habilidades sociais, como por exemplo: escoitar activamente, pedir desculpas, dar unha queixa, facer unha crítica, expresar unha loanza, disentir, ser empático, asertivos, resistirse ás presións do grupo e moitas outras.

II. DELI MITACIÓN CONCEPTUAL

De seguido, imos tratar de clarificar conceptos básicos que se usan a hora de tratar o tema das habilidades sociais:

Competencia social: fai referencia a avaliación realizada por un axente social do contexto (pai, profesor, irmán, etc) da capacidade dun suxeto para adecuar o seu comportamento social a unha situación determinada. É a adecuación das condutas ao contexto. Trátase dun xuízo avaliativo.

Habilidades sociais: son un numeroso e variado conxunto de condutas que se poñen de manifesto en situación de interacción social. *"Son un conxunto de cognicións, emocións y conductas que permiten relacionarse y convivir con outras persoas de forma satisfactoria y feliz" (Monjas, 2007).*

O termo habilidade indica que non se trata dun rasgo de personalidade, máis ou menos innato, senón dun conxunto de comportamentos adquiridos e aprendidos.

Asertividade: é un conxunto de condutas que se integran dentro das habilidades sociais, fai referencia a condutas de expresión directa dos propios sentimentos e da defensa dos dereitos persoais e respecto polos demais.

III. OBXECTIVOS

Obxectivo xeral:

- Propiciar que o alumnado adquira unha conduta social competente que lle permita relacionarse da forma máis efectiva posible cos seus compañeiros , cos profesores e cos demais membros da comunidade escolar.

Obxectivos específicos:

- Proporcionar información sobre as habilidades sociais e a importancia da súa posta en práctica e da súa aprendizaxe.
- Traballar co alumnado a adquisición de habilidades sociais e persoais necesarias para lograr unhas relacións interpersonais positivas.
- Potenciar a corresponsabilidade, a xestión das emocións e a toma de decisión.
- Fomentar no alumnado o pensamento crítico mediante a reflexión sobre problemas e situación actuais.
- Fomentar valores como a tolerancia e o respecto...

IV. CONTIDOS

Sesión 1	INTRODUCCIÓN ÁS HABILIDADES SOCIAIS
Sesión 2	AS HABILIDADES SOCIAIS E TIPOS DE COMPORTAMENTO
Sesión 3	ESCOITA ACTIVA
Sesión	PEDIR FAVORES

4	
Sesión 5	DAR UNHA NEGATIVA OU DICIR NON
Sesión 6	TOMA DE DECISIONS
Sesión 7	POÑERSE NO LUGAR DO OUTRO/ APRENDENDO A EMPATIZAR
Sesión 8	PEDIR DISCULPAS
Sesión 9	AFRONTAR CONFLICTOS

Esta planificación de contidos implementarase dentro da acción titorial. Tanto en Infantil e Primaria como en Secundaria, a Acción Titorial non está desligada da docente, cuando actuamos como docentes nunha materia concreta, tamén estamos intervindo na formación humana de cada alumno e do grupo como tal. Pero en Infantil e Primaria a transversalidade ao longo de todo o horario lectivo é maior, o titor ou titora está moito tempo co grupo e as características evolutivas do alumnado propician e piden que se afronten os temas titoriais ao fío dos acontecementos diarios e no momento que suceden.

En Secundaria, coa intervención por especialidades, a suposta preparación dos alumnos e do grupo para aplazar a solución de conflitos e a existencia dunha hora de titoría dentro do horario lectivo cos alumnos, propician que se afronte a Acción Titorial, de forma máis programada na hora de titoría.

Metodoloxía

Este programa está pensado para traballar interactivamente a nivel grupal co alumnado de ESO, realizarase nas horas de tutoría durante 9 sesións.

Para ensinar estas habilidades empregaremos un conxunto de técnicas como son o modelado, xogo de roles, remuíño de ideas, discusión dirixida, subgrupos, actividades de expresión, de lapis e papel, dinámica de grupo etc., que axudan a que o alumno consiga, non só uns coñecementos teóricos senón fundamentalmente que poña en xogo unha serie de recursos prácticos para a interacción, e desenvolva unhas actitudes interpersonais positivas.

Traballarase a través dun enfoque interactivo .As sesións desenvolveranse seguindo unha metodoloxía participativa, de tal xeito que eles mesmos sexan **os protagonistas da súa propia aprendizaxe**.

En canto a organización da aula, realizaranse modificacións na disposición do mobiliario en función do tipo de traballo e do agrupamento do alumnado (individual, pequeno grupo e gran grupo).

O profesor titor, asesorado pola orientadora, propiciará unha dinámica grupal adecuada procurando presentar de forma motivadora as actividades , e impulsando a participación activa do alumnado nos debates propostos .

Recursos

Os recursos a empregar serán os seguintes:

- Recursos humanos:
  - Titores de cada grupo, profesorado e orientadora.

➤ Recursos materiais:

- Ordenador,
- Tv e reproductor de DVD
- Encerado
- Material audiovisual
- Tarxeta para os nomes
- Carteil das normas de funcionamento do grupo.
- Tarxetas para a dinámicas dos sentimentos .

V. PROGRAMA DE INTERVENCIÓN CO ALUMNADO

1ª SESIÓN: INTRODUCCIÓN ÁS HABILIDADES SOCIAIS

OBXECTIVOS:

- Familiarizarse coas habilidades sociais.
- Demostrar a súa utilidade
- Establecer as normas do grupo.

PASOS:

1. Saúdo
2. Presentación dos profesionais que impartan o taller
3. Presentación dos participantes; Van dicindo como se chaman e as aficións que teñen .
4. Pásase o cuestionario pre sobre información e actitudes (Avaliación inicial)- VER ANEXO I
5. Introducción ás Habilidades Sociais.
6. Normas de funcionamento do grupo.

Introducción ás habilidades sociais

Ao longo dunha serie de sesións imos falar e traballar este tema, como nos comportamos e o que dicimos cando estamos cos demais.

Todos sabemos que hai boas e malas maneiras de falarlle á xente. Segundo como o facemos é posible que os demais se enfaden con nos, non nos fagan caso ou lles caiamos simpáticos.

Queremos que aprendades a forma axeitada de facelo, xa que isto vos permitirá ter máis amigos e levarvos mellor con eles.

Hai moitas habilidades sociais como: falar co teu profe , falar cun amigo que está triste , pedirlle un favor, tomar unha decisión ...

* Podedes poñer exemplos de situacións como as que dixemos e que vos parezan que poden chamarse tamén habilidades sociais ? (Os alumnos van dicindo situacións nas que eles utilizan diferentes habilidades).

Normas de funcionamento do grupo

Imos practicar con frecuencia o traballo en grupo. Isto permitiranos, entre outras cousas, ter un achegamento maior aos vosos compañeiros , un intercambio persoal e de ideas e que vos expresedes con maior facilidade e participedes máis que se o fixerades de xeito individual diante de toda a clase.

Pero para que o traballo grupal teña éxito ten que haber unhas normas básicas e xerais de funcionamento, que agora ides coñecer e que son fundamentais para traballar así:

- **Escoitar as opinións dos demais**, así como dos outros grupos.
- **Respecto das decisión do grupo**, aínda que ás veces non coincidan coa túa.

- **Falar en primeira persoa**, sempre que expresamos unha idea, sentimento ou unha opinión. (Gústame esa persoa, quero que me axudes ...)
- **Falar un detrás de outro**, levantando a mán para pedir o turno.
- **Non interrumpir**, cando está a falar a outra persoa, esperar a que remate o seu turno, aínda que queiras facer un comentario a algo dito.

ANEXO I

CUESTIONARIO HABILIDADES SOCIALES

Nome do alumno/a

Curso

Habilidade	1	2	3	4	5
Escuchar: ¿Presta atención a la persona que le está hablando y hace un esfuerzo para comprender lo que le están diciendo?					
Formular una pregunta: ¿Determina la información que necesita y se la pide a la persona adecuada?					
Dar las «gracias»: ¿Permite que los demás sepan que é agradece los favores, etc.?					
Presentarse: ¿Se da a conocer a los demás por propia iniciativa.					
Hacer un cumplido: ¿Dice que le gusta algún aspecto de la otra persona o alguna de las					

actividades que realiza?i					
Pedir ayuda: ¿Pide que le ayuden cuando tiene alguna dificultad?					
Participar: ¿Elige la mejor forma para integrarse en un grupo o para participar en una determinada actividad?					
Disculparse: ¿Pide disculpas a los demás por haber hecho algo mal?					
Convencer a los demás: ¿Intenta persuadir a los demás de que sus ideas son mejores y que serán de mayor utilidad que las de la otra persona?					
Conocer los propios sentimientos: ¿Intenta reconocer las emociones que experimenta?					
Expresar los sentimientos: ¿Permite que los demás conozcan lo que siente?					
Comprender los sentimientos de los demás: ¿Intenta comprender lo que sienten los demás?					
Pedir permiso: ¿Reconoce cuando es necesario pedir permiso para hacer algo y luego lo pide a la persona indicada?					
Compartir algo: ¿Se ofrece para compartir algo que es apreciado por los demás?					
Ayudar a los demás: ¿Ayuda a quien lo necesita?					
Negociar: ¿Llega a establecer un sistema que satisfaga tanto él mismo como a quienes sostienen posturas diferentes?					
Emplear el autocontrol: ¿Controla su carácter de modo que no se le «escapan las cosas de la mano»?					
Defender los propios derechos: ¿Defiende sus derechos dando a conocer a los demás cuál es					

su postura?					
Formular una queja: ¿Les dice a los demás cuándo han sido ellos los responsables de originar un determinado problema e intenta encontrar una solución?					
Responder a una queja: ¿Intenta llegar a una solución justa ante la queja justificada de alguien?					
No entrar en peleas: ¿Encuentra otras formas para resolver situaciones difíciles sin tener que pelearse? Responder al fracaso: ¿Comprende la razón por la cual ha fracasado en una determinada situación y qué puede hacer para tener más éxito en el futuro?					
Tomar iniciativas: ¿Resuelve la sensación de aburrimiento iniciando una nueva actividad interesante?					
Resolver los problemas según su importancia: ¿Determina de forma realista cuál de los numerosos problemas es el más importante y el que debería solucionar primero?					
Tomar una decisión: ¿Considera las posibilidades y elige la que le hará sentirse mejor?					

Adaptación de Goldstein y otros (1989)

A escala de puntuación que empregaremos será:

1= Nunca utiliza esta habilidade.

2= Moi poucas veces.

3= Algunha vez.

4= A miúdo.

5= Sempre

2ª SESIÓN: AS HABILIDADES SOCIAIS

OBXECTIVOS

- Introducción aos conceptos de comportamentos pasivo, agresivo e asertivo
(rato, monstro e un mesmo)
- Emprego inicial en entrenamiento en habilidades sociais.

PASOS DA SESIÓN

- 1.-Saudar
- 2.-**Explicación dos teus comportamentos: pasivo (rato) agresivo (monstro) e asertivo (un mesmo)**

Comportamento pasivo:

Se lle pode chamar o "rato "
Deixa que os demais lle manden, que lle digan o que ten que facer e nunca defende os seus dereitos.
Aproveitanse del.

Comportamento agresivo:

Se lle pode chamar o "o monstro"
Critica aos demais, insúltaos e humíllaos .
Só se preocupa de conseguir o que desexa

Métese en líos.

Aprovéitase dos demais.

Comportamento asertivo:

Se lle pode chamar " **Eu mesmo** "

Compórtase tal e como é.

Deixa que os demais saiban o que sente e pensa, sen ofender.

Respecta os sentimentos e opinións dos demais sin impoñerse e sen permitir que os demais se aproveiten del.

Comportarse axeitadamente non significa ter que humillarse ante os demais e facer o que din sen querer meterse en líos nin discusións, senón moitas veces todo o contrario: saber decidir e defender a nosa postura, facer o que cada un pensa dacordo coa súa personalidade.

3.-Técnicas de entrenamiento en habilidades sociais:

TÉCNICAS	OBXECTIVOS
Modelado	Observar como debe realizarse unha conducta
Role- playing ou dramatización	Practicar a conducta para aprendela
Instruccións	Informar ao alumno como debe realizar unha conducta
Dinámica de grupos	Fomentar as interaccións sociais
Aprendizaxe cooperativo	Aprender conductas sociais sen competitividade
Estratexias de compañeiro titor	Ofrecer modelos adecuados ao suxeito
Diálogo	Fomentar a reflexión

4.-Presentación dos modelos axeitados e non axeitados, ventaxas e inconvintes dos mesmos.

Simúlase o seguinte caso:" un compañeiro de clase pídeche que lle deixes os rotuladores ".

MODELO PASIVO (O RATO)

Así Fai o rato

Compañeiro 1: Deixame os rotuladores

Compañeiro 2: E que os estou utilizando eu (con voz baixiña e sen mirar á cara).

Compañeiro 1: Eu tamén os necesito e ti podes utilízalos despois, déixamos.

Compañeiro 2: Bueno, toma (con voz máis baixiña e sen mirar á cara).

MODELO AGRESIVO (O monstro)

Así Fai o monstro

Compañeiro 1: Deixame os rotuladores

Compañeiro 2 : ¡Pídellos a outro; (Con voz alta e mirando fixamente aos ollos).

Compañeiro 1: Non te cabrees, só os necesito un momento, déixamos .

Compañeiro 2: ¡Non me da a gana de deixarchos, pasa de min (con voz alta e mirando fixamente aos ollos)

As desvantaxas de non ter habilidades sociais:

"Vexamos que pode ocorrer de non ter habilidades sociais".

Expoñemos entre todos as desventaxas :

- Dificultade para facer novos amigos
- Incomprensión.
- Pode que non sexamos capaces de comunicar ben as nosas necesidades ou sentimentos.
- Atoparnos sós.
- Ter dificultades cos adultos
- Perder amigos

MODELO ASERTIVO (un mesmo)

Compañeiro 1: Deixame os rotuladores .

Compañeiro 2: Non chos podo deixar neste momento, estounos utilizando eu (voz normal e mirando aos ollos).

Compañeiro 1: Non sexas hegoísta e déixamos.

Compañeiro 2: Xa che dixen que os estou utilizando eu. Se queres cando remate deixochos (voz normal e mirando aos ollos).

Compañeiro 1: Pero é que os necesito agora mesmo.

Compañeiro 2: Mira, podes pedirlllos a outro, se queres os meus terás que esperar (voz normal e mirando aos ollos).

Compañeiro 1: Bueno pois esperarei a que acabes.

As ventaxas de ter habilidades sociais:

"Vexamos que pode ocorrer cando se teñen habilidades sociais". Expoñemos entre todos as ventaxas :

- Caeremos mellor aos demais.
- Comprenderemonos mellor.
- Melloraremos a comunicación entre nos
- Faremos máis amigos.

5.-Actividades na clase:

Ensaio / rol-playing e modelado :

Traballaremos os modelos de comportamento en diferentes situacións como:

- 1) O teu profesor quere que lle fagas un favor, axudarlle a ordenar uns libros.
- 2) Unha dependente de panadería dache mal o cambio.
- 3) Ves que o teu amigo/a está chorando e queres axudarlle.
- 4) Enfádaste cun amigo e queres disculparte.

6.-Actividades de Reforzo:

Escribe unha situación na que ao longo da semana te comportaras de xeito pasivo, agresivo ou asertivo.

3ª SESIÓN: ESCOITA ACTIVA

OBXECTIVO

- Entrenamento na habilidade Social de saber escoitar e facerse escoitar.

PASOS DA SESIÓN

1.-Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

2.-Desenvolvemento do esquema da sesión

Introducción

Hoxe imos falar sobre como ter unha conversación. A uns cústalle máis que a outros: Hai persoas moi faladoras -que a veces aburren-, outras que falan moi ben -que a xente gústalle escoitalas-, e outras que non falan nunca.

Para que falar cos demais sexa máis doado, é importante saber:

- Como empezar (saudar, facer unha pregunta, presentarse)
- Como continuar.
- Como rematar.

Moitas veces é posible que coñezades a un grupo de mozos /as que vos caen ben, gustaríavos ser os seus amigos e falar con eles, pero non sabedes como, quedades coas ganas de facelo.

- Pasóuvos isto algunha vez?

- Nalgún momento vos parece que non tedes nada interesante que dicir e vos da vergoña falar cos demais?
- Parécevos doado falar cun grupo de xente?

Instruccións

“Será moito máis doado facelo se seguimos algunhas pistas”

Para empezar a falar cunha persoa ou grupo hai que:

Saudar: “Ola bos días”

Presentarse (se non te coñecen)

Facer unha pregunta (se é o caso), dar unha opinión, ou facer un comentario para introducirte no grupo o una conversación.

Para continuar:

Ver se os outros vos están escoltando.

Escoitar o que din os demais.

Facer pequenos silencios para deixar que o/ compañeiro/a pregunte ou interveña.

Non cambiar de conversación de xeito brusco.

Para rematar:

Dicir que non podemos continuar falando.

Despedirvos.

Modelo

Mediante a técnica de Roll-playing e para afianzar o traballado os alumnos realizarán simulacións de situacións da vida diaria nas que porán en práctica o aprendido, exemplo:

- Situación 1: Un grupo de compañeiros van a un partido de baloncesto e ti queres ir con eles.
- Situación 2. Unha compañeira/o nova/o chega ao centro.
- Situación 3: Presentar os pais o teu profesor.

As ventaxas de saber conversar cos demais:

- Facer máis amigos.
- Aprender cousas novas e interesantes.
- Participar en xogos e actividades que che gusten

Inconvintes

- Non ter amigos
- Estar só
- Aburrirse

Actividades de Reforzo:

    Escribe unha conversación que teñas iniciado con alguén durante a semana

4ª SESIÓN: PEDIR FAVORES

OBXECTIVO

- Entrenamento na Habilidade de pedir favores

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento do esquema da sesión

Introducción

Con frecuencia atopámonos ante situacións nas que temos que pedir favores:

- Que alguén nos deixe algo prestado.
- Que alguén nos explique algo.
- Que nos dean permiso.

A miúdo, tamén temos que pedir explicacións de algo que non sabemos ou non entendemos:

- Preguntar o prezo dun caderno nunha librería.
- Pedir á profesora que repita algo ou explique outra vez o tema.

Depende de cómo vos pidan ou pidades o favor, será máis doado ou máis difícil de conseguir.

Instruccións

Para acadar o noso obxectivo con éxito debemos seguir unha serie de pistas:

- Ser amables.
- Explicar claramente o que queredes.
- Explicar os motivos, se é posible, polos que necesitas o favor.
- Non insistir moito se non volo queren facer (teñen dereito a non facelo).
- Cando vos digan si, darlle as gracias.

O profesor xuntamente cun alumno simularán unha situación de pedir un favor, os demais compañeiros analizarán os seguintes aspectos deste rol-playing:

- Se é amable o alumno que lle pide o favor.
- Se explica claramente o que quere, en 1ª persoa
- Se explica os motivos polos que necesita o favor.
- Se insiste demasiado.
- Se o agradece cando fan o favor
- Se busca outra alternativa e non se enfada cando lle dicen que non.
- Linguaxe non verbal: Ton de voz, mirada, posición, postura, xestos ...

Para afianzar o traballado os alumnos realizarán simulacións de situacións da vida diaria nas que porán en práctica o aprendido, exemplo:

- Situación 1: Queres cun amigo che grave unha cinta de música.
- Situación 2: Un alumno quere que o profesor repita a última frase dun dictado.
- Situación 3: Pedirlle a un compañeiro que che explique un exercicio que non entendes.

Ventaxas de pedir favores de xeito adecuado

- Facer que os demais coñezan as túas necesidades de xeito amable e non ameazante.
- Conseguir que os compañeiros che fagan máis favores.

Inconvintes de non pedir favores

- Non permitas que os demais saiban as túas necesidades e desexos.
- Podes acabar sentíndote mal porque o segues necesitando e querendo.

Inconvintes de facer a petición de xeito non adecuado

- Facer que alguén se enfade e se sinta incómodo
- Correr o risco de que a outra persoa se negue.

Actividades de Refuerzo:

Escribe unha situación en forma de diálogo na que pidas un favor e outra na que cho pidan a ti.

5ª SESIÓN: DAR UNHA NEGATIVA OU DICIR NON

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade social de dar unha negativa ou decir non.

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento do esquema da sesión

Introducción:

Hai moitas ocasións nas que nos piden que fagamos algo, e as nosas respostas poden ser diferentes según se podemos ou queremos facelo ou non podemos ou non queremos:

- Unhas veces podes facelo se ti queres ex: Un amigo pídeche a bici porque   quere dar unha volta.

- Outras veces porque é xusto, ex: facer a túa cama.

- Outras porque estás ocupado, ex: estás estudiando e invítanche a ir ao cine.

- E noutras ocasións pensas que non é correcto facer o que che piden, ex: gastar unha broma desagradable a un compañeiro.

Soe pasar que nos da medo e non nos atrevemos a dicirlle que non, porque cremos que se van enfadar connosco, e facemos o que nos piden a disgusto.

-Outras veces atrevémos a negarnos pero non o dicimos de xeito correcto.

Para que isto non ocorra, imos ver como habería que facelo.

Instruccións:

Para dar unha negativa que non ofenda a un compañeiro e sen sentirnos incómodos, debemos seguir unha serie de pistas:

- escoitar o que che pide o outro
- Dicirlle claramente que non vas a facer o que che pide
- Explicarlle por que te negas a facelo, para que o outro comprenda a túa postura.
- Buscar unha forma adecuada de decilo sen ferir os sentimentos do outro. Ser amable.
- Suxerir algunha outra idea en vez da que che propoñen. Dar alternativas.
- Non busques excusas e di a razón real.

Visionado dunha película: "La Ola "

Ao rematar o vídeo faránse preguntas sobre as situacións que viron.

Rol-playing.- Repártense entre os alumnos fichas nas que figuran as instruccións anteriores e observar se as cumpren, ex:

- Situación 1: Unha compañeira quere falar contigo na clase mentras o profesor está a explicar, e ti queres atendelo .
- Situación 2: O teu irmán pídeche os patíns e ti quedaches cun amigo para patinar.
- Situación 3: Un compañeiro pídeche que vaias ao cine e ti tes que estudar.
- Situación 4: Os teus pais queren que vaias a unha festa familiar aburrida e ti queres irte cos teus amigos.

Ventaxas

Ventaxas de saber decir NON (e dicilo) :

- Fas saber aos demais cal é a túa postura e os teus sentimentos.
- Evitas que a xente se aproveite de ti porque defendes o que pensas.
- Sínteste ben porque non tes que facer algo que non che gusta.
- Tes menos posibilidades de que che volvan a pedir algo que non é correcto.

Inconvintes

Inconvintes de non saber decir NON (e non dicilo) :

- Sínteste moi mal por ter que facer algo que non che gusta. Enfádaste e estás descontento.
- Podes facer cousas que che traian problemas.
- Das unha impresión equivocada aos demais de cómo és ti. Deixas de actuar de xeito auténtico, coas túas propias ideas, e pasas a copiar o que fan os demais.
- Non saberás se os teus amigos son de verdade ou están contigo porque fas o que che din.

Actividades de Reforzo

Escribe en forma de diálogo unha situación na que te negaches a facer algo que non deberías facer e outra na que non te negaches.

6ª SESIÓN: TOMA DE DECISIONS

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade social de tomar decisións.

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento do esquema da sesión

Introducción

Habitualmente escoitamos frases como: Estou indeciso, non sei que facer . Non sempre é doado saber tomar unha decisión. Ata a decisión mais simple (que roupa poño mañá, que vou a comprar...) resulta complicada para algunha persoa. O problema agudízase cando a decisión ten unhas consecuencias importantes: Elexir os amigos, decidir que vas a estudar...

Os alumnos poñen exemplos de decisións que tomaron onte, a continuación preguntamos:

- Tivestes algunha dificultade para tomar esa decisión? Cales?
- Como te sentías cando intentabas decidirte e non podía?
- Como che afecta, que consecuencias ten para ti o non poder dicidirte?

Instruccións

Existe un método básico para axudarvos a tomar unha decisión e ten cinco pasos:

- 1.- Identificar ben o problema
- 2.- Buscar maior número posible de solucións, aínda que vos parezan absurdas ao principio.
- 3.- Analizar cada unha das solucións posibles vendo ventaxas e inconvenientes.
- 4.- Tomar a decisión: Será, claro está, a opción que vos comporte maiores ventaxas e menos inconvenientes .
- 5.- E por último, ven o máis difícil: facelo.

Dinámica de grupos.

Os alumnos analizan un caso reunidos en pequenos grupos, para elo terán en conta os cinco pasos anteriores. Ao finalizar corríxense as tarefas en gran grupo.

Ventaxas

A capacidade de tomar decisións rápidas , eficaces e intelixentes traerávos unha serie de ventaxas moi interesantes :

- Non terás a sensación de que te equivocas.
- Axúdache a ser máis eficaz nas situacións sociais.
- Axudarache a non perder o tempo intentando tomar decisións.
- Pode aumentar as posibilidades de que os demais respeten a túa opinión.

Inconvintes

O non ser quen de decidir trae unha serie de inconvintes :

- Podes perder boas oportunidades e experiencias.
- Pode que os demais confíen menos en ti.
- Podes acabar sentándote frustrada.
- Pode que os demais terminen decidindo por ti.

Actividade de Reforzo

Utilizando a ficha de rexistro (Anexo II) analizaremos os pasos que demos á hora de ter que decidirnos por algo .

SESIÓN 6 (Anexo)

ACTIVIDADES PARA DESENVOLER NA CLASE E DURANTE A SEMANA

1.-O meu problema é

.....
.....
.....

2.-Posibles solucións:

.....
.....
.....
.....
.....

3.-Vantaxes:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

4.-Inconvintes:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

5.-Decidín que a mellor solución é:

.....
.....
.....

6.-E vouno facer

7ª SESIÓN: POÑERSE NO LUGAR DO OUTRO

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade social de empatizar.

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento do esquema da sesión

Proporcionamos as pautas máis utilizadas para ser empático:

- Observa como se sinte a persoa e escoita o que di.

- Os sentimentos se transmiten, non tanto coas palabras, senón co corpo, coa cara e cos xestos.

- Obsérvaos con sumo coidado e atención o que di e como o di, se desexas identificar o sentimento que che está transmitindo o outro.

● Comprende como se pode estar sentindo (Pensa como se sinte tratando de poñerte no seu lugar).

● Demóstralle que comprendes como se sinte cos xestos e co corpo:

- Adopta os comportamentos non verbais semellantes aos do outro.

- Mantén contacto visual e adopta unha expresión facial apropiada aos sentimentos que transmite a persoa.

● Demóstralle que comprendes como se sinte coas palabras:

- Pronuncia unha expresión de reflexo ou empatía:

“Doume conta”.

“Estouche escoitando e nótote”

“Podo entender como te sentes”

“Compréndote”.

Role-playing- Repártense entre os alumnos fichas nas que figuran as instrucións anteriores e observar se as cumpren.

▪ Situación 1: Ves que o teu amigo está a chorar e quéreslle axudar

▪ Situación 2: O teu pai está só e semilla triste

- Situación 3: A túa Titora gañou un concurso.

Ventaxas de ser empático

- Axuda a que a xente sinta que alguén se preocupa por eles
- Facer máis feliz á xente porque poden compartir os seus sentimentos
- Axúdavos a sentirvos ben por axudar a mellorar as cousas
- Axúdavos a comprender aos demais.
- Aprender das experiencias doutras persoas
- Teredes máis amigos.

Inconvintes

O non ser empáticos trae unha serie de inconvintes :

- As persoas non compartirán os seus sentimentos convosco.
- Os teus compañeiros terán menos desexos de escoitarvos.
- Resultaravos máis difícil ter amigos íntimos.
- Non poderedes compartir emocións e sentimentos dos demais.

Actividades de Reforzo:

Facer un cumprido a un amigo durante esta semana e anota o que che contestou.

8ª SESIÓN: PEDIR DESCULPAS

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade de pedir desculpas.

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento da sesión

Introducción

Con frecuencia os demais fan cousas que non nos gustan e nos molestan. Moitas veces non nos atravemos, danos corte, ou non sabemos como decirlles aos demais que nos están molestando sen que por eso se sintan ofendidos. Outras veces somos nos os que molestamos aos demais. Como recibimos as queixas dos demais?. As veces nos demasiado ben, é importante saber recibir queixas dos demais pois axúdanos a entendernos coa xente.

Hai que ter en conta que as queixas hai que facelas de xeito considerado e respetuoso.

Instruccións

Pautas para desculpase :

- Pensa en como se pode sentir ou lle puido afectar á outra persoa o que lle fixeches.
- Pensa nas cousas que fixeches polas que tes que desculparte ou responsabilizarte.
- Busca o momento e lugar axeitado para facelo.
- Descúlpate amablemente polo que fixeches en 1ª persoa, e pregúntalle se podes facer algo por el ou por ela para mellorar a situación.
- Pide perdón.

Pautas para dar queixas:

- Elixir o momento adecuado para expresar a queixa
- Dicir por que se está desgustado co outro/a.
- Expresar o que che molestou en 1ª persoa.
- Pedirlle ó outro/a que iso non se repita.
- Non insultar, nin amenazar á outra persoa.
- escoitar a opinión da outra persoa.

Ex: Expresa o que che molestou :"*Fastídiame moito que me volvas o libro manchado*".

Pautas para recibir queixas:

- escoitar a queixa sen interromper.
- Pensar no que teñen razón do que vos dixeron que molesta e dicírllo.
- Aínda que non estés de acordo respecta a súa opinión.
- Expresa a túa intención de que non volverá a ocorrer.

Ex: Fixarte no que lle molesta ao outro: "Moléstalle que non coides o seu libro".

Ventaxas e Inconvintes

- Ventaxas de facer unha queixa constructiva e positiva:

1. Podes mellorar as túas relacións cos demais
2. Permites que os demais saiban que che importan o suficiente como para compartir con eles os teus sentimentos.
3. Algunhas veces podes axudar a facer as cousas mellor e máis seguras para ti e para os demais, por exemplo, expresando unha queixa sobre un mal servizo.

- Ventaxas de escoltar as queixas dos demais:

1. Deixas que saiban que estás interesado no que teñen que dicir.
2. Podes coñecer cousas que fas que molestan e así cambialas.

- Inconvintes de non expresar unha queixa:

1. Sentimento de malestar contigo mesmo
2. Enfádaste innecesariamente coa outra persoa
3. Maior cantidade de problemas entre ti e os demais.

- Inconvintes de non escoitar ou non prestar atención às queixas que vos fan :

1. Podes facer que os demais eviten estar contigo
2. Que se enfaden ou se sintan mal porque non lles fas caso.

3. Non te enteras do que lles molesta aos demais.
4. Non melloras a túa forma de comportarte.

Actividades de Reforzo

Escribe unha queixa que fixeras durante a semana e outra que che deron a ti, e que contestaches.

SESIÓN 9: AFRONTAR CONFLICTOS

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade de afrontar conflitos

PASOS DA SESIÓN:

Saudar e correxir as tarefas da semana anterior

Desenvolvemento do esquema da sesión:**Introducción**

Hoxe imos falar de como a xente resolve os seus problemas. É moi normal que as persoas teñan diferentes opinión e creencias sobre algún tema, ou que existan desacordos ou haxa malentendidos.

Exemplos de situación que poden xerar conflitos:

- Un amigo voso non está dacordo convosco respecto ás regras dun xogo á que estades xogando.
- Vosos pais esperan que estedes na casa una hora antes da que pensades ir.
- Un membro do voso grupo de amigos quere facer una cousa e vos outra.

Estes son problemas que é necesario solucionar tomando acordos conxuntos para que non se convirtan en problemas graves.

- Sabedes poner algún ex. dun conflito que tivérades recentemente cos vosos país?
- E cos vosos amigos?
- Como o solucionachedes?

- Había outras solucións?

Os problemas poden chegar a solucionarse **ben** ou **mal**

Mal: porque sempre hai un rapaz que lle toca perder, e outro que se pon moi cabezota e quere ter a razón. Porque hai enfados e insultos. Nestas ocasións as simples discusións convértense en problemas máis graves e poden traer consecuencias negativas como perder amigos, facer inimigos ou crear problemas cos adultos.

Ben: Se chega a un acordó e se respectan as dúas partes.

Instruccións:

Para aprender a resolver os conflitos con éxito, debemos seguir unha serie de pasos:

1. Identificar o conflito (que pasa).
2. Coñecer as distintas opinións (saber o que quere o outro e contar o que queres ti).
3. Explicar cada opinión, dar razón de porque queredes facer tal cousa ou porque o fixéchedes.
4. Buscar o maior número de solución.
5. Ver se algunha alternativa satisface ás dúas partes (chegar a un acordo).
6. Se se chega a un acordo conxunto cumpílilo e se non hai, cada un fai libremente o que quere, sen enfados.

Modelo

Dous alumnos reproducen a seguinte situación, ex. "Un amigo está enfadado contigo nun partido de baloncesto"

-**Ti**: "Escoita Luis, que che pasa?"
-**L**: "Déixame tranquilo"
-**Ti**: "Non sei que che pasa"
-**L**: "Eres un tramposo, na outra xogada fixéchesme falta e seguiches xogando como si nada".
-**Ti**: "Eu creo que fumos os dous polo balón e chocamos, non o fixen con mala idea".
-**L**: "A min pareceume falta".
-**Ti**: "Cando sexa así dimo no momento e se non está claro se é falta ou non, facemos un saque neutral, dacordo?".
-**L**: "Paréceme ben".

Tareas para clase:

A continuación e antes de pasar o role-playing, repártese una tarxeta a cada neno para que cando os seus compañeiros fagan a representación se fixen nos seguintes aspectos:

- Se se identifica o problema.
- Que opinións hai.
- Que explicacións se dan.
- Se buscan distintas alternativas.
- Se se chega a un acordo.
- Se se cumpre un acordo.
- Linguaxe non verbal: tono de voz, mirada, posición, xestos...

Role-playing (por parellas)

Escenifican distintas situacións nas que tiveran algún conflito. No caso de que non houbera propoñemos as seguintes:

Situación 1: É sábado pola tarde e ti queres ir xogar un partido de fútbol cos teus amigos e os teus pais queren que estudes esa tarde.

Situación 2: Estades organizando 3 amigos/as una saída ao cine e non vos podes dacordo en que película ver.

Vantaxes e inconvintes:

Vantaxes:

1. Solucionar problemas que xurdan entre ti e os demais
2. Resolver problemas sen poner en perigo a vosa amizade.
3. Comprender mellor aos demais.
4. Facer que os outros te comprendan mellor.
5. Facer que os demais saiban que eres tolerante, repetuoso e imparcial.
6. Que os demais te respecten máis.

Inconvintes:

1. Atoparse implicado en máis discusións, deacordos e pelexas.
2. Manter aos amigos.
3. Pode resultar difícil conxeniarse cos compañeiros, familia...
4. Pode que os pequenos problemas se convertan en grandes.
5. Pode que os demais te respecten menos.

Actividades de Refuerzo

Utilizando a ficha de rexistro (Anexo III) analizaremos os pasos que demos á hora de resolver un conflito.

SESIÓN 9

ACTIVIDADES PARA DESENVOLER NA CLASE E DURANTE A SEMANA

1.-O **meu** **problema**

é:.....
.....
.....

2.-Posibles solucións:

.....
.....
.....
.....

3.-Vantaxes:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

4.-Inconvintes:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

5.-Decidín que a mellor solución é:

.....
.....
.....

6.-E vouno facer

VI. AVALIACIÓN

O obxectivo da avaliación é coñecer de forma máis obxectiva cómo son os nosos alumnos e ver se experimentaron algún cambio no seu comportamento tras a aplicación do programa

Farase unha avaliación inicial utilizando distintas técnicas: observación natural, e cuestionarios de habilidades.

Ao finalizar a implementación do programa faremos unha análise dos cambios experimentados polo alumno tanto a nivel conductual , cognitivo como emocional e a súa repercusión no grupo clase.

PROGRAMA DE EDUCACIÓN PARA A TOLERANCIA E RESPETO POLAS DIFERENTES CULTURAS.

Persoas destinatarias: ALUMNAS E ALUMNOS DA E.S.O.
(especialmente de Etnia Xitana atendidas polo D.O)

OBXECTIVOS:

Facer unha análise comparativa dos roles que lle asignamos a personas de diferentes culturas.

Reflexionar acerca da irracionalidade dos nosos estereotipos e prexuizos.

Crear actitudes de rechazo cara a discriminación de calquera tipo.

Desenvolver actitudes de tolerancia e de aceptación da diferenza e de outros puntos de vista.

Recoñecer o dereito á igualdade de oportunidades e a necesidade de facer compatible dito dereito co dereito a ser diferente, o dereito á propia identidade (étnica, cultural, sexual.)

CONTIDOS:

Diferencia entre cultura e etnia.

Convivencia de varias culturas no mesmo lugar (situación cando unha cultura minoritaria convive con unha maioritaria).

Historia do POVO XITANO.

Os xitanos de hoxe.

A lei xitana.

Lingua xitana (características do castelán).

Discriminación.

Racismo.

ACTIVIDADES

Prantexamos 4 ámbitos de traballo:

1. Desinhibición e coñecemento. Xogos de presentación
2. Coñecemento dun mesmo e das demais persoas do seu grupo aula.
3. Actividades que provoquen a reflexión e consecuencias de respecto polas normas de convivencia do propio grupo no que estamos inmersos.
4. Coñecer e comprender unha cultura e forma de vivir que comparte territorio coa nosa. A cultura xitana .

Para traballar estes aspectos coas actividades debemos ter en conta:

- *Favorecer a participación libre e espontánea de tódolos participantes. Non censurar ningún tipo de comentario. Se partimos do coñecemento de nós mesmos e dos demais chegamos máis fácil á tolerancia e aceptación dos que nos rodean.*

DESENVOLVEMENTO DAS ACTIVIDADES

Primeira sesión : Introducción: Activar esquemas e interrogantes previos , a través de preguntas que reflexen o descoñecemento que soemos ter da principal minoría étnica existente no noso país e que os propios alumnos estimulen unha aprendizaxe máis significativo no resto das actividades .

Para elo convén prantexar as seguintes cuestións en relación ao povo xitano:

1. ¿ Cando chegou a España?
2. ¿ De onde procede?
3. ¿ Cantos xitanos hai en España?
4. ¿ Hai xitanos fora de España?
5. ¿ Cales son os principais valores do povo xitano?
6. ¿Cáles son os seus problemas máis importantes?
7. ¿Cómo contribuíu o povo xitano á riqueza cultural do noso país?

Segunda sesión : Análise do povo xitano dende distintas perspectivas : Linguaxe, Literatura, Historia.

Terceira Sesión : Discusión entre compañeiros sobre a Historia e situación actual do povo Xitano. (Material recollido do SECRETARIADO XITANO).

Cuarta Sesión : Investigación cooperativa sobre diversos temas relacionados coa historia e cultura do povo xitano , como por exemplo:

- Situación actual: As novas xeneracións.
- Traballo, costumes e valores.
- Arte: *El cante flamento*
- Historia, Lingua

Despois de traballar todos estes conceptos empezaremos a traballar aspectos da súa aula como:

- 1.-Comentario das normas existentes no centro : RRI , LEI DE CONVIVENCIA
- 2.-Remuíño de ideas sobre conceptos coma: tolerancia, convivencia, norma, respecto e cumprimento, consenso.
- 3.-Reflexión individual : cada alumno escribe 10 normas que cre necesarias para un bo entendemento entre todos/as: profesores e alumnos e alumnas.
- 4.-Lectura en voz alta das normas de cada un dos alumnos e alumnas.

METODOLOXÍA:

Despois de coordinarnos cos titores dos alumnos e alumnas coas que estamos intervindo valoraremos a posibilidade e o interese de estender estas actividades ao gran grupo.

Podemos traballar estes aspectos primeiramente a nivel individual ou en pequeno grupo e logo pasaremos ao traballo en gran grupo. Nestas actividades é importante chegar a un consenso polo tanto débese favorecer o diálogo e a discusión durante todo o curso.

O programa implementarase de forma interdisciplinar na que aproveitaremos o material para a realización de técnicas de estudo, enriquecemento de vocabulario, pensamento reflexivo, modificación de certas condutas como : absentismo, respecto polas normas do centro e da aula, puntualidade..

AVALIACIÓN

Avaliarase o programa de intervención seguindo unha serie de indicadores tales como: se os obxectivos son axeitados as necesidades dos alumnos/as e do centro. Se as actividades e a metodoloxía empregada son

motivadoras e participativas. Se os recursos foron debidamente organizados e aproveitados.

FONTE E MATERIAIS

- Unidade Municipal de Atención a Drogodependientes (U.M.A.D) Santiago de Compostela.
- Materiales complementarios seleccionados por Mª JOSÉ DÍAZ-AGUADO no PROGRAMAS DE EDUCACIÓN PARA LA TOLERANCIA Y PREVENCIÓN DE LA VIOLENCIA EN LOS JÓVENES- MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES, INSTITUTO DE LA JUVENTUD 1996.
- Fundación Secretariado General Gitano: Programa para trabajar la tolerancia y el respeto a la diversidad en Educación Secundaria Obligatoria. Madrid 1997

PROGRAMA VIII

Programa de Intervención para a mellora do Déficit de Atención con Hiperactividade .

ÍNDICE:

- 1.-Obxectivos
- 2.-Actuacións: Ámbito Familiar- Ámbito Escolar.
- 3.- Pautas.
- 4.- Metodoloxía.
- 5.- Avaliación.
- 6.- Bibliografía.

1.-OBXECTIVOS:

- Fomentar a conduta reflexiva e a autoavaliación xeral do seu comportamento, para o que empregaremos algunhas técnicas de autocontrol como: A tartaruga, Párate e pensa.
- Aprender de forma axeitada as consecuencias dos éxitos ou os fracasos.
- Ser capaz de utilizar as autoinstrucciones ou linguaxe interna para aprender a pensar. Estas técnicas serve para diminuír esta impulsividade cognitiva e para mellorar a calidade de vida do neno
- Reforzar a autoestima

- Favorecer a autonomía persoal do neno (Debemos recordar que é mellor simplificar o traballo para que se poida executar autonomamente que facelo máis complicado e ter que dar demasiadas axudas. Co tempo o neno que traballa con autonomía aprende mellor.
- Favorecer o contacto controlado cos demais nenos/ás.
- Mellorar o proceso académico.

2.-ACTUACIÓNS PARA CONSEGUIR OS OBXECTIVOS ANTERIORES

A. - NO ÁMBITO FAMILIAR: Ter en conta a importancia da coordinación entre todas as persoas que interveñen co alumno/a

- ❖ Existencia dunha disciplina ben entendida (non demasiado esixentes pero tampouco permitir que o neno faga o que queira). Debemos ser firmes e dialogantes.É importante que o neno aprenda:
  1. determinar a causa dun problema, evitando que os problemas xorden debido á mala sorte.
  2. Que preveña as consecuencias dun acto, e as solucións a calquera problema.
  3. que sexa capaz de situarse no lugar doutra persoa e comprender os motivos que a moven a actuar ou pensar.
- ❖ Existencia de certa rutina no ámbito familiar, tratando de buscar unha "consistencia congruente" tanto en actitudes como en normas da familia. Es importante crear no neno comportamentos **asertivos** (defender as nosas ideas e realizar críticas dun xeito firme, pero non brusco, tamén permitiranos darnos conta de cando

hai que eloxiar a postura doutra persoa e recoñecerlle os méritos, cousa que favorecerá a nosa relación con ela.

- ❖ Evitar os castigos físicos, berros, ameazas...Una política sistemática de regras explícitas adoita ser máis efectiva e menos frustrante que os castigos punitivos.Estes nenos viven as situacións de frustración como ataques persoais e reaccionan mal, o cal lle resta puntos, por así dicir, entre os seus compañeros.Ao final séntense discriminados afectiva e intelectualmente, e íllanse do grupo, (Un dos problemas principais é que, como moitas veces cre que o control dos acontecementos é algo exterior a el, verá os seus fracasos como algo que lle escapa e que non pode remediar. Isto pódese corrixir ensinándolle que a miúdo o control das cousas depende del mesmo e non dos demais. Fará falta traballar coa súa perspectiva das situacións ata conseguir que vexa como as respostas que recibe dos demais son consecuencia do que el mesmo fai.
- ❖ Secundar os esforzos escolares empregando recompensas, o cal leva consigo unha previa coordinación familia-escola no tratamento.
- ❖ Actuar como modelos positivos(moi importante este aspecto, o neno aprende por observación e copia conduta de modelos, sobre todo dos seus pais.
- ❖ Empezar a adestralo na observación sistemática e definición operativa das súas condutas hiperactivas.
- ❖ Utilizar sistemas de reforzadores como: contratos, fichas, loanzas sociais..
- ❖ Utilizar Xogos de mesa tales como parchís, cartas, crebacabezas, laberintos...y a realización de actividades constructivas(escribir a máquina, ordenar

o cuarto, facer recados). Neste tipo de actividades pode colaborar a familia na súa realización co centro.

...

➤ **IMPORTANTE.** - O neno necesita dun apoio continuado e o mantemento da motivación dos seus pais e a coordinación de ambos os dous no desenvolvemento do programa.

B. - ACTUACIÓNS NO ÁMBITO ESCOLAR:

Os programas de tratamento deben dirixirse tanto a mellorar o proceso académico coma a diminuír a sintomatoloxía conductual, pero dando prioridade ao primeiro aspecto, para iso Deseñaremos un ambiente de aprendizaxe que faga fincapé nos seguintes aspectos:

- Colocar o neno na aula evitando toda fonte de estimulación que non sexa o propio material de aprendizaxe. Este debe ser motivador.
- A tarefa a realizar debe ser curta, ben definida e ben secuenciada.
- Suxerir ao neno que narre o que está a facer aumentará a súa atención.
- Supervisar frecuentemente o seu traballo.
- Facilitarlle información ao alumno respecto ao que fai, para que sexa consciente das súas respostas.
- Deseñar actividades con diferentes formas de movemento físico ou distensión cada 25 minutos polo menos
- Establecer un lugar onde poida ser separado dos demais en caso necesario
- Deseñar unha folla de rexistro para anotar os progresos do alumno.

- Adestralo en Relaxación (en clase de E. F., co profesorado de apoio ou coa orientadora se fose necesario) ensinar a el e aos seus compañeiros a controlar os músculos de tal forma que a maior relaxación menor hiperactividad.
- Actividades de mellora do nivel de atención-concentración a través de tarefas de discriminación visual de estímulos gráficos e exercicios de razoamento lóxico, completar frases, seguir series, buscar sinónimos..
- Xogos de mesa tales como parchís, cartas, crebacabezas, laberintos...y a realización de actividades constructivas (escribir a máquina, borrar a lousa, ordenar a clase, facer recados). Neste tipo de actividades pode colaborar a familia na súa realización.
- Exercicios de autocontrol, utilizando a técnica de falarse a si mesmo. (a linguaxe ten unha función moi eficiente como autorreguladora e pódese facer tendo en conta os seguintes pasos:
  1. A profesora /or ou os pais realizan a tarefa, falándose a si mesmos en voz alta, especificando que ten que facer a alumna e como facelo, mentres son observados por esta.
  2. O neno realiza a tarefa, sendo guiado verbalmente pola profesora.
  3. O alumno realiza a tarefa dándose instrucións a si mesma en voz alta
  4. O neno murmura as instrucións mentres realiza a tarefa.
  5. Finalmente realiza a tarefa guiándose pola súa linguaxe interna.

3.- AUTOINSTRUCCIÓN .

Como **pautas** poden utilizarse algunhas deste tipo:

- Estratexias de auto consulta " ¿que teño que facer?, ¿por onde debo empezar?.
- Análise de tarefas:"...así", "...cuidado, ".despacio".
- Autorreforzamiento ": estame a saír moi ben", " estou mejorando... ". "
- Autocorrección: "así non..., tiña que facelo .., podo facelo".
- Autoinstruccións: ¿Qué é o que quero pedir?,¿a quen? ¿Cal sería o momento máis adecuado para facelo?, ¿Como debería formulalo?, ¿Como actuarei se me din que non?.. O adestramento en autoinstruccións de Meichenbaum e Goodman consta de tres fases principais: Na primeira, o modelo adulto executa a tarefa mentres verbaliza as instruccións en voz alta diante do neno; na segunda, o neno executa a tarefa mentres repite en voz alta as instruccións do modelo; na terceira, o neno executa a tarefa guiándose só por esta linguaxe interna recién adquirida, sempre baixo a supervisión do modelo.
- Técnicas de relaxación
- Técnicas de relativización do pensamento

Non debemos reforzar a conduta perturbadora tanto por parte da profesora coma por parte do grupo de compañeiros-as.

4.- METODOLOXÍA

Trataremos de intentar ignorar a mala conduta e reforzar os comportamentos adecuados a través de técnicas tanto individuais como grupales:

INDIVIDUAIS

-A) incremento de condutas desexables:

1. Recompensas sociais (atención, loanzas, afecto, privilexios, .) e recompensas materiais (comestibles e non comestibles) pola emisión da conduta desexada.
2. Programas de economía de fichas: utilización de puntos-fichas cambiabes por determinados reforzadores se se produce a conduta -obxectivo.
3. contrato conductual: determínase conxuntamente a conduta desexada e as consecuencias derivables do seu cumprimento ou incumprimento.

B) Diminución de condutas disruptivas:

1. Extinción: retirada de atención de condutas desadaptadas.
2. Custo de respostas: perda dun privilexio esperado.
3. Sobrecorrección: emendar as perdas de aprendizaxe, traballos extras.
4. tempo de privación da clase.
5. Reforzamento de condutas alternativas.

C) Solución de problemas a través dos seguintes puntos:

1. Definición do problema.
2. Identificación dos sentimentos asociados ao problema.

3. Elaboración dunha lista de posibles solucións.
4. Valoración dos pros e os contraás de cada unha das solucións.
5. Edección dunha solución e posta en práctica.
6. Avaliación da solución escollida

GRUPAIS

1. Economía de fichas.
2. Que os compañeiros actúen como axentes de modificación:
  - A conduta dun neno gaña puntos para toda a clase
    - O grupo debe alcanzar un determinado obxectivo para conseguir a recompensa. Cada neno individualmente, gaña puntos para o grupo
    - Competición entre grupos con recompensas ao mellor, ou a todos os que alcancen o obxectivo establecido(" xogo da boa conduta")

É importante ensinarlle estratexias alternativas de solución de problemas. O adestramento na solución de problemas cognitivos interpersoais axudarán a mellorar as súas relacións sociais.

Os problemas de aprendizaxe máis frecuentes son:

- a) Problemas en lectura
- b) Problemas na escritura
- c) Problemas en cálculo mental e na resolución de problemas
- d) Problemas na adquisición de hábitos de estudio.

Para solucionar os problemas de lectura deberemos buscar textos curtos de interese para o neno. O importante é que lea diariamente. Por o tanto deberemos recorrer ás páxinas de deportes, a cadernos de pasatempos, ás instrucións dun videoxogo ou á descrición dun coche de carreiras, se estes son temas de interese do noso alumno. Deberemos escoller contos ou textos curtos nos que poida coñecer o final rapidamente. Coñecer o final dunha historia é gratificante por si mesmo e pode ser o reforzo positivo natural ao exercicio de ler. Debemos buscar exercicios divertidos que teñan relación coa lectura, como por exemplo pedirlle que lea unha parte dun conto e que invente el mesmo o final. Se lle pedimos que o remate por escrito estaremos a traballar tamén a expresión escrita

Para resolver problemas de matemáticas, en primeiro lugar debemos estar seguros de que le o problema correctamente, sen omitir ou cambiar palabras que poderían cambiar o significado do enunciado; logo pedirlle que realice un esquema ou debuxo da formulación do problema para ter unha visión máis clara do que se lle pide. O profesor/a deberá facer unha argumentación completa e exhaustiva de todo o curso do razoamento necesario para chegar á resolución do problema. Desta forma estámoslle a dar o modelo de como debe razoar ou pensar as solucións. Logo deberá o alumno facer en voz alta toda a argumentación para poder observar se falla nalgún momento e corrixilo, finalmente o neno resolverá o problema en voz baixa seguindo o modelo que se lle deu previamente. Todo iso se realizará con problemas que teñan enunciados distintos pero semellantes en canto á forma de resolvelos.

Os nenos con TDA/H cometen erros derivados dos seus problemas de atención por non se fixar ben e dar respostas impulsivas. Por este motivo grande parte dos erros non teñen relación co nivel de coñecementos ou aprendizaxes do neno, senón cos seus despistes ou precipitación. Por iso é importante conseguir a súa colaboración na aburrida tarefa de repasar.

O que non se debe facer cun neno TDA/H. -

1. - Non debemos berrarlles porque a agresividade agrava o problema. Isto que pode parecer de sentido común mencionámolo porque, a pesar de que estes nenos poden chegar a poñernos moi nerviosos, berrando só empeoraremos a situación e en ningún caso a melloraremos. Hai que ter paciencia e tratar de buscar vías alternativas orientadas á resolución de problemas.

2. - Evitaremos os reproches e as acusacións, pois non van cambiar a conduta do neno, que é o que queremos. Este trato só serve para desafogarnos con eles, pero non fará que se porten mellor e, polo tanto, é conveniente non o usar. Evidentemente, tampouco hai que insultar o neno, pois con iso estamos a atacalo en xeral, en lugar de chamalo a atención sobre un aspecto concreto do seu comportamento.

3. - As ameazas tampouco serven para nada, xa que a miúdo os adultos ameazamos con cousas que non poderíamos levar a cabo, o cal anula por completo o avalor da ameaza. Ademais de que poden chegar a crear situacións violentas e desagradables para ambos os dous, as ameazas reducen a

confianza entre o neno e o adulto, repercutindo negativamente na relación. Por outro lado, é mellor pedir as cousas que ordenalas directamente, xa que isto xera un rexeitamento case automático do neno. En realidade son poucas as veces nas que necesitamos ordenar algo e adoita ser máis produtivo pedilo antes.

4. -Evitar sermóns moralizantes e sarcásticas, xa que non lles dan pautas concretas acerca do que deben facer. Evitar ao mesmo tempo o papel de vítimas. Cando tratamos de que o neno nos vexa como vítimas do seu mal comportamento, en realidade queremos dicirlle que algo do que fixo nos doeu e isto llo/llelo debemos explicar con claridade.

Hai que respectar a singularidade de cada persoa, para o cal abundará poñernos no lugar do neno.

Non podemos esquecer que se trata de axudar a que mellore o seu comportamento, y non de descargar a nosa frustración con el.

ORIENTACIÓNS E DIRECTRICES PARA FORTALECER O AUTOCONCEPTO DOS ALUMNOS CON TDA/H TANTO NO ÁMBITO ESCOLAR COMO FAMILIAR.

1. Que ou neno/a adolescente a sinta membro importante da súa familia, se lle escoite, se lle consulte, se lle responsabilice, valórense ás súas opinións e aportacións.
2. Que perciba unha comunicación fluída e profunda con seus pais.
3. Que se lle respecte, se lle trate con delicadeza, a atenda os seus pequenos problemas.
4. Valorar positivamente as características singulares.

5. Eloxialos nas condutas boas aínda que sexan pequenas e insignificantes. Gabar feitos concretos valiosos, non abstractos.
6. Celebrar os éxitos dos fillos por pequenos que sexan, isto arraiga a súa autovalía persoal.
7. Deixar de ser superprotectores. Vale a pena pagar o prezo de pequenos erros a cambio da súa maduración na responsabilidade.
8. Confíen aos seus fillos/ás ás tarefas domésticas que estean ao seu alcance. Así se sentirán importantes e necesarios.
9. Se se lle regala algo que sexa como recompensa a algún esforzo seu.
10. Animalos a expresar ás súas ideas, con respecto, aínda que sexan diferentes ás nosas e demostrarlle que se lle valora e acepta co mesmo respecto e cariño.
11. Observar calquer cambio progresivo e felicitalo por elo.
12. Se o neno/a realiza un traballo, non dirixilo minuciosamente, permitan que o faga a súa maneira, pero sempre analizando as consecuencias das actuacións.
13. Nunca ridiculizalo, nin avergonzalo.
14. A orde, a limpeza e a disciplina familiares deben ser flexibles, pero existentes. Demasiada rixidez esmaga a iniciativa e creatividade dous fillos/ás.
15. Demostrarlle afecto con palabras e xestos oportunamente. Esquecemos con frecuencia a linguaxe máxica das caricias adaptadas á idade do fillo/a: eres maravilloso, a sorriso, guiñarlle un ollo, darlle un abrazo, un bico.. infunden seguridade e valor.

16. Coñezan aos seus amigos e permitan que lle visiten e se reúnan na casa. Manifesten que os aprecia. Son moi importantes para el.
17. Preocúpense polo que fixeron no instituto: ex. Ler unha poesía, mostrar os traballos e cadernos, .
18. Aproveitar todas as oportunidades para fortalecer o seu sentido da responsabilidade, revisando con el os seus compromisos.
19. Conversar con eles para que se propoñan metas a curto, medio e longo prazo con maior flexibilidade na súa vida escolar.

5.- AVALIACIÓN

A avaliación irá fundamentalmente en base aos obxectivos propostos inicialmente no program, establecendo se se cumpriron ou non. Esta avaliación consta de tres momentos: unha avaliación inicial onde se parte dun coñecemento exacto a través dos diferentes documentos da conducta problema, unha avaliación continua ou formal onde se desenvolve con actividades axeitadas a cada obxectivo tendo a posiblidade de reformular de novo os obxectivos se se observa que o alumno/a non é capaz de acadalos; e unha avaliación final onde figurará o grao de consecución dos obxectivos propostos.

Esta avaliación é susceptible de calquera flexibilización con respecto aos obxectivos, procedementos, recursos humanos e o tipo de actividades.

A implementación deste programa esixe unha coordinación de todo o equipo docente e de este coa familia e axentes externos que interveñan co alumno/a. Para iso é importante ter en conta os aspectos seguintes:

1. Ter un rexistro do nivel de base da conducta (o que o neno fai antes de empezar o traballo).

2. Ter claramente definida a conduta final que queremos conseguir (debemos marcarnos condutas intermedias que se han de traballar).

3.Utilizar unha forma de reforzo que resulte realmente gratificante para o alumno.

4.Utilización axeitada do reforzo positivo

5.Non pasar demasiado rápido do reforzo positivo continuo ao reforzo positivo intermitente.

6.Cambiar a miúdo de tarefa .Traballar moito tempo nunha mesma cousa reduce a atención.

6.- BIBLIOGRAFÍA

ISABEL ORJALES VILLAR: Déficit de atención con Hiperactividad: Manual para padres y educadores

Edt. Cepe 1998.

PROGRAMA DE INTELIXENCIA EMOCIONAL

1. XUSTIFICACIÓN E PLANIFICACIÓN.

A intelixencia atribuíuse classicamente ás capacidades cognitivas (PENSAR, RAZOAR, ANALIZAR...) relacionadas co pensamento abstracto, teórico, científico e académico. Non obstante, nos últimos tempos consolidáronse outras acepcións máis amplas da intelixencia, como as propostas por Stenberg, Gardner, , entre outros. Máis recentemente, Goleman desenvolveu as bases conceptuais da INTELIXENCIA EMOCIONAL, como unha opción do desenvolvemento humano dirixida a conseguir o éxito persoal nas distintas facetas da vida entendido como o logro da felicidade, a comunicación eficaz coas demais persoas, a automotivación para conseguir os obxectivos que nos propoñemos, para ser constantes nas nosas actividades, para solucionar os conflitos interpersoais, e dirixida tamén a adaptarnos ás circunstancias, facendo uso desa capacidade de coñecemento e manexo da nosa emocionalidade e das habilidades empáticas que nos permiten mellorar a comunicación cos demais.

Ter un elevado C.I (Cociente intelectual) non é unha condición suficiente que garanta o éxito na vida, é necesario algo máis que unha boa intelixencia abstracta para poder solucionar os problemas persoais derivados da emocionalidade, e dos problemas de relación coas persoas próximas. Para iso é necesario desenvolver unha serie de HABILIDADES DA INTELIXENCIA EMOCIONAL que non gardan relación coas destrezas escolares, intelectuais ou abstractas, senón que forman parte das capacidades de

coñecemento e control adecuados das propias emocións, e o coñecemento empático das que expresan as persoas coas cales vivimos.

As HABILIDADES EMOCIONAIS pódense definir como as capacidades e disposicións para crear voluntariamente un ESTADO DE ÁNIMO O SENTIMENTO a partir das ideas que temos sobre o que acontece. De aí que sexa necesario aprender a atribuír significados emocionalmente desexables aos acontecementos que teñen lugar nas relacións que establecemos cos demais. Deste modo, coñecendo que pensamentos e comportamentos provocan os nosos estados de ánimo, poderemos manexalos mellor para solucionar os problemas que aqueles xeran. A intelixencia é precisamente iso, a capacidade de solucionar problemas adaptándose ás circunstancias. Cando os problemas son de índole emocional, son as HABILIDADES EMOCIONAIS as que deberemos poñer en práctica para alcanzar maiores niveis de satisfacción e de desenvolvemento persoal. Para que iso se produza, non debe esquecerse a dimensión social que enmarca a expresión emocional dos nosos estados de ánimo. É por iso que as HABILIDADES SOCIAIS deben vincularse coas EMOCIONAIS, de tal modo que as tres dimensións do comportamento: pensar, sentir e facer (respostas cognitivas, afectivas e conductuales) queden integradas.

As emocións son alteracións súbitas, rápidas e intuitivas do noso estado de ánimo que experimentamos case sen decatarnos. Son provocadas por ideas, recordos ou acontecementos que producen reaccións rápidas que conducen a actuar en función do que sentimos nese momento.

A emoción producida dá paso a un estado de ánimo que

denominamos **sentimento**. Así por exemplo, despois dunha emoción súbita de tristura producida por unha mala noticia (desastres naturais, fame, accidentes...) prodúcenos un sentimento de frustración, impotencia de decaemento por non poder facer nada, é o noso estado de ánimo derivado da emoción negativa, e que se prolonga no tempo, é máis duradeiro que a propia emoción.

Unha actuación intelixente consiste en saber identificar ben a orixe e a natureza das emocións en nós mesmos para poder controlalas de xeito reflexivo, establecendo relacións axeitadas entre os pensamentos, as emocións e o comportamento, como unha forma de orientar a vida persoal; é dicir, empregándoas intelixentemente.

Podemos coñecer nos demais os indicadores xestuais e verbais que se empregan para transmitir a mensaxe afectiva. Dese modo, temos máis información cualitativa sobre nós mesmos, sobre as persoas coas cales interactuar e sobre as características da interacción que se produce (diálogo, conversacións, conflitos, etc.). É un primeiro paso para mellorar a convivencia e o clima social, escolar, persoal e familiar.

Saber convivir coas emocións ou sentimentos negativos (ira, frustración, ansiedade, celos, odio, frialdade, arrogancia, pena...) dando paso ás positivas (altruísmo, alegría, xenerosidade, humildade, tolerancia...) é unha mostra de INTELIXENCIA EMOCIONAL. Para iso podemos aprender a substituír unhas por outras e a expresarlás axeitadamente, respectando os nosos propios dereitos e os dereitos dos demais. Aprender a expresarlás supón un esforzo intencional, un querer facelo ou automotivación. Cando logramos esa aprendizaxe, é dicir, manexar ben unha emoción

ou estado de ánimo somos capaces de encadealos con outros estados de ánimo favorables. Por exemplo, se queremos conseguir un aprobado nunha materia e o conseguimos prodúcenos un sentimento de satisfacción persoal, como consecuencia aumenta a nosa "enerxía vital" ou ganas por facer cousas, comunicámosllelo aos nosos compañeiros, pais ou amigos, sentímonos felices e emprendemos outras accións con máis ánimo.

Ser hábil emocional consiste en desenvolver motivos, argumentos ou razóns suficientes e axeitados que nos permitan mellorar a nosa autoestima e autoconfianza. Diríamos que consiste en dar significados aos acontecementos para que as emocións que nos poidan provocar non fagan de nós unhas persoas permanentemente infelices. Por que e para que? Téñase en conta que as emocións non controladas debidamente poden producir repercusións no noso corpo (somatización). Así, por exemplo, cando estamos ansiosos por algún acontecemento, prodúcenos aumento do ritmo cardíaco, opresión torácica, sudación, dor de cabeza, etc. Na medida que sexamos capaces de dar paso a un estado de ánimo positivo (relaxación, tranquilidade, empatía...) estaremos a facer uso da nosa INTELIXENCIA EMOCIONAL.

É dende esta perspectiva dende onde nos parece interesante implementar un programa de Intelixencia Emocional, que podería levarse a cabo dende o plan de Acción Titorial ou cun grupo de alumnos que teñan unha maior necesidade.

Tendo en conta a actual relevancia deste tipo de propostas, que autores como Eva Bach, Mireia Cabero ou Ana Carpenna desenvolven en Centros de E.S. na Comunidade Autónoma de Cataluña, tratamos de realizar unha proposta

similar, moito máis sinxela e contextualizada aos nosos alumnos e ao noso centro.

Coa implementación desta experiencia, intentamos poñer en práctica o estilo de traballo da investigación en acción, a partir da observación e triangulación de información levamos a cabo a definición de hipótese de forma consensuada e colaboradora entre X. Estudos - Titores-as, Profesoras de apoio Orientadora, en reunión inicial de coordinación.

Partindo da hipótese inicial, que presupoñería que a mellora da competencia socioemocional dos alumnos/ás, modificaría significativamente o seu desenvolvemento socioafectivo, definimos un programa de traballo flexible e aberto.

2.- OBXECTIVOS

Os obxectivos do programa Desenvolvendo a Intelixencia Emocional son os seguintes:

1. Lograr unha autoconciencia emocional.

- Facendo un axeitado recoñecemento e identificación das emocións que vivimos.
- Compreendendo mellor as causas que as producen.
- Recoñecendo as diferenzas sobre o que se pensa, o que se sente e o que se fai.

2. Conseguir un axeitado control das emocións.

- Con maior tolerancia á frustración.
- Cun mellor manexo das emocións negativas: estrés, ansiedade, ira, tristura...

- Eliminando as emocións negativas destrutivas: afán de vinganza, os celos, a envexa...
- Reducindo a conflictividade coas persoas coas que vivimos (eliminando as agresións verbais e físicas, e o estilo agresivo de comportamento interpersoal).
- Expresando o enfado e outras emocións negativas dun xeito axeitada e socialmente correcta.
- Experimentando sentimentos máis favorables cara a un/a mesmo/a.

3. Desenvolver a empatía como comprensión das emocións dos demais.

- Coñecendo o punto de vista do interlocutor, respectando as súas formulacións e os estados de ánimo manifestados.
- Sendo sensible cara aos sentimentos dos demais. Aumentando a capacidade de escoita activa.
- Mostrando unha maior preocupación cara aos problemas de amigos, compañeiros e demais persoas coas que nos relacionamos.

4. Mellorar as relacións interpersoais.

- Identificando as situacións problemáticas, os conflitos e as súas causas.
- Facendo propostas axeitadas para a solución dos conflitos.
- Mediando e negociando acordos entre as partes intervinientes nos conflitos e dificultades de relación interpersoal.

- Aumentando as habilidades de comunicación efectiva e eficaz.
- Exhibindo destrezas sociais de cortesía e de competencia persoal.

5.- Brindar as ferramentas necesarias para que cada participante afonde no autoconecemento co fin de lograr un cambio real interno que conduza ao restablecemento da harmonía nos aspectos físico, emocional, mental e espiritual.

3.- CONTIDOS

O programa DIE (Desenvolvendo a Intelixencia Emocional) está constituído polos seguintes contidos:

1. **Avaliando as emocións:** Neste bloque preséntanse tres cuestionarios, un referido á autoestima, outro dirixido á identificación das habilidades de comunicación, e un terceiro que identifica as emocións que se viven. Preséntase tamén un test de HABILIDADES DE INTELIXENCIA EMOCIONAL, co propósito de valorar o nivel que alcanzan en cada unha das habilidades seleccionadas que configuran este tipo de intelixencia.

2. **As emocións: coñecéndoas.** Explícanse as emocións, os sentimentos e estados de ánimo, propoñendo exemplificacións nas que os alumnos e alumnas deben identificar a emoción que se experimenta. Faise especial fincapé na interpretación que debe darse aos acontecementos como xeradores de emocións negativas co propósito de atribuírlles o significado emocional que afecte en menor grao ao noso estado de ánimo. Na segunda parte deste bloque inclúense contidos relativos á

INTELIXENCIA SOCIAL, como unha dimensión complementaria para expresar axeitadamente as vivencias e detectalas nos demais.

3. **As emocións negativas:** Preséntanse as emocións negativas que afectan ao noso estado de ánimo e ás relacións interpersoais como a ira, os celos, a envexa, a vinganza, a ansiedade, a arrogancia, etc. Exemplifícanse situacións nas que o alumno debe identificar a emoción ou estado de ánimo que se vive nelas. O bloque inclúe tarefas de aprendizaxe para cambiar ou substituír as, emocións negativas noutras positivas, a través da re-atribución cognitiva ou substitución de pensamentos negativos por outros máis axeitados que sexan capaces de elicitar emocións ou estados de ánimo máis favorables para a satisfacción persoal, e para a mellora das relacións interpersoais e a solución de posibles conflitos de convivencia.

4. **As emocións positivas:** Neste bloque de contido preséntanse as emocións positivas e as súas características, as cales teñen unha indubidable influencia na autoconfianza, a autoestima e a automotivación: a xenerosidade, o altruísmo, a tolerancia, a alegría, o sosego, a humildade... Así mesmo, inclúense actividades de aprendizaxe dirixidas á identificación destas emocións nos demais.

5. **A empatía.** Entendendo o que senten os demais. As habilidades para identificar as emocións e estados de ánimo que expresan os demais considéranse cruciais no desenvolvemento da INTELIXENCIA EMOCIONAL. Ser unha persoa empática permítenos comprender o que senten as persoas coas que nos relacionamos e poder adoptar o seu

punto de vista e resolver así os posibles conflitos de entendemento. Desenvolver a capacidade empática esixe aprender a percibir os signos emocionais nos demais e interpretalos, de acordo cos xestos reflectidos no rostro, no corpo e os contidos manifestados na mensaxe verbal que se nos transmite. Alcanzar habilidades empáticas supón ser un experto observador social, percibindo os sinais que captamos no comportamento das persoas coas que interactuar.

6. Habilidades emocionais e habilidades de comunicación:

O bloque está formado por habilidades que constitúen a INTELIXENCIA EMOCIONAL, aplicándoas a situacións prácticas e cotiás. Propóñense pautas de afrontamento segundo o modelo de SOLUCIÓNS DE CONFLICTOS (1. Analizando as causas, 2. Buscando solucións, 3. Analizando consecuencias e 4. Elixindo a mellor solución). As habilidades de comunicación son abordadas dende a óptica dos compoñentes conductuais (verbais e non verbais), ensinando aos alumnos normas prácticas sobre como debe ser o contido e as formas das conversacións que se producen cos amigos, compañeiros e adultos.

Podemos agrupar os contidos esquemáticamente nos seguintes bloques:

1. **Emocións Básicas.** Vivencia e conceptos básicos.
2. **Sentimentos e emocións propias e -do outro.** Recoñecemento e análise. Actitude de empatía.
3. **Expresión e liberalización de emocións** estratexias e uso adaptativo.

4. **Relaxación e autorregulación:** Técnicas útiles para vida cotiá.

No programa incluíuse unha sección de vocabulario emocional, co obxecto de familiarizar os alumnos e alumnas neste tipo de linguaxe, e facilitar a aprendizaxe na expresión de estados de ánimo ou sentimentos. Evidentemente traballaremos aspectos máis actitudinais e procedementais que conceptuais.

4.-ACTIVIDADES

1. Describir condutas como asociadas ás "etiquetas" emocionais. Para iso, os alumnos contestarán ás seguintes preguntas:
Que fai unha persoa que é..? e que máis fai?
  - Unha persoa é nerviosa porque o que fai é...
  - Está preocupada porque o que fai é...
  - Móstrase sensible porque...
2. Reflexionar sobre distintos estados emocionais que se dan ao longo de cada día e en diferentes momentos. Facer un rexistro. Complimentalo.
3. Descubrir novos estados emocionais menos coñecidos. Por exemplo: frustración, altruísmo, empatía, etc.
4. Describir situacións persoais nas que se experimentase os devanditos estados emocionais.

5. Dada unha situación interactiva entre compañeiros, adultos... Asociala co estado emocional que provoca.
6. Explicar os comportamentos habituais e típicos dunha persoa cando se sente... Triste, alegre, apesurada, frustrada, envexosa, tolerante, etc.
7. Identificar situacións escolares indutoras de estados emocionais negativos:
  - Situación de ameaza.
  - Situación de frustración.
8. Detectar significacións emocionais. Que significan para ti estas situacións?:
  - Un compañeiro fálache prometendo que te acompañará a saída do instituto para ir xuntos á túa casa. Non obstante, preferiu non che dicir nada e irse con outro compañeiro. Ti t quedácheste esperando longo anaco ata que, canso de esperalo te fuches.
  - Un compañeiro de clase sacou unha boa nota en matemáticas. Ti non puidiches aprobar a avaliación.
9. Traballo lingüístico.
  - Buscar no dicionario ou en software educativo termos e expresións emocionais menos coñecidas e habituais como: altruísmo, sensibilidade, posesividade, imperturbabilidade, irascibilidade, etc. Elaborar un vocabulario.

- Redactar diarios persoais, anecdotarios e outros textos alusivos á descrición de estados emocionais.
  - Propoñer adxectivos que describan estados emocionais; simpático, nervioso, tímido, antipático, cariñoso, etc.
  - En equipo, enumerar diferentes estratexias ou modos de actuación que poidan axudar a superar estados emocionais como stress, ansiedade, enfado...
10. Propoñer estratexias de cambios emocionais. Por exemplo, que se podería pensar e facer para substituír os celos e a envexa pola tolerancia e a frustración, etc.
11. Identificar as repercusións orgánicas que teñen as emocións negativas no corpo: taquicardia, palidez, arrubiamiento da cara, suor, dor de cabeza, etc., cando non son controladas axeitadamente, ou cando se interiorizan sen expresarías aos demais. Observar estas reaccións nun mesmo e nos demais.
12. Enumerar as reaccións emocionais habituais nestes casos:
- Resposta a un insulto.
  - Resposta a unha ameaza.
  - Resposta a unha burla.
  - Resposta a unha provocación.
13. Realizar exercicios de relaxación muscular segmentaria.

14. Ensaio de conduta ou rol-playing para aprender a comunicación expresiva e socialmente adecuada dos estados emocionais.
15. Lectura de textos que poñan de relevo diferentes estados emocionais.
16. Visionario de películas con contido emocional. Análise de escenas e comportamentos.
17. Identificar que pensamentos son prexudiciais e contribúen a perder os nervios e o control emocional.
18. Identificar os pensamentos negativos que contribúen a producir estados de ánimo depresivo.
19. Traballo en equipo cuestionándose o clima emocional da clase.

5. MÉTODO DE TRABAJO:

Continuando co proceso de planificación e sempre convencidos da necesidade de partir, dun método socio-afectivo, máis vivencial que instrutivo, tendente a facilitar a aprendizaxe significativa, dende canles de tipo indutivo e intuitivo.

Neste sentido, como estratexias motivacionais usamos:

- Video-forum e análise de película
- Debate grupal

Estratexias de traballo corporal:

- Técnicas de relaxación
- Exercicios de bioenerxética.

Estratexias de dinamización grupal:

- Técnica de rol-playing.
- Traballo individualizado e/ou en parellas: Xogos de simulación, etc.

Cognitivo - conductuales:

- Retroacción e ref. socialpositivo.
- Modelado

Dende os diversos manuais consultados, decidímonos por deseñar a seguinte **Secuencia de Actividades,** que no seu desenvolvemento nos servirá como instrumento explícito para contrastar a evolución cualitativa tanto do proceso coma da consecución dos obxectivos.

o Sesión 0; Avaliación Inicial ou Pretest
Presentación ao grupo do tema e obxectivos, así como exploración de ideas previas, de parte do titor ou a orientadora.

o Sesións Motivacionais: (2 sesións):
1. Visionado e análise grupal (con axuda de cuestionario de apoio) da película Planta 4ª da. Merceiro (duración 1,30horas)..Valoramos a posibilidade de facer agrupamentos flexibles para esta actividade, pero decidimos non o facer pola complexidade de participación personalizada.
2. Cuestionario individualizado de análise

inicial e Posta en común dende técnicas de
assemblea grupal.

A partir de aquí deseñamos unha serie de Sesiões de
traballo específico con actividades secuenciadas de
modo flexible:

1. Recoñezo as miñas emocións agradables e
desagradables: tristura, alegría, tranquilidade.
2. Recoñezo emocións e sentimentos contrarios: Feliz-
triste, Relaxado-inquedo, etc.
3. Expresar as emocións. Técnica das caras
4. Sentir máis dunha emoción á vez.
5. Comprender a ambivalencia emocional
6. Todos temos as mesmas emocións.
7. Diferenzas entre emocións e condutas
8. Ler no corpo as emocións dos outros.
9. Relación entre pensamentos e sentimentos.
10. Rol-playing "Sr. Positivo - Sr. Negativo"
- 11 Aprendo a tranquilizarme.
12. Uso de Técnicas de auto expresión e liberalización
corporal

13. Aprendo a canalizar as miñas emocións: autoinstruccións

14. Aprendo a tolerar a frustración: Role-playing.

15. Sesión de avaliación final: desenvólvese dende estratexias de debate grupal final.

As actividades propostas neste programa están concibidas para ser desenvolvidas nas sesións de titoría a nivel grupal, ou con alumnos/as a nivel individual. Para enriquecer as actividades de "papel e lapi" debe facerse uso das técnicas didácticas de dinámica de grupos: traballo en equipo, debate, remuíño de ideas, etc. As situacións que se propoñen para a identificación das emocións deben complementarse coas que realmente viven os propios alumnos. De igual modo debe facerse propostas de situacións conflitivas que deban resolverse: deben traballarse aquelas que sexan as que realmente ocasionen problemas de convivencia no centro escolar, seguindo as pautas que no programa se achegan para a correcta expresión das emocións, e a interpretación axeitada dos estados de ánimo dos demais.

A técnica do rol- playing ou ensaio de conduta é moi útil para a dramatización dos roles que cada un dos membros do grupo debe representar. Vivenciar estas situacións proporciona unha maior calidade de aprendizaxe. O programa debe estar ao servizo dos obxectivos que o titor ou titora se propuxese co grupo-clase, de acordo coas necesidades de mellora das relacións persoais (casos individuais) e interpersoais, especialmente na mellora do clima de clase.

Así mesmo, é recomendable a lectura complementaria de textos de contido ético e moral, onde se reflictan aspectos emocionais que despois poderán ser obxecto de análise e de debate na aula.

O programa Desenvolvendo A INTELIXENCIA EMOCIONAL está relacionado na súa concepción con outros programas orientados á mellora da convivencia escolar: HABILIDADES SOCIAIS E SOLUCIÓN DE CONFLITOS INTERPERSOAIS. Para unha ampliación dalgúns contidos é aconsellable desenvolver actividades específicas.

6.-. TEMPORALIZACIÓN:

En principio, as 18 sesións totais programadas de forma aproximada e sempre reformulables, dende a avaliación continua, Todas elas terán unha frecuencia normal de 1 horas/sem.

O calendario de implantación xenérico, pode ser:
Novembro: Presentación do programa, Sesión 0, Sesións motivacionais.

Decembro, Xaneiro, febreiro.: Sesións de aula

Marzo: Sesión avaliación final

Abril: Reunión de valoración final.

7. RECURSOS:

Nas diversas reunións prevense os seguintes:

- Materiais:
  - Sistema audiovisual e copia de película.
  - Cuestionario de avaliación inicial de elaboración propia.
  - Diario de Observación de sesións.
  - Táboa de toma de decisións.
  - "Educación Socioemocional na Etapa ". Anna Carpena. Ed. Octaedro. 2002.
  - Manual S.I.C.L.E.de V. Arándiga. Ed.Promolíbr o2003.
  - Educación Emocional: Programa de Actividades para E.P. " Vicent Pascual e outros. CISS-Praxe. 2001.
  - Exercicios de Bioenerxética" A. Lowen. Ed Kairós. 1998
- Humanos: P. Titor/a, X. de Estudos, Profesoras de PT e AL, Orientadora.

8. AVALIACIÓN DO PROGRAMA:

De cara a retroalimentar a nosa hipótese inicial,

dende unha dinámica continua de reunións quincenais e sobre a base de criterios cualitativos e definidos de forma consensuada, levarase a cabo de modo secuenciado:

INICIAL. Cos alumnos na sesión 0, para realizar dende os instrumentos e sesión sinalados e cos titores e J, estudos lévanse cabo un mínimo 2 sesións de avaliación e planificación de hipótese inicial.

DE TIPO CONTINUO OU FORMATIVO. Trátase de facer revisión continua Titores/ás - orientador/a, (en reunións sistemáticas en horarios de coordinación), dende estratexias de triangulación de información e Diario de observación de sesións, que elaboran os titores.

SUMATIVA E FINAL. Cos alumnos/ás a xeito de postest, usaremos os instrumentos deseñados para a avaliación inicial. Na Reunión de Avaliación Final entre os responsables (Titores, Profesoras de apoio, Orientadora e x. Estudos), matizaremos a "eficacia e validez" do Programa atendendo a:

- Criterios cualitativos, tales como: participación activa individual e grupal, interese, cuestionamento ou preguntas ao titor, etc.
- Criterios cuantitativos, como consecución de obxectivos e xeneralización, de aprendizaxes, mellora do clima relacional, erradicación de conflitos concretos, etc.

Traballamos sempre en termos de achegamento (máis que de consecución dicotómica) aos obxectivos, valorando tanto o desenvolvemento dos procesos, coma os resultados obtidos.

Apoiámonos na análise conxunta do Diario de seguimento e dende estratexias de triangulación de información, iremos salientando tanto vantaxes e inconvenientes encontradas. Para iso podemos usar táboas de toma de decisións, do Tipo SODA-MECA.

Dende aquí trataremos de reformular a nosa hipótese inicial e proposta de traballo, de implantación para próximos cursos e mesmo a posibilidade de ampliación a outros cursos.

PROGRAMA DE MEDIACIÓN ESCOLAR

MEDIDAS PARA A MELLORA DA CONVIVENCIA RECOLLIDAS NO NOSO PLAN DE CONVIVENCIA.

Para poder acadar os obxectivos e mellorar a convivencia no centro hai que pór en marcha estruturas que dinamicen o proxecto, insistindo en propostas de traballo preventivas e resolutivas en canto aos conflitos que vaian aparecendo. Unha destas medidas é a Mediación

O plan de Convivencia do centro integrará o principio de igualdade entre mulleres e homes e establecerá, sobre a base dun diagnóstico previo, as necesidades, os obxectivos, as directrices básicas de convivencia e as actuacións, incluíndo a mediación na xestión dos conflitos, e conterà actuacións preventivas, reeducadoras e correctoras (art 10- LEI 4/2011, do 30 de xuño, de convivencia e participación da comunidade educativa)

1.-Xustificación

A mediación como instrumento de mellora nas relacións interpersoais e a xestión dos seus conflitos é un campo cada vez máis estendido en moitos ámbitos, dende o xurídico ata o escolar. A preocupación social polo aumento da conflictividade nas aulas e a necesidade de educar na xestión pacífica dos conflitos veuse plasmando na lexislación europea, estatal e autonómica dos últimos anos.

2.-Fases da implantación do servizo de mediación escolar

1.-No marco do Plan de Acción Tutorial:

Entendendo a mediación como ferramenta para axudar ás persoas a resolver os conflitos, esta débese tratar como unha actuación de formación global dentro dun programa de educación. A mediación nunca pode ser unha oferta illada dentro do centro, por iso, a acción tutorial debe incluíla como tal, como unha ferramenta básica para o alumnado, para facer uso dela non só no ámbito do centro escolar senón tamén fóra deste, no seu día a día. Esta práctica forma parte da evolución e do desenvolvemento da formación integral do ser humano. Por iso, para poder traballar este punto, consideramos necesario tratar este tema nas reunións semanais de tutoría, en que consiste o proxecto e cal é o seu papel dentro deste. Posteriormente, poderán dedicar unha sesión ao inicio do curso para explicar a todo o alumnado en que consiste a mediación, realizar dinámicas de grupo para a captación e selección deste alumnado e reforzar o programa durante o curso nas horas de tutoría.

2.-No marco do Plan de Convivencia: A mediación proporciona unha saída construtiva aos conflitos de cada día. Ademais, favorece:

- A prevención dos conflitos..
- O crecemento persoal..
- A mellora do ambiente do centro..
- A participación activa e responsable do alumnado na vida do centro.. O traballo conxunto dos diferentes sectores da comunidade educativa..
- O fomento da educación para a paz..
- A democratización das actividades do Centro.

Son estes, aspectos que forman parte dos obxectivos de todo Plan de Convivencia, polo tanto, debe quedar recollido este servizo, a mediación, como aposta fundamental para a consecución dos obxectivos do Plan.

3- A MEDIACIÓN-

A mediación enténdese como un proceso de resolución de conflitos no que as dúas partes enfrontadas recorren voluntariamente a unha terceira imparcial a fin de chegar a un acordo satisfactorio para as partes. É un método que procura a busca de solucións evitando o antagonismo entre vencer e gañar.

A implementación da mediación no centro non suspende a normativa do mesmo que regulamenta as normas, e mesmo as faltas e sancións, senón que é un instrumento máis que intervéñ nas relacións dos membros da comunidade educativa. É por iso que para a posta en marcha de cada novo proxecto cómpre a revisión dos distintos instrumentos normativos vixentes no centro a fin de evitar a ambigüidade ou a arbitrariedade na aplicación dun ou doutro procedemento para conflitos semellantes.

3.1 CARACTERÍSTICAS DA MEDIACIÓN

- Debe ser voluntaria.
- Regulaméntase por regras de confidencia.
- Cómpre un seguimento dos acordos das partes.
- Cómpre formación inicial e permanente das persoas mediadoras.
- Precisa difusión e aceptación por parte da comunidade educativa.

- Precisa uns recursos determinados, tempo e espazo adecuado.

3.2 FINALIDADE:

A finalidade xeral do programa de mediación é mellorar o clima de convivencia do centro, sobre todo, en:

- Reducir a hostilidade.
- Promover os procesos de respecto mutuo.
- Eliminar a violencia e o carácter destrutivo da conflitividade.
- Desenrolar habilidades sociais nos alumnos e alumnas.

4. OBXECTIVOS DA MEDIACIÓN

- Establecer a mediación como vía de negociación de forma habitual para que sexa adoptada como método de resolución de conflitos.
- Aprender a negociar e a chegar a acordos respectando as posicións diferentes.
- Aprender a escoitar e a falar xa sexa intentando convencer ou aceptando as posturas contrarias. Non ter problema en recoñecer que os argumentos contrarios teñen máis peso cós propios.
- Aprender a respectar os acordos.

5.- O EQUIPO DE MEDIACIÓN

O equipo de mediación ha de estar constituído por profesorado e alumnado e poderase contar nalgúns ocasións con persoal alleo á comunidade educativa, como axentes sociais, persoal do centro de saúde ou do plan socio-comunitario, con formación adecuada para iso.

En canto ao profesorado que forma parte do equipo de mediación salientase:

- a súa participación é voluntaria
- é profesorado con relacións fluídas cos demais membros da comunidade educativa, en especial co alumnado
- un dos membros do equipo ha de formarse na detección de dificultades e problemas que poida ter o alumnado pertencente ás minorías, xa sexa xitano, xa inmigrante.

En canto ao alumnado que participa no grupo de mediación procurouse xa en momentos anteriores que fosen estudantes de distintos niveis e tivesen un compromiso co centro que xustificase a súa elección. Formouse en conceptos, técnicas e ferramentas propias da mediación. Cómpre que para o curso próximo se inclúa unha persoa do grupo de inmigrantes para que sirva de referencia para o alumnado que vén de fóra.

5.1.-FUNCIÓNS DO GRUPO DE MEDIACIÓN

- Colaborar coa comisión de convivencia do Consello Escolar no desenvolvemento das súas funcións.
- Procurar a formación en mediación de todos os seus membros.
- Colaborar coas titorías para establecer un plan de actuación en grupos especialmente conflictivos.
- Difundir no centro a súa existencia para converterse nun equipo de referencia na resolución de conflitos.

6.CANDO RECORRER Á MEDIACIÓN

A posibilidade de recorrer á mediación engádesse ás outras fórmulas existentes no centro para a resolución de conflitos e pode ser:

- Como un tratamento previo naqueles conflitos para os que o RRI requiriría algún tipo de sanción. Neste caso se non se resolve o conflito a través da mediación continuaría o proceso polas canles do RRI.
- Como fórmula única naqueles casos nos que sen transgredir ningunha norma do centro existe algún conflito que sería beneficioso para as partes poder resolver.
- Como tratamento posterior a unha sanción do centro, neste caso sería unha medida reparadora que permitiría dialogar e contrastar os puntos de vista das partes involucradas.

6.1.-CASOS MEDIABLES E CASOS NON MEDIABLES

Os conflitos non son sempre da mesma natureza e da mesma gravidade por iso haberá casos nos que non será posible acudir á mediación como instrumento de solución.

Casos mediables:

- Os casos tipificados como leves no RRI
- Os casos de condutas contrarias á convivencia
- Casos tipificados como gravemente prexudiciais para a convivencia.
- Nos supostos menos graves de situación de acoso.(art 30 Lei 4/2011).

Casos non mediables:

- Cando xa existe agresión física ou ameazas con grave violencia.

- As humillacións graves, acosos, intimidación con matices sexistas, raciais ou xenófobos.
- Aqueles casos que xa utilizaran a mediación dúas veces durante o mesmo curso e sexan reincidentes en condutas contrarias á convivencia.

7.- SENSIBILIZACIÓN Á COMUNIDADE EDUCATIVA:

7.1 Sensibilización ao profesorado.

PASOS:

1.-Análise da convivencia no noso centro:Obxectivo: fundamentar a necesidade da posta en marcha dun servizo de mediación escolar.

A implantación dun servizo de mediación entreiguales supón un investimento de enerxía e un custo de recursos humanos, materiais e organizativos.En consecuencia, existen maiores expectativas de éxito se esta ofrece unha resposta ou solución a unha necesidade prioritaria do centro percibida por a maioría.

Por outra parte, a análise da convivencia pode poñer en evidencia problemáticas ocultas ás que non se prestara atención, como unha conflictividade entre iguais ás veces non percibida para o profesorado, razón que fundamentaría a posta en marcha dun servizo de mediación. Apostamos por unha análise funcional, concreta e realista. O seu obxectivo será identificar as prioridades de actuación que existen en canto a convivencia.

É indubidable que o terreo ha de estar medianamente aboado, que a súa implantación arraigará mellor, se o centro xa conta cunha traxectoria de traballo neste sentido. En todo caso, as campañas de sensibilización han de facerse pouco a pouco, paso a paso, respetando as resistencias

habituais e o ritmo natural do centro ante a implantación de medidas innovadoras. É común que a xente máis entusiasta se desencante pola lentitud dos avances, pero quizais se trate dunha visión sesgada.

Esta é unha estratexia a longo prazo. Non é cuestión de que unha ou dúas persoas se lancen y corran por separado, máis ben de que nazan pequenos grupos que observen a necesidade da medida, á que pouco a pouco váianse unindo os que se interesen

7.2-Sensibilización ao alumnado: Cando o servizo de mediación non está institucionalizado no centro, o labor do Departamento de Orientación, do profesorado responsable das titorías e do equipo responsable da mediación é encomiable e fundamental. A través das sesións de titoría pódense establecer os primeiros contactos do alumnado co tema. Neste punto, a función será tanto informativa coma formativa.

O noso obxectivo é dobre: que o alumnado se familiarice co servizo e espertar interese entre aqueles e aquelas que poidan constituír as futuras candidaturas a alumnado mediador.

É aconsellable tratar o tema da mediación nas reunións de delegados e delegadas. Estas medidas están contempladas no cuarto punto do Plan de Convivencia do noso centro.

A continuación, descríbense as ferramentas que utilizamos para a análise da conflictividade escolar:

Cuestionarios ao alumnado:

1.-Que tipo de conflitos é máis frecuentes entre os teus compañeiros e compañeiras?

Insultos , ofensas

- Malentendidos
- Agresión física leve
- Agresión física grave

2.-Onde ocorren os conflitos

- Na saída ou entrada
- Na clase
- Nos cambios de clase
- No recreo
- Nos baños
- Fora do centro

3.-¿Qué fas para resolver un conflito cun compañeiro ou compañeira

- Recurrir a un amigo-a
- Recurrir a un profesor-a
- Recurrir á túa familia
- Pelexar
- Dialogar con el ela
- Pasar del- dela
- Outras

8.-FASES DA IMPLANTACIÓN DO SERVICIO DE MEDIACIÓN ESCOLAR

Presentamos a continuación unha tabOa de utilidade para a redacción dun protocolo de mediación

	QUEN	CANDO	ONDE	cÓMO	MATERIAIS
Xurde o conflit o	Entre os alumnos-as		No centro educativo(aula,		

			corredor, recreo) ou fora del pero que afecta á vida do centro		
Solicitante ou servizo	Toda a comunidade educativa pode propoñer	sempre	No Departamento de Orientación	Cubriendo unha solicitude	Ficha de solicitude
Proceso de mediación	Alumnado mediador e alumnado en conflito	Nos recreos	Na aula de mediación	Según as fases e os principios da mediación	Rexistro de mediación
Revisión dos acordos	As persoas mediadoras coas partes en conflito	Según se establece o acordo	Na aula de mediación		Rexistro de compromiso
Coordinación e seguemento do proceso de mediación	Os mediadores e mediadoras coa persoa coordinadora do programa	Reunión de mediación	Na aula de mediación ou espazo alternativo	Revisión, análise e debate dos casos	Autoavaliación dos mediados

Nun principio é normal que poucos alumnos-as soliciten de maneira voluntaria a mediación como modo de afrontar os conflitos.

Normalmente nos centros o alumnado que está involucrado nun conflito recorre a xefatura de estudos, ao seu titor-a ou aos departamento de orientación para intentar solucionar as diferencias. Polo tanto nos comezos da mediación serán xefatura de estudos, departamento de orientación e profesores titores-as quen suxiran ou deriven aos alumnos e alumnas cara o servizo de mediación.

Cando o sistema adquire dinamismo, se interioriza , se oen experiencias exitosas, é o propio alumnado quen toma o relevo.

8.1- SELECCIÓN DO ALUMNADO MEDIADOR

É aconsellable que o alumnado mediador teña ou desenvolva ao longo do programa unha serie de cualidades:

- . Ser sensible ante os conflitos dos demais e ter unha actitude activa e positiva ante eles.

- . Percibir estas situacións como unha oportunidade de aprendizaxe.

- . Saber escoitar activamente.

- . Ter empatía.

- . Comprometerse a respectar a confidencialidade e neutralidade na xestión do conflito..

- . Recoñecer, comprender e expresar emocións coordinando mensaxes verbais e non verbais (expresión corporal, mirar aos ollos, xesticular, asentir...)..

- . Ter liderado positivo no grupo..

- . Ser creativo na busca de solucións, motivando as partes para o cambio.

. Ter capacidade para soportar situacións de tensión emocional.

8.2-CONTIDOS QUE SE TRATARÁN COS ALUMNOS MEDIADORES

Basicamente os contidos da formación serán os seguintes:

1. Introducción ao conflito:

1.1. Que é un conflito? Educar no conflito

1.2. Estilos de afrontamento do conflito: agresivo, asertivo e pasivo.

1.3. Tipos de conflitos.

1.4. Percepcións.

2. Habilidades de comunicación.

2.1. Concepto de comunicación.

2.2. Obstáculos para una comunicación eficaz.

2.3. Tipos de comunicación:

2.3.1. Comunicación verbal.

2.3.2. Comunicación no verbal: espacios, postura, orientación, tono y volumen de voz, xestos...

2.4.A escoita activa.

2.5. As mensaxes en primeira persona.

2.6. Asertividade.

3. Expresión de emocións e sentimentos.

4. Habilidades socioafectivas.

5. Que é a mediación? Figura do mediador: funcións e compromisos.

6. Proceso de mediación e os seus fases.

7. Mediación en acción: protocolo de actuación

9.- METODOLOXÍA DE TRABALLO

Os contidos se trasmiten a través das seguintes técnicas:

- . Dinámicas para constituír grupo: de presentación, de coñecemento e de cohesión dos grupos.
- . Outras dinámicas de grupos: chuvia de ideas, traballo en pequenos grupos, posta encomún, elaboración de conclusións, etc.
- . Actividades de cooperación.. Creación e elaboración dos seus propios materiais: carteis, logos, lemas, solicitudes,dípticos, contos...
- . Simulacros ou dramatizacións.

10.-FUNCIÓNS DA PERSOA COORDINADORA

- . Coordinar e dinamizar o servizo de mediación..
- . Programar e impulsar a formación continua do alumnado..
- . Xestionar o programa de sensibilización..
- . Fomentar a cohesión de grupo do equipo de mediación..
- . Coordinarse cos responsables da convivencia escolar..
- . Responsabilizarse da avaliación continua do servizo, informar periodicamente aos órganos de xestión e participación do centro.

. Dirixir as reunións de seguimento
Estas reunións serán semanais e a súa periodicidade debe respectarse tanto se hai temas relevantes que tratar como se non, xa que fomentar a cohesión do grupo é fundamental para o éxito do programa.

Por outro lado, estas reunións supoñen unha continuación da formación. A evolución do alumnado, a súa madureza para solucionar conflitos e enfrontarse a eles vense reflexados nestas sesións. Son, ademais, o momento e o lugar para compartir experiencias, para consultar dúbidas, para sentirse arroupado e arroupada, e -como non- para formular casos que poidan derivar en conflitos

. Compártense tamén medos e inseguridades, pero tamén se buscan solucións, intercámbianse estratexias; ánimoase e valórase a boa evolución do equipo.

Estas reunións están enfocadas a:

1. Realizar o seguimento exhaustivo dos casos que xorden, así como a mellorar laorganización do servizo. É unha oportunidade única de formación baseada na experiencia e na reexión, apoiándonos no contrato de confidencialidade que nos permite compartir as vivencias en cada un dos procesos de mediación e buscar solucións entre todos e todas ás dificultades encontradas.

2. Crear e fomentar a cohesión no grupo e un bo clima de traballo coa finalidade
que funcione ben no seu conxunto.

3. Continuar coa formación do alumnado mediador: aproveitamos este momento para recordar a teoría tratada pero esta vez baseándonos nunha realidade vivida. Así, os contidos fanse máis reais para o alumnado, interiorizaos moito mellor. É un

complemento necesario para a súa formación teórica inicial.

4. Adestrar na observación dos conflitos: o alumnado mediador aprende a sersensible ante os conflitos, aprende a identificalos e detectalos. Comprométese dende un principio a non ter unha actitude pasiva.

5. Fomentar a función "denuncia". Non se trata de crear un grupo de "acusons profesionais", senón que o alumnado mediador se compromete coa mellora da convivencia, e iso pasa por observar, e tamén por denunciar e neutralizar estas situacións.

6. Adaptar os materiais de formación ao seu xeito de expresarse, achegar outros puntos de vista, facilitar novas ideas e mesmo propoñer cambios.

7. Crear materiais para a divulgación do servizo de mediación. O mesmo alumnado diseña os seus carteis cunha linguaxe propia, cun ton próximo, de confianza e cunha creatividade inmellorable. Ensinar o que fan e verse reflexados polos corredores en forma de carteis, chamamentos, murais, etc., é moi motivador para eles.

8. Planificar e participar tanto en actividades relacionadas coa mediación , como naquelas relacionadas coa convivencia do centro, por exemplo, celebración do "Día da Paz", "Día da muller", "Día dos dereitos humanos", "Día dos dereitos da infancia"...

11.- AVALIACIÓN

Apostamos por unha avaliación continua, centrada no proceso e na que haxan participado todos os axentes involucrados no programa. É importante que se valoren non só datos cuantitativos, senón tamén os resultados cualitativos que revelen os cambios de actitudes ou a concienciación da comunidade educativa, así como o impacto que a longo prazo causase a

cultura da mediación no ámbito educativo. Na seguinte táboa recollemos algúns **indicadores** e ferramentas que poden servir para deseñar o plan de avaliación

- Número de alumnado e profesorado que solicita entrar no equipo de mediación.

Número de solicitudes de mediación..

Sectores da comunidade educativa que derivan casos de mediación.. Cursos/grupos que solicitan o servizo..

Grao de implicación e concienciación da comunidade educativa ante o proxecto.. Número de alumnado que comeza e que finaliza no grupo de mediación

. Grao de satisfacción do alumnado que participa no programa

. Grao de satisfacción do alumnado mediado..

Número de mediacións resoltas satisfactoriamente.

. Cumprimento dos acordos.

.Grao de coñecemento, implicación e satisfacción da comunidade educativa.. Aproveitamento dos recursos (materiais, humanos e organizativos).

. Asistencia e grao de implicación dos asistentes ás reunións de seguimento.. Grao de consecución dos obxectivos.

. Calidade e funcionalidade dos materiais elaborados.

Momentos da avaliación:

Inicialmente	Análise da convivencia: cuestionarios, análise dos partes de conduta, observación directa.
Procesualmente	Observación directa. - Rexistro de asistencia ás reunións semanais de coordinación.

	<p>- Estatísticos da conflictividade.</p> <p>- Comentarios recollidos nas actas e memorias de CCPs, claustros, consellos escolares, equipos educativos.</p> <p>- Rexistros de avaliación do proceso. Portfolio</p>
Finalmente	<p>Cuestionarios. - Enquisas. - Observación directa. - Rexistros de avaliación. - Comentarios recollidos nas actas e memorias de CCPs, claustros, consellos escolares, equipos educativos.</p> <p>Na memoria final farase constar:</p> <p>. Obxectivos alcanzados.</p> <p>. Dificultades encontradas e</p> <p>- Propostas de mellora.</p> <p>"O éxito da mediación non debe medirse polo número de acordos conseguidos, senón polas repercusións emocionais que o proceso produce nas partes"</p>

12.-Bibliografía

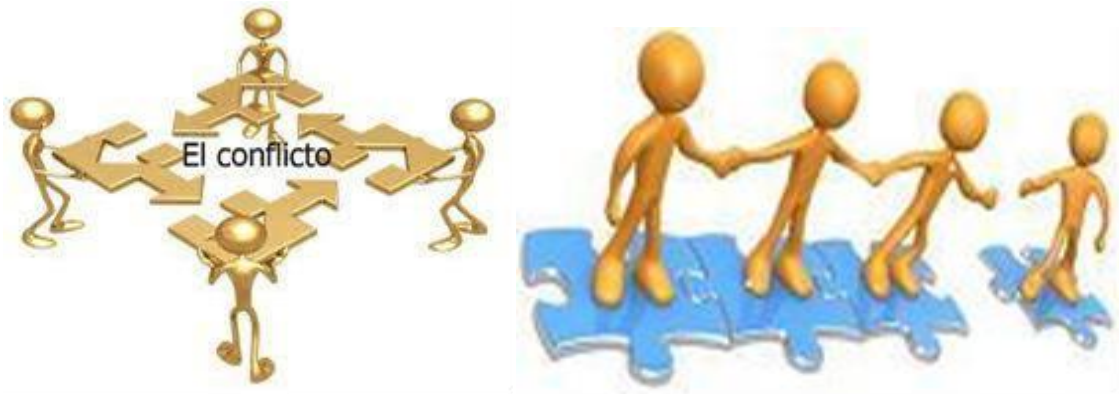
- VV.AA. (2005): "La mediación escolar: una estrategia para abordar el conflicto". Barcelona. Editorial GRAÓ.
- VIÑAS CIRERA, J. (2004): "Conflictos en los centros educativos. Cultura organizativa y mediación para la convivencia". Barcelona. Editorial GRAÓ.
- TORREGO, JUAN CARLOS (coordinador) (2000): "Mediación de conflictos en instituciones educativas. Manual para la formación de mediadores". Madrid. Editorial Narcea.

- JARES, X. (2001): "Aprender a convivir". Vigo. Ed. Xerais.
- JARES, X. (2001): "Educación y conflicto. Guía de educación para la convivencia". Ed. Popular.
- GOLEMAN, D. (1996): "Inteligencia emocional". Barcelona. Editorial Kainós.
- MORENO, M. y SASTRE, J.M. (2003): "Resolución de conflictos y aprendizaje emocional. Una perspectiva de género". Barcelona. Editorial Gedisa.
- AVILÉS MARTÍNEZ, J.M. (2003): "Bullying. Intimidación y maltrato entre el alumnado". Bilbao. Editorial STEE-EILAS.
- XUNTA DE GALICIA: "Maltrato entre iguais".
- Díaz -Aguado María José.
"Prevención de la violencia y lucha contra la exclusión desde la adolescencia".
Ed. INJUVE (Instituto de la Juventud), 2004.

O ALUMNO TITOR

**DE TI DEPENDE A CONVIVENCIA
POSITIVA**

ÍNDICE:

- 1.- Introducción
- 2.-Titoría entre iguais
  - 2.1.- Obxectivos xerais
  - 2.2.- Obxectivos específicos
  - 2.3.- Implicacións
  - 2.4.- Secuenciación do proceso
    - a) Asignación de titores /titorandos
    - b) Actividades Cooperativas
    - c) Temporalización das titorías
    - d) Temporalización do Proceso
  - 2.5.- Avaliación do Programa
  - 2.6.- Propostas de mellora.
  - 2.7.- Bibliografía
  - 2.8.- Anexos

INTRODUCCIÓN

No curso 2017-18, imos poñer en marcha dentro do plan de mellora da acción tutorial UN PROGRAMA DE TITORÍA entre iguais a través do cal alumnado voluntario de 4º de ESO tutela a alumnado de 1º de ESO que responde a un perfil previamente definido e que son seleccionados polos seus titores, coordinados por Xefatura de Estudos. Con esta actuación, imos incorporar "O Alumno-Titor" tanto ao Plan de Acción Tutorial como ao Plan de Convivencia do Centro. As familias destes alumnos deben dar o seu consentimento.

A titoría entre iguais trata de crear un grupo de alumnos que tras recibir unha formación en técnicas de escoita activa e desenvolvemento da empatía e resolución de problemas axuda aos seus compañeiros en situación de indefensión, confusión, dificultades académicas e dificultade de relación cos seus iguais. É unha proposta multidimensional que inclúe actividades de grupo clase e intervencións individuais.

O OBXECTIVO XERAL DO PROGRAMA é **mellorar a integración escolar e traballar pola cultura da non exclusión e a non violencia, fomentando que as relacións entre iguais sexan máis satisfactorias.**

Outros dous grandes obxectivos desta actuación son:

1. Mellorar a adaptación inicial do alumnado de 1º de ESO ao novo centro educativo.
  2. Fomentar a responsabilidade do alumnado de 4º diso como axentes da acción tutorial sobre os seus compañeiros de 1º de ESO.
- Deste xeito, potenciamos no alumnado a competencia básica

social e cidadá e a competencia de adquisición de autonomía e iniciativa persoal. Igualmente, contribúese a mellóraa da convivencia no centro. A convivencia debe de converterse nun clima, nun ambiente, nunha atmosfera que se respira no Centro Educativo.

FUNDAMENTACIÓN TEÓRICA E CONTEXTO DE CENTRO.

A tutoría entre alumnos é froito de correntes pedagóxicas baseadas na aprendizaxe individualizada mediante alumnos/as colaboradores e o adestramento destes. Seguindo a Parrilla (1992), podemos falar de distintas estratexias de aprendizaxe, dentro das cales contempla as tutorías e realiza a seguinte precisión:

1.- A tutoría entre iguais: é unha estratexia que trata de adaptarse ás diferenzas individuais en base a unha relación entre os participantes. Adoitan ser dous compañeiros da mesma clase e idade, un dos cales fai o papel de titor e o outro de alumno. O titor ensina e o alumno aprende.

2.- Tutoría entre compañeiros de distinta idade: é unha variante da tutoría entre iguais. É condición indispensable que exista diferenza de idade entre o titor e o seu alumno, e que a axuda ocorra invariablemente en forma de interacción diádica.

Nós, no noso plan de mellora, referímonos ao segundo grupo definido por Parrilla: Tutorías entre compañeiros de distinta idade.

Consideramos, seguindo a David Durán, que "A tutoría entre iguais" é unha estratexia que aproveita pedagógicamente as diferenzas entre os alumnos e permítenos ver a diversidade non como un problema senón como un recurso.

Na actualidade atopamos referencias e apuntas en diferentes revistas pedagógicas: Educar, Cadernos de Pedagogía, ... A maioría das experiencias recolleitas refírense ao primeiro grupo de tutorías de iguais definido por Parrilla. Parécenos interesante outras experiencias na que alumnos de 3º e 4º ESO tutelan a compañeiros máis pequenos.

O noso centro educativo goza da peculiaridade de ser acolledor de múltiples tipoloxías de alumnado. Na última revisión do noso Proxecto Educativo apostamos por introducir medidas organizativas e pedagóxicas que dean resposta a todo tipo de alumnado e que favorezan o desenvolvemento integral da persoa. Extraer o máximo potencial do noso alumnado éo noso reto, a nosa filosofía a cultura de máximos fronte aos mínimos e a pedagogía do éxito fronte ao fracaso. É dicir, destacamos, fundamentalmente, o traballo ben feito fronte á apatía e a cultura do non esforzo, as actitudes e valores prol-sociais fronte á violencia como forma de resolver o conflito. Sabemos que son retos ambiciosos e somos conscientes de que os cambios realízanse aos poucos e é por iso que nos aventuramos a realizar este plan de mellora coa finalidade de incluír ao alumnado como parte activa do seu proceso de ensino e aprendizaxe, dotándolle dos recursos necesarios a través destas titorías individualizadas.

Partimos dunhas necesidades atopadas no noso centro educativo: o alumnado actual é froito dos actuais cambios sociais, novas modalidades de estrutura familiar, novas xeracións de acceso á información (moita información pero sen filtros nin canles para extraer a máis veraz), influencia dos medios de comunicación, novas canles de aprendizaxe, menores máis protexidos e menos autónomos, ... Todo iso repercute na construción dunha identidade que en ocasións se atopa desorientada en canto ás actitudes,

valores, normas, organización e hábitos. O noso alumnado goza en ocasións de menos autonomía e madurez para afrontar eses cambios. Un momento crave é o paso de primaria a secundaria, onde a todo o anterior súmaselle un novo escenario con novas relacións, espazos, niveis de referencia. É neste contexto onde habemos de ensinar a tomar decisións e creemos que a tutoría entre compañeiros pode contribuír a iso.

Dentro do marco do Plan de Acción Tutorial, o noso Plan de Mellora diríxese ao ámbito do asesoramento persoal. Esta nova dimensión da tutoría centra o protagonismo na figura do compañeiro-titor -no noso caso alumnado de 4º ESO- que nalgunhas horas libres acompañará e guiará ao alumnado receptor de 1º ESO. O punto forte desta relación é o nivel de comunicación e grado de empatía que se logra entre compañeiros. Os mentores xogan o papel de intermediarios e valedores do alumno que teñen ao seu cargo. Ademais, contribuirá a desenvolver, entre outros, o objetivo do noso Plan de Acción Tutorial referido ao auto-coñecemento e á elaboración dun concepto positivo de si mesmos.

Partimos do modelo de persoa que desexamos promover no alumnado e a partir de aí definir que é o que se quere conseguir, que valores son os máis importantes, que habilidades e actitudes quérense traballar e que coñecementos son básicos neste proceso.

Nos documentos básicos do centro:, Proxecto Educativo de Centro, RRI, Plan de convivencia... queda determinado que queremos educar persoas:

- Que sexan autónomas: que se coñezan, que se estimen, con capacidade de decisión, autocontrol e esforzo.
- Que sexan capaces de valorar o esforzo e teñan interese polo traballo ben feito.

- Que alcancen valores (esfuerzo, constancia, interese, apertura, sensibilidade) que potencien o seu sentido de responsabilidade, a través da reflexión e o diálogo.
- Que baseen as súas relacións cos demais no respecto, a dignidade da persoa, a integración dos diferentes e a igualdade real entre homes e mulleres.
- Que saiban desenvolver actitudes de empatía, compaixón e perdón nas súas relacións.
- Que desenvolvan todas as súas intelixencias incluíndo a intelixencia social, emocional e espiritual.

A tutoría entre iguais céntrase en dotar aos alumnos de actitudes prosociales nas interaccións ademais de adestrarlles en habilidades de comunicación e de escoita que lles facilita a axuda a alumnos en situación de conflito. Están baseados no fomento do proceso natural de responsabilidade cara a outros, de desenvolver a empatía e o apoio emocional que os mozos e mozas mostran espontaneamente nteraccións cotiás.

3. Obxectivos Específicos

1. Sensibilizar e cohesionar á comunidade educativa do centro en torno a un clima de convivencia positivo.
2. Desenvolver a intervención dos iguais no proceso formativo dos alumnos.
3. Sensibilizar, formar e implicar aos alumnos na xeración e mantemento dunhas normas de convivencia que faciliten a integración e benestar de todos os alumnos do centro.

4. Crear un referente, (titor-a), para favorecer a autoestima e diminuír a inseguridade ante situacións de conflitos entre iguais.

5. Compensar o desequilibrio de poder e forzas propias dun conflito entre iguais, desde unha perspectiva preventiva e disuasoria.

6. Integrar a "tolerancia cero á violencia" como un trazo de identidade do centro.

5. DESENVOLVEMENTO

1. PUNTO DE PARTIDA.

Movidos pola inquietude que causa nos centros de Secundaria o proceso de adaptación que vive o alumnado de 1º de ESO na súa transición desde Primaria, plantexámonos que podiamos facer para mitigar os seus problemas de adaptación a esta nova etapa educativa e para dar algunha solución ás consecuencias derivadas de devanditos problemas: baixo rendemento académico, illamento, desmotivación, mal comportamento no aula.

Ademais das medidas ordinarias que o Plan de Acción Tutorial contempla, ideamos unha estratexia nova de apoio ao mesmo. Pensamos que a tutoría entre compañeiros, sendo titores alumnos voluntarios e alumnas voluntarias de entre o alumnado de maior idade da etapa e, xa que logo, e por experiencia do Centro noutros programas, podería resultar unha práctica positiva en sentido bi-direccional. O alumnado de 1º de ESO beneficiaríase da madurez e experiencia dos seus titores, mentres que o alumnado de 4º de ESO beneficiaríase do seu propio exercicio de responsabilidade no traballo cos seus compañeiros tutorandos. Descartamos ofrecerllo ao alumnado de 1º porque

este curso recibe alumnos novos de centros diversos que se incorporan á nova etapa e 2º de Bachillerato por razóns obvias de falta de tempo deste alumnado nun curso decisivo do final dos seus estudos no Instituto.

2. PLANIFICACIÓN E POSTA EN MARCHA.

En primeiro lugar, haberá que definir claramente o **perfil do alumnado de 1º de ESO** idóneo para recibir esta atención específica. Terían que cumprir unha das seguintes características: ir mal nos estudos, estar desmotivados, presentar unha deficiente organización das súas tarefas e materiais, ter un nivel de atención en clase irregular, estar illados do grupo, manifestar un ritmo de aprendizaxe diferente segundo a materia.

Seguidamente, definimos as que debían ser as **pautas de intervención dos voluntarios**: traballar a adaptación do seu tutorando ao Centro, revisar con el o seu horario e os posibles problemas co profesorado do grupo, reaxustar a súa adaptación aos espazos do Centro, traballar coa axenda, tratar das súas relacións sociais, traballar as relacións cos profesores e as materias, actuar de intermediario con Xefatura de Estudos, titor ou titora e Orientación.

Finalmente, estableceremos a **secuencia de actuacións** que imos seguir:

1º. Convocar a todo o alumnado de 4º de ESO para informarlles do Plan de Mellora e pedir voluntarios. Entregaráselles un contrato que deberían asinar. (ANEXO II)

2º. Elaborar unha Ficha de Seguimiento para que poidan rexistrar as súas actuacións. (ANEXOS IV E V)

3º. Seleccionar ao alumnado de 1º de ESO durante as reunións de Orientación e Xefatura de Estudos cos titores.

4º. Convocar ás familias (ANEXO I) do alumnado seleccionado para informarlles e pedir a súa autorización (ANEXO III).

5º. Organizar as parellas de titor-tutorando e fixar a primeira reunión para realizar unha dinámica de presentación e coñecemento inicial mutuo.

6º. Posta en marcha e seguimento.

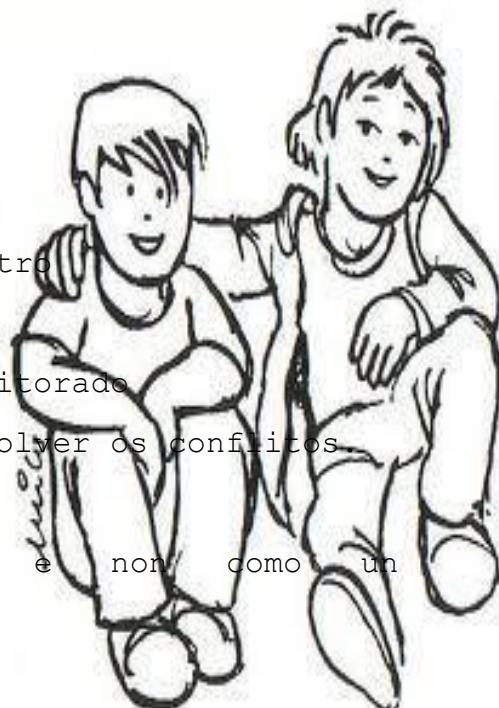
7º. Avaliación do Plan de Mellora (ANEXO VII).

8º. Entrega de Diplomas e Merenda de convivencia (se se estima convinte).

4.- TAREFAS DOS TITORES/as

- Dar a coñecer a cultura do centro
- Ser o referente do alumno no centro
- Dar exemplo co seu comportamento
- escoitar atentamente ao alumno titorado
- Non utilizar a violencia para resolver os conflitos
- Aportar madurez e sentido común.
- Actuar de forma preventiva e non como un guardaespaldas.

- A súa principal tarefa é PREVIR A VIOLENCIA ESCOLAR.
Ofrecer soporte, compañía e amizade.

O ALUMNO- TITOR

Aquí veñen reflectidas algunhas ideas que podedes traballar se non se vos ocorre ningunha:

Como che imaxinas a túa vida e o teu futuro nos próximos 10 anos?

Que actividades son as que máis che apaixonan na vida?

Algunha vez pensaches en facer algo e logo non o fixeches?

Que forma tes de relacionarche coas persoas que che rodean?

De que maneira fas as cousas de cada día? Cando fas algo que non está ben ou deixas de facer algo que deberías facer. Que escusa pos?

Que temas ou cousas tes sobre os que nunca falas nin falarías?

TEMPORALIZACIÓN E AVALIACIÓN:

INICIAL 1º TRIMESTRE- ANÁLISE DE NECESIDADES

Durante o primeiro trimestre farase a selección de alumnos de primeiro que precisen intervir no programa como titorandos para analizar entre os titores , a xefa de estudos e a orientadora , as necesidades mais destacables.

Paralelamente falaremos cos alumnos e alumnas para expouer os obxectivos do programa, os aspectos de información e de formación mais salientables, realización do listado de voluntarios e acordar con eses voluntarios sobre cando se pode realizar a actividade con eles, propoñeremos 1 recreo semanal no 1º trimestre.

Aos pais dos alumnos que participen no programa se lles comunicará os aspectos detallados do programa a través dunha reunión ou por carta que se enviará a través dos seus fillos.

Durante este proceso, de aplicación do proxecto, realizarase a asignación de titores aos alumnos de 1º de ESO e levarán a cabo diferentes actuacións, baseadas nas titorías formais e informais que os alumnos manterán entre eles e co coordinador/a. O programa pon moita énfase nas titorías informais, é dicir, aquelas que se realicen nas horas do recreo, ao saír de clase, nos corredores, etc. considerándoas clave para conseguir os obxectivos que nos expuxemos.

Así mesmo, as titorías formais pasan a ser unha ferramenta para encamiñar e dirixir o proceso, para resolver calquera dúbida ou discrepancia que poida xurdir e para facer a avaliación do alumnado. Unha vez finalizado o proceso de

tutorización, os alumnos titores recibirán un diploma que acredite a súa participación no proxecto.

Os equipos docentes 1º de ESO, fan unha valoración de necesidades (1-2-3) dos alumnos. sendo o 1 aqueles que teñen poucas necesidades, son pouco vulnerables a situacións conflitivas e de acoso escolar e 3 para os que teñen historial de conflitos ou con alto nivel de ser obxecto de bullying.

Os equipos docentes de 4º de ESO fan a mesma valoración entre os seus alumnos (1-2-3) con respecto ás competencias de axuda ou soporte para ser titores, no que o 1 é baixo e o 3 corresponde a alumnado de altas competencias como titor.

Unha vez asignadas as valoracións, o coordinador e unha persoa do equipo directivo realizan a asignación de titores casando as necesidades altas, con competencia altas (3), as baixas coas baixas (1) e os intermedios cos seus pares (2).

Segundo trimestre- APLICACIÓN DE TODAS AS PROPOSTAS CONSENSUADAS NO PRIMEIRO TRIMESTRE. Completaremos a ficha de seguemento para ver aqueles aspectos que van funcionando e aqueles que é preciso ir modificando . Nas reunión cos titores dos grupos iremos vendo tamén os aspectos que é preciso modificar, a idoneidade do programa en canto a aspectos de horario, número de voluntarios, tempo dedicado, temas abordados, obxectivos perseguidos .... É decir, se o diseño e o desenvolvemento segue as liñas establecidas no programa, tamén valoraremos os cambios apreciados nos alumnos titorados : en canto a rendemento, tarefas, realización de traballos, relación interpersoal,,,,,

Nos alumnos tutores tamén valoraremos os seguintes aspectos:

- A capacidade de dar axuda,
- Capacidade de relacionarse cos demais,
- Capacidade de empatizar con persoas de outros países e coas dificultades para adaptarse ao nivel de estudos e a cultura do noso país,
- Descubrir erros,
- Valorar o traballo dos demais membros da comunidade educativa,
- Desenvolver un sentimento de responsabilidade con outra persoa que confía en ti,
- Potenciar un sentimento de competencia persoal.

TERCEIRO TRIMESTRE- Avaliación Final

A actividade rematará a mediados de maio cunha avaliación que realizarán no mes de maio-xuño todos os axentes implicados e as propostas de cara ao próximo curso.

CONCLUSIÓNS

Como sinalamos, a finalidade da posta en marcha do Programa dirixíanse nunha dobre dirección. Por unha banda, cara á mellora do proceso de adaptación e rendemento escolar do alumnado de 1º ESO e, por outro, cara ao desenvolvemento de competencias básicas e sentido de responsabilidade persoal do alumnado de 4º de ESO, que non é para nós menos importante.

Se os logros estímense positivos nestas dúas direccións, o cal resulta imprescindible para conseguir que esta dinámica deayuda, comunicación, empatía e responsabilidade entre o alumnado participante nesta experiencia, é importante que

se vaia dando a coñecer e xeneralizándose a nivel de Centro.

Desta forma, pretendemos que este estilo de convivencia e colaboración convértase nunha práctica común entre alumnado de distintos niveis educativos e, aínda que de maneira sistemática desenvólvese nos niveis de 1º ESO e 4º ESO, pódase converter en modelo de relación para o resto de alumnado do Centro.

Esperamos que o que comence como un Programa de Mellora da convivencia e de relación se convirta nunha realidade que poidamos incorporar ao o noso Proxecto Educativo de Centro como sinal de identidade do mesmo.

BIBLIOGRAFÍA

1.-PROGRAMA TEI,Tutoríaentre Iguales, para la mejora de convivencia, autor :

Andrés González Bellido

2.- DURAN, David y VIDAL, Vinyet. - “Tutoría entre iguales: de la teoría a la práctica. Un método de aprendizaje cooperativo para la diversidad en secundaria.” Ed. GRAO, 2004.

3.-DURÁN, D. y MESTRES, P (1998). - “Enseñar y aprender, una materia optativa de tutoría entre iguales”. Aula de innovación Educativa, 75, pp 63-68.

*2000b:”Tutoría entre iguales”. Un recurso para atender a la diversidad. Cuadernos de pedagogía, 288 pp36-39-

4.-PARRILLA, A. (1992): “El profesor ante la integración escolar: investigación y formación”. Capital Federal (Argentina). Cíncel.

Razonar en pareja: Tutoría entre iguales para la resolución cooperativa de problemas cotidianos, ene 2017, Autores: Marta Flores Coll , David Duran Gisbert , Lluís Albarracín Gordo

.

ANEXOS DESTE PROGRAMA

ANEXO I

REUNIÓN PAIS

Dirixímosnos/ a vostedes para convocarlles a unha reunión que terá lugar mañá ----- de xaneiro de , ás h. na Biblioteca do instituto.

O motivo da reunión é presentarlles un Plan de Mellora que QUEREMOS DESARROLAR no instituto e ofrecerlles aos seus fillos e fillas a oportunidade de beneficiarse do mesmo, axudándolles a mellorar a dinámica xeral de participación no centro.

Dada a importancia desta cita, rogámoslles que fagan o esforzo de acudir, polas prestacións que este proxecto pode ofrecer aos seus fillos e fillas.

Xefatura de Estudos.

ANEXO II
FORMULARIO ALUMNO-TUTOR

I.- DATOS PERSONAIS.

Nome: _____	
Apelidos: _____	
Grupo: _____	Data: _____

II.- INTERESE EN TUTORAR AO ALUMNADO DE 1º CURSO DA ESO:

<p>Gustaríache ser titor/a de un alumno/a de este centro?.SI NON</p> <p>Estás disposto e dispoñible a participar e cumprir co horario planificado para levar a cabo as tarefas encomendadas?</p> <p style="text-align: center;">SI Non</p> <p>¿Por qué che gustaría ser tutor/a?.</p> <hr/> <hr/> <hr/>

Asdo: Alumna Titora

Asd: Directora do centro

Alumno Titor

ANEXO III

AUTORIZO ao meu fillo/ filla _____ do
grupo _____ de ESO

a participar no Plan de Mellora do IES ARCEBISPO XELMÍREZ II
desenvolvido a través de tutorías individualizadas con alumnado
de 4º de ESO e que se levará a cabo durante dous recreos
MENSUAIS

En Santiago , a _____ de 20__..

ASINADO: _____ (pai/nai/titor legal)

ANEXO V

FICHA DE CONTROL

ALUMNO-
TUTOR: _____

ALUMNA -TUTORA: _____
_____

NOME DO ALUMNO TITORADO: _____			
GRUPO : _____ TITOR DO GRUPO: _____			
DATAS	OBSERVACIÓNS	FIRMA TITOR/A	FIRMA TITORADO/A

O ALUMNO TITOR

Aquí veñen reflectidas algunhas ideas que podedes traballar si non se vos ocorre ningunha:

Como che imaxinas a túa vida e o teu futuro nos próximos 10 anos?

Que actividades son as que máis che apaixonan na vida?

Algunha vez pensaches en facer algo e logo non o fixeches?

Que forma tes de relacionarche coas persoas que che rodean?

De que xeito fas as cousas de cada día? Cando fas algo que non está ben ou deixas de facer algo que deberías facer. Que escusa pos?

Que temas ou cousas tes sobre os que nunca falas nin falarías?

ANEXO VI

CUESTIONARIO PARA ALUMNOS TUTORES 4ºESO

Este ano participaches de xeito voluntario no plan de mellora do centro referido ás tutorías individualizadas. É unha experiencia nova no centro e para tí.

Mediante este cuestionario queremos valorar: 1.- Si observaches cambios no teu alumno/a tutorado; 2.- O teu grado de aprendizaxe e satisfacción persoal.

CONTESTA DE FORMA ANÓNIMA

1. Realizaches as reunións semanais previstas?	SI ☐ NON ☐
2. Consideras que o ambiente que se creou entre vós é adecuado.	SI ☐ NON ☐
3. o teu titorando mellorou en:	☐ Estudos ☐ Libreta ☐ Amigos_ ☐ Adaptación ao centro ☐ Adaptación aos profesores Outros (.....)
4. Paréceche que o tempo dedicado ás tutorías é	☐ Excesivo ☐ Insuficiente ☐ Suficiente
5. Supuxo unha esixencia moi grande para ti?	SI ☐ NON ☐
6.1 Descubriches en ti algunha cualidade, valor, actitude, habilidade que descoñecías?	6.1 SI ☐ NON ☐
6.2. Desenvolviches algunha cualidade, valor, actitude, habilidade que xa tiñas?.	6.2 SI ☐ NON ☐
7. Consideras que o teu alumno/a tutorado/a viu che como unha canle de comunicación co centro?	SI ☐ NON ☐
8.- Sentíchesche como axente educativo que intervéñ na aprendizaxe do alumno/a tutorado/a?	SI ☐ NON ☐

9.-necesitaches a intervención de alguén como guía? Quen?.

10.-Esta experiencia serviuche a nivel persoal a tí ?. De que forma?

11.- Que mellorarías do proxecto?.

12.- No caso de que xurdisen novos proxectos desta índole.
Gustaríache seguir participando?.

GRAZAS POLA TÚA COLABORACIÓN

ANEXO VI

CUESTIONARIO PARA ALUMNOS TUTORADOS DE 1º DE ESO

Este ano participaches de xeito voluntario no plan de mellora do centro referido ás tutorías individualizadas. É unha experiencia nova no centro e para tí.

Mediante este cuestionario queremos valorar: como foi o programa .

CONTESTA DE FORMA ANÓNIMA

Contesta ás seguintes cuestións	
1. Que é o que máis che gustou?	
2. Que é o que menos che gustou?	
3. Crees que foi bo para ti?. En que melloraches ?	☐ SI ☐ NON
4. Crees que necesitarías continuar ao ano que vén nesta actividade?. Por que?.	☐ SI ☐ NON
5. Cambiarías de alumno titor de 4º de ESO? Por que?.	☐ SI ☐ NON

GRAZAS POLA TÚA COLABORACIÓN

PLAN DE MELLORA ALUMNO -TITOR
CUESTIONARIO PARA OS TITORES DE 1º DE ESO. AVALIACIÓN
INTERMEDIA

NOME DO ALUMNO/A:

CONTESTA DE FORMA ANÓNIMA.

Pon unha cruz na contestación adecuada				
Coñeces a finalidade do programa?	SI	NON		
Consideras adecuado o proceso seguido para a incorporación do alumnado a este programa?	SI	NON		
Observaches algún cambio no alumnado de 1º ESO que participou no programa?	SI			NON
	Rendemento	Conduta	Persoal	
Que aspectos mellorarías antes de finalizar o proxecto?				
Mantiveches contacto co titor/a voluntario?	SI	NON		
OBSERVACIÓNS				

**CUESTIONARIO PARA OS TITORES DO GRUPO DE REFERENCIA .
AVALIACIÓN FINAL**

CONTESTA DE FORMA ANÓNIMA.

Pon unha cruz na contestación adecuada				
Coñeces a finalidade do programa?	SI	NON		
Consideras adecuado o proceso seguido para a incorporación do alumnado a este programa?	SI	NON		
Observaches algún cambio no alumnado de 1º ESO que participou no programa?	SI			NON
	Rendemento	Conduta	Persoal	
Que aspectos mellorarías ?				
Darías continuidade	SI	NON		
OBSERVACIÓNS				

GRAZAS POLA TÚA COLABORACIÓN

**CUESTIONARIO PARA AS FAMILIAS
- FINAIS SEGUNDO TRIMESTRE**

Este ano o seu fillo/a participou de xeito voluntario no plan de mellora do centro **referido ás tutorías individualizadas**. Foi unha experiencia nova no centro e para el. e mediante este cuestionario queremos valorar se vostede/es observaron cambios significativos nos seu fillo /a.

Mediante este cuestionario queremos valorar: **Se vostede/s observaron cambios significativos nos seu fillo /a.**

CONTESTE DE FORMA ANÓNIMA

Poña una cruz na contestación adecuada	
1. Contou en casa se asistiu ás súas reunións semanais co seu alumno/a titor de 4º de ESO?	☐ SI ☐ NON
2. Contou na casa se lle pareceu agradable o ambiente e relación co seu compañeiro/a titor de 4º de ESO?	☐ SI ☐ NON (-----)
3. Observaron vostedes algunha melloría en:	☐ Estudos ☐ Caderno ☐ Amigos ☐ Adaptación ao centro ☐ Adaptación aos profesores, ☐ Outros (-----)
4. Parécelles que o tempo dedicado ás tutorías é	☐ Excesivo ☐ Insuficiente ☐ Suficiente

5.-Que lles pareceu esta experiencia?

6.- Que mellorarían da mesma?

GRAZAS POLA SÚA COLABORACIÓN

CUESTIONARIO PARA AS FAMILIAS . AVALIACIÓN FINAL

Como vostedes saben, desde o 2º trimestre o seu fillo/a participa no programa de titorías "O alumno-titor" . Neste momento do proceso dirixímonos a vostedes para realizar unha valoración do mesmo.

CONTESTEN DE FORMA ANÓNIMA.

Pon unha cruz na contestación adecuada				
Coñece a finalidade do programa?	SI	NON		
Considera adecuado este programa para o seu fillo/a?	SI	NON		
Observaron algún cambio no seu fillo/a desde que participa no programa?	SI			NON
	Rendemento	Conduta	Persoal	
Que aspectos melloraría ?				
Gustaríalle que continuase este programa no centro?	SI	NON		

GRAZAS POLA SÚA COLABORACIÓN

PROGRAMA DE PREVENCIÓN E INTERVENCIÓN EN MATERIA DE ABSENTISMO ESCOLAR

1.- OBXECTIVOS

- Favorecer a continuidade e regularidade da escolarización previndo a aparición do absentismo.
- Realizar un control, seguimento e avaliación do absentismo, indagando nas causas deste e adoptando as intervencións necesarias para corrixilo.
- Implicar a toda a comunidade educativa na prevención, control e seguimento do absentismo escolar.

2.- CONTIDOS

Concepto de absentismo escolar: Debemos suliñar que, de acordo ao establecido no Protocolo de actuación en materia de absentismo escolar elaborado pola Comosión Técnica Interinstitucional do Menor de A Coruña, esta problemática se define como " *non asistencia e/ou falta de puntualidade reiterada e non xustificada, sendo unha causa grave, totalmente obxectivable, do fracaso escolar, con graves consecuencias para o futuro inmediato do menor.*"

Tipos de absentismo:

Desescolarización: cando o alumnado en idade de

escolarización obrigatoria non está matriculado en ningún centro. educativo.

Absoluto: cando o alumnado, en idade de escolarización obrigatoria, está matriculado, pero non asiste nunca ao centro.

Crónico: cando o alumnado matriculado non asiste de forma habitual ao centro.

Puntual ou intermitente: cando o alumnado non asiste ao centro determinados días ou a determinadas áreas.

De tempada: cando o alumnado non asiste ao centro en determinadas épocas do curso escolar.

Pasivo: cando o alumno/a asiste ao centro pero manifesta unha conduta de ruptura e/ou boicot no proceso de ensino aprendizaxe

3.-ACTUACIÓNS

O número de faltas semanais indicativas dunha situación de absentismo escolar fíxase en 10% faltas inxustificadas, sendo esta cifra orientativa e flexible en función das circunstancias socio-familiares de cada caso individual.

Este dato será o que determine o inicio das actuacións propias do control e seguimento do absentismo por parte dos titores.

3.1.- Con relación ao primeiro obxectivo (prevención)

- Dirixidas a familias:

Campañas de sensibilización para informalas do dereito constitucional dos nenos á educación e o seu deber como pais de aseguralo, garantindo a súa asistencia regular aos Centros Escolares.

Potenciación da acción titorial programando reunións e entrevistas coas familias de risco.

- Dirixidas aos alumnos:

Desenvolvemento de plans de acollida para os alumnos de novoingreso: visitas ao centro, información aos alumnos e ás familias.

Adoptar medidas de atención á diversidade na programación de aula:

- 1.- Introducción nas distintas áreas de contidos relativos á cultura das minorías.
- 2.- Utilizar nas distintas áreas situacións de aprendizaxe cooperativo.
- 3.- Utilizar recursos didácticos variados que permitan o acceso á información dende distintos códigos.
- 4.- Propoñer actividades graduadas por orde de dificultade e actividades opcionais.

Levar a cabo unha atención individualizada dos alumnos con necesidades de apoio educativo , reforzando as aprendizaxes instrumentais básicos e organizando os apoios.

Programar e desenvolver actividades formativas

complementarias e extraescolares que teñan en conta as motivacións e intereses do alumnado.

Desenvolver programas de orientación profesional con alumnado, pertencentes a grupos de risco, para facilitar a posterior inserción sociolaboral.

Favorecer o acceso a bolsas e axudas ao estudo convocadas por a administración.

Desenvolvemento de programas de prevención das condutas de risco e de programas de mellora de autoestima e de potenciación e desenvolvemento de habilidades sociais.

- Dirixidas á comunidade educativa

Difundir o programa de prevención, control e seguimento do absentismo escolar entre todos os sectores da comunidade educativa.

Establecer claramente as canles de participación de todos os sectores da comunidade educativa.

3.2.- Con relación ao segundo obxectivo (control e seguimento)

Levarase un control das faltas de asistencia e de intervención co alumnado e a familia co seguinte procedemento:

En cada sesión lectiva o profesor/a correspondente controlará as ausencias do alumnado e comunicará estas

incidencias semanalmente tanto ao titor/a do grupo como á xefatura de estudos a través do parte de rexistro semanal de ausencias.

Cando se produzan faltas non xustificadas, o titor/a poñerá en contacto cos pais, co obxecto de informar da situación e solicitar a súa colaboración. No caso de que un alumno acumule un 10% das horas lectivas mensuais, articularanse intervencións específicas dende o ámbito escolar e mecanismos de coordinación cos Servizos Sociais Comunitarios, a través da UTS de zona, en aras da consecución da plena escolarización dos alumnos/as.

A Xefatura de Estudos, recibirá semanalmente a través dos titores, o listado de control de asistencia de cada grupo, así como as xustificacións pertinentes, a especificación das actuacións postas en marcha e a valoración dos resultados obtidos.

A Xefatura de Estudos, naqueles casos non resoltos, convocará as familias a unha entrevista, mediante carta certificada con xustificante de recibo, ou por calquera outro medio do que quede constancia o seu recepción. Nesta entrevista estarán presentes o titor/a e nela comunicárase aos pais a situación de absentismo do seu fillo/a así como as consecuencias que poden derivarse desta situación, facéndoo saber a obriga que teñen como pais de colaborar e ser partícipes na busca de solucións. Da devandita reunión, levantárase acta para quedar constancia dos acordos adoptados.

a partir desta intervención abrírase un protocolo de absentismo no que se incorporará toda aquela información da que se dispoña sobre o alumno/a e o seu

contexto sociofamiliar, así como as distintas actuacións que se van poñendo en funcionamento.

Se as familias non acudisen ao chamamento ou non se resolverse a situación de absentismo, a Dirección do Centro, solicitará ao Departamento de Orientación, un informe técnico e a elaboración dun "Programa Individual de Intervención" co alumnado e a súa familia. En este definiranse os obxectivos, as actuacións concretas, os responsables de levalo a cabo e a temporalización das distintas intervencións. Este proceso levarase a cabo en coordinación cos Servizos Sociais do Concello, co obxectivo de solicitar toda a información social e familiar posible, así como de coordinar as actuacións.

Toda a información xerada se irá incorporando ao expediente aberto, debendo gardar sobre esta a súa debida reserva.

Cando as intervencións levadas a cabo co menor e coa familia non acaden resultados significativos e a problemática de absentismo escolar se cronifique, superando o 20% das horas lectivas mensuais, activarase o protocolo de absentismo escolar deseñado pola Xunta de Galicia, dando cumprimento ás fases de intervención establecidas nos mesmos.

Cando se aprecie, á vista do expediente, a posible negligencia na atención educativa do menor, notificarase tal circunstancia ao responsable dos Servizos Sociais . Solicitarase que se tomen as decisións que procedan e/ou se derive o caso ao servizo correspondente da Consellaría competente en materia de protección de

menores, para os efectos de que se valore a posible concorrencia dunha situación de risco para o menor.

4.- RECURSOS

En canto aos elementos persoais, necesítase a implicación de todos os profesores/as. Particularmente da xefatura de estudos, os titores, as profesoras de apoio e a orientadora.

Ademais contarase coa colaboración dos Servizos Sociais e outras institucións tanto do concello de Santiago (da zona de Vite), como dos outros concellos dos que procede o alumnado do noso centro.

Respecto aos elementos materiais, necesítase unha lista de faltas por cada clase, un ordenador e o protocolo de absentismo.

5.- TEMPORALIZACIÓN

As actividades preventivas desenvolveranse preferentemente durante o primeiro trimestre. As de control e seguimento ao longo de todo o curso.

6.- AVALIACIÓN

-Que avaliar?: Interésanos tanto o resultado como o proceso.

En canto ao resultado, valorarase o grao de consecución dos obxectivos previstos. Isto é, tanto comprobar se se realizaron actuacións preventivas e estas tiveron un efecto positivo coma se se levou a cabo un seguimento e

control do absentismo e aplicouse o procedemento previsto.

En canto ao proceso, valorarase o grao de implicación do profesorado, particularmente da xefatura de estudos, dos titores, dos profesores/as de apoio e da orientadora.

Nesta avaliación terase en conta tanto a incidencia de absentismo a nivel cuantitativo como a calidade das actuacións realizadas e o nivel de implicación de todos os profesionais.

-Como avaliar?: para avaliar o resultado realizarase unha análise e posterior valoración dos resultados na CCP e en reunións do xefe de estudos co DO e cos titores/as. Teranse en conta as actividades preventivas realizadas, coa opinión das familias e dos profesores; se realizará unha análise dos datos cuantitativos valorando a evolución das faltas de asistencia.

No que se refire ao resultado, levaranse a cabo reunións da CCP e do xefe de estudos co DO e cos titores, recollendo as opinións dos participantes.

Deberase realizar unha memoria anual do Plan de Absentismo coa participación de todos os profesionais implicados describindo as accións que se realizaron de carácter preventivo, de control e de seguimento, a valoración final das actuacións que se realizaron e as propostas de mellora a introducir se procedese. A memoria deberá conter unha análise cuantitativo da incidencia do absentismo no centro e das súas causas e consecuencias.

-Cando avaliar?: as reunións durante o primeiro trimestre do curso, realizaranse unha vez ao mes, sempre baseándonos nunha avaliación formativa e co obxecto de introducir melloras no proceso. Posteriormente, realizarase unha avaliación cada trimestre do curso escolar. Finalmente recorreremos á avaliación sumativa para valorar a nivel xeral o plan de actuación implementado e recoller as melloras acordadas por consenso en dita memoria.

7.- NORMATIVA REGULADORA

- **Decreto 229/2011, do 7 de decembro , polo que se regula a atención á diversidade do alumnado dos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia nos que se imparten as ensinanzas establecidas na lei orgánica 2/2006, do 3 de maio, de educación (DOG do 21 de decembro de 2011).**
- **Lei 4/2011, de 30 de xuño, de convivencia e participación da comunidade educativa (DOG de 15 de xullo de 2011).**
- **Decreto 85/2007, do 12 de abril, polo que se crea e se regula o Observatorio Galego da Convivencia Escolar, (DOG do 8 de maio de 2007).**
- **Lei 3/2011, do 30 de xuño, de apoio á familia e á convivencia de Galicia (DOG nº 134, de 13 de xuño de 2011).**

8.- BIBLIOGRAFÍA:

- Proxecto de intervención comunitaria en materia de absentismo escolar - Barrio de Fontiñas - 2012.

- Fernández Enguita ,M (2010)Fracaso y abandono escolar en España. Obra Social Fundació La Caixa.

-García Gracia, M (2009) “ El absentismo escolar. Algunas claves para el desarrollo de intervenciones integradas en el marco de una escuela inclusiva y del territorio” en : Absentismo y abandono escolar. Monográficos Escuela. Madrid, Wolters-Kluwer.

PROGRAMA INTERVENCIÓN ALUMNA E ALUMNOS CON SÍNDROME DE ASPERGER

Guión

- 1.- Concepto diferenciación entre Asperger e Autismo.
- 2.- Características da Síndrome de Asperger.
- 3.- Aspectos emocionais.
- 4.- Precención e intervención en caso de acoso escolar.
- 5.- A adolescencia en alumnos con síndrome de Asperger
- 6.- Obxectivos.
- 7.- Metodoloxía
- 8.- avaliación
- 9.- Bibliografía

1. QUE É A SÍNDROME DE ASPERGER

A Síndrome de Asperger, descrito por primeira vez por un pediatra austríaco Hans Asperger en 1944, é recoñecido hoxe en día pola Organización Mundial da Saúde (OMS) como un Trastorno Xeneralizado do Desenvolvemento (TGD) de carácter severo e crónico, caracterizado por unha limitación significativa das capacidades de relación e comportamento social, relacionado co autismo e con consecuencias importantes, aínda que variables, no desenvolvemento social, emocional e conductual do neno.

As principais características clínicas da Síndrome de Asperger son:

- Dificultades na comprensión social e habilidades sociais
- Aspectos sensoriais (espazo persoal, sons/ruídos, movemento, táctil, gusto, olores, luz, temperatura).
- A miúdo relaciónanse mellor cos adultos ou nenos máis pequenos que cos seus iguais.
- Dificultades en comprender e usar a linguaxe corporal (contacto ocular, xestos e expresión facial).

- As habilidades expresivas a miúdo enmascaran problemas de comprensión.
- Poden aprender cousas "como loros" sen comprender o contido
- Non adoitan pedir clarificación.
- Interpretan a linguaxe literalmente
- dificultades en comprensión e análise dos Sentimentos.
- Adoitan mostrar pouco interese cara aos demais.
- Fortes preferencias nas mesmas cousas.
- Dedican excesivo tempo e enerxía aos seus intereses especiais
- Dificultades atencionales
- Pobres habilidades organizacionais
- problemas para regular as súas emocións
- Dificultades con escribir a man.
- Dificultades na motricidade grosa.

. Problemas na comunicación e as relacións sociais, falta de empatía.

. Interacción inxenua, sinxela, inapropiada e unidireccional,

. Pobres habilidades para facer amigos.

. Linguaxe pedante e repetitiva. Dificultades en comunicación non verbal.

. Interese absorbente por determinados temas.

. Movements torpes e pouco coordinados.

As persoas con SA presentan alteracións de distinto grao nas relacións sociais, na comunicación, na expresión e comprensión emocional e na flexibilidade mental e comportamental. A súa intelixencia "formal", se ben peculiar, se mantén dentro da normalidade, é dicir, non presentan minusvalidez intelectual. Outros sinais típicos, como a presenza de alteracións motoras ou a frecuente aparición de hipersensibilidade cara a certos estímulos (sons, olores, sabores...) non se adoitan incluír, polo menos aínda, como síntomas definitorios para a realización dun diagnóstico formalizado,

. Trastorno cualitativo da relación.

Incapacidade para relacionarse cos seus iguais, falta de sensibilidade ante os sinais sociais falta de reciprocidade emocional alteracións nas pautas de

expresividade non verbal, limitación importante para adaptar as condutas sociais segundo o contexto, dificultades para comprender as intencións alleas, e en especial, as dobres intencións.

. **Inflexibilidade mental e comportamental.** Interés absorbente e excesivo por certos contidos; presenza de rituais e/ou actitudes perfeccionistas extremas que dan lugar a gran lentitude na execución das tarefas. Preocupación por partes de obxectos, accións, situacións ou tarefas, con gran dificultade para detectar as totalidades coherentes.

. **Alteración da expresión emocional e motora.** Limitacións e anomalías no uso de xestos, falta de correspondencia entre xestos expresivos e os seus referentes, expresión corporal desmañada, torpeza motora en exames neuropsicológicos.

. **Capacidade normal de intelixencia "impersoal".** As probas de avaliación estandarizada mostran unha intelixencia normal (nalgúns casos superior á media) pero o seu perfil cognitivo presenta con gran frecuencia picos moi altos en certas áreas, á vez que noutras a súa puntuación é baixa (todas as que teñen que ver con situacións de índole social p. ex. as Historietas no WISC). Presentan a miúdo habilidades inusuais en certas áreas.

2. -CARACTERÍSTICAS CENTRAIS DO ALUMNO CON SA

2.1 Comunicación. As dificultades na área da comunicación adoitan incidir sobre todo nos aspectos receptivos do proceso comunicativo, é dicir, na comprensión. Nesta área, poden destacarse varias dificultades:

2.1.1.- Comprensión de mensaxes de grupo: As dificultades de comunicación na aula poden variar segundo o alumno, pero é típico que as persoas con SA presenten problemas para seguir instrucións dadas ao grupo; é difícil para eles centrar a súa atención ben porque non asumen que son parte do grupo ou ben por limitacións de tipo motivacional.

En moitos casos, aínda que este problema persista, é frecuente que realicen as tarefas imitando o que fan os demais: unha conduta aprendida co tempo tras observar que cando non se fai o que di a profesora xorden problemas. Aínda que esta estratexia lles fai pasar desapercibidos e alivia a súa ansiedade, non soluciona as súas carencias na área de comprensión senón que as enmascara.

ESTRATEGIAS:

. Reforzar as mensaxes de grupo mencionando o seu nome (ás veces os nomes doutros tamén para non o saturar ou deixalo en evidencia)

Apoiar as mensaxes faladas con apuntamentos na pizarra: tarefas para facer en clase ou na casa, datas de exames ou traballos, esquemas da lección a explicar cada día,

Ensinarlle as condutas axeitadas que debe realizar cando non entendeu algo. Isto pode facerse por escrito (apoio visual na pizarra ou nunha nota plastificada) para que estea presente sempre que sexa necesario.

2.1.2 Literalidade. É común que exista unha comprensión literal á hora de interpretar unha mensaxe. Así, se ante un exame se lle pregunta " Poderías empezar? " el pode contestar "si" e non facelo, porque está a responder literalmente ao que se lle pregunta. Por iso, para que comprendese o sentido desa pregunta, habería que dicirlle "Fai o exame, por favor,".

Debido a esta dificultade, é frecuente que presenten grandes problemas para comprender expresións non literais: dobres sentidos, ironía, sarcasmo, metáforas, chistes, frases feitas, refráns, xiros idiomáticos, etc. Da mesma maneira, tamén poden ter grandes dificultades para comprender conceptos abstractos (liberdade, bondade, altruísmo).

ESTRATEGIAS:

. Utilizar frases curtas, mensaxes directas e concretas cando nos dirixamos a unha persoa con SA. Isto non significa que se deba reducir a complexidade do contido, é a forma o que pode dificultar a comprensión. Evitar a ironía ou sarcasmo:

En vez de decir:" Non podes ser tan desorganizado ROI

"vaia organización eh -----? "

Que raro que se te esquecese o libro outra vez... "

dicirlle:

"ROI, debes revisar a túa axenda na casa todos os días. Así traerás o material que necesitas".

2.1.3 Comunicación non-verbal:

As persoas con SA teñen gran dificultade para interpretar

(así como para incorporar axeitadamente) xestos ou

movementos corporais que regulan a comunicación. Se a

mensaxe se emite cunha cara sorrinte e un ton de voz de felicitación, seralle moi difícil inferir que existe unha crítica escondida tras frases como "R..., te luciches, nunca vin un ditado tan ben escrito! " ante un ditado desastroso. Debemos limitar as expresións ambiguas.

ESTRATEGIAS:

A profesora de apoio pode intervir para mellorar áreas problemáticas tales como a linguaxe pragmática.

Á hora de corrixir unha acción ou conduta, ser claro e

directo, con poucos xestos e sen levantar a voz para evitar

distraccións. "R..., neste exame usa lápiz, non bolígrafo. Así podes borrar se te confundes".

2.1.4. Atención e concentración

As persoas con SA adoitan presentar dificultades para atender aos estímulos importantes por enriba dos superfluos en cada momento. No contexto da aula, a mensaxe oral do profesor mestúrase cos movementos dos seus brazos e os seus xestos, coas voces e os movementos dos demais compañeiros, cos ruídos dos pupitres, os que proveñen do corredor ou de clases lindantes, as sensacións corporais internas, etc., causando no neno unha gran dificultade para seleccionar cal de todos eses estímulos debe prestar atención en cada momento.

ESTRATEGIAS:

. Dada a posibilidade de que interfira na comprensión, non debe insistirse en que o alumno mire ao profesor e nunca debemos suxeitalle a cara coa man cando se lle estea a falar, mirar pode resultar unha distracción á hora de comprender a mensaxe.

- Incorporar elementos preferidos nas clases e tarefas para aumentar a motivación.

- Animalo a que faga preguntas cando se descentre, (Ensinarlle fórmulas corteses como "podes repetilo?" ou "Perdoa, perdinme").

2.1.5. Aspectos da Linguaxe Expresiva:

É común que presenten unha forma de falar excesivamente formal, coma se fose un texto sacado dun libro. O seu discurso preséntase monótono sen inflexións na entoación, dando lugar a unha reacción, cando menos, de sorpresa no receptor. O contido do discurso adoita centrarse no seu tema de especial interese, sen decatarse sobre o seu desexo de rematar a conversación ou cambiar de tema dos sinais que o interlocutor poida estar a emitir. Algunhas persoas con SA poden repetir a mesma pregunta unha e outra vez para obter a mesma resposta. Esta conduta pode relacionarse coa inflexibilidade mental e comportamental, tamén pode entenderse como unha ferramenta para manter unha conversación co receptor. É frecuente que moitas persoas con SA presenten posturas ríxidas e falta de xesticulación e expresión, dificultando aínda máis o proceso comunicativo

ESTRATEGIAS

- Modelar e reforzar o uso de habilidades axeitadas. A través de indicacións concretas e cada vez máis complexas, ir modelando as condutas axeitadas para iniciar, manter e finalizar unha conversación.

- Favorecer o exercicio de habilidades mentalistas a través de situacións nas que se requira que se poña no lugar dos demais.

2.2. RELACIÓNS SOCIAIS

No desenvolvemento de calquera neno, as habilidades sociais (HHSS) adquirense intuitivamente, por observación e regulación ambiental (reforzos, castigos, extinción...). As persoas con SA adoitan desexar relacionarse cos demais e ter amizades, pero carecen dos mecanismos necesarios para que apareza esta aprendizaxe intuitiva. Debido á dificultade que encontran para aprender as claves das relacións sociais, poden tender a evitar estas situacións, ou ben inclinarse por intentar dominalas con rutinas moi estritas e ríxidas etc.) fai que este tipo de habilidades lles resulten altamente difíciles de sintetizar e de comprender

2.2.1. Claves de interacción social

Adoitan presentar dificultades para identificar e comprender as claves verbais e non verbais que invitan á interacción social (mirada, sorriso, postura corporal, xestos...)

ESTRATEGIAS:

- Ensino de Habilidades Sociais: é recomendable a incorporación de ensino formal e informal de HHSS, intentando aproveitar as situacións naturais para que a persoa vaia incorporando cada habilidade no seu repertorio. Á hora de realizar ensino formalizado, débese partir do nivel de coñecemento da persoa e traballar a continuación de forma priorizada as diferentes habilidades.

- Apoios visuais: uso de apoios visuais para todo tipo de aprendizaxe, mantendo os principios de simplificación, concreción e visualización, para apoiar o ensino de HHSS.

-Uso de "comics" sociais: explicacións visuais que analizan unha situación problemática de tipo social e que proporcionan unha alternativa conductual para o futuro.

-Uso de historias sociais (Carol Grey), historias escritas baseadas en situacións reais significativas para o neno. Escríbense en primeira ou terceira persoa e en tempo presente, y deséñanse para explicar unha situación social. Nelas descríbese o contexto da situación, explícanse as reaccións e sentimentos e o que se espera que diga ou faga o neno.

2.2.2. Grao de familiaridade

En moitas ocasións ás persoas con SA resúltalles difícil utilizar o grao de familiaridade axeitado. É frecuente que utilicen un discurso moi formal en contextos pouco formais, que fagan comentarios desafortunados ou que falen de temas íntimos con persoas descoñecidas. Esta característica adoita mellorar coa exposición a situación de distintos graos de formalidade, como sucede no ámbito escolar, onde pode aprender a distinguir entre utilizar unha linguaxe formal cos profesores e informal cos seus compañeiros.

2.2.3. *Empatía*

As súas dificultades para recoñecer sentimentos e emocións en si mesmos e nos demais, así como para aceptar outros puntos de vista dan lugar a un maior entorpecemento na interacción social, sobre todo segundo van achegándose á adolescencia, momento no cal o apoio e comprensión mutuos empezan a determinar o mellor ou peor funcionamento da interacción social cos iguais.

ESTRATEGIAS:

- Favorecer a empatía a través de situacións naturais así como na incorporación de actividades destinadas ao seu exercicio e mellora.
- Aprendizaxe de expresións faciais e xestos corporais asociados ás emocións e a interacción social.

2.2.4. *Momentos de baixa estruturación.*

As situacións de tempo libre, sen estruturar, adoitan resultar especialmente complicadas porque non saben recoñecer que deben facer. Os períodos de descanso no colexio (recreo, hora de comer...) adoitan ser os momentos máis difíciles para persoas con SA.

ESTRATEGIAS:

Para facilitar as expectativas implícitas durante os momentos de baixa estruturación e maior dificultad, se poden realizar as seguintes intervencións:

- . Inicialmente seleccionar xogos con regras simples e poucas demandas motoras. Aprendizaxe de xogos populares e regras básicas (ensíñalo a preguntar aos demais se pode xogar, respectar quendas...).

Participar en actividades progresivamente máis complicadas a nivel social, partindo de xogos paralelos, a xogos compartidos con outro neno, para logo ir aumentando o número de nenos no grupo segundo vaia mellorando a súa participación e benestar nesta situación.

Proporcionar outras actividades preferidas cando exista forte resistencia ás actividades de grupo. Non forzar a que o neno participe con outros. Pódese negociar un tempo para que poida estar só e aliviar o seu alto nivel de estrés.

Dar diferentes opcións ao alumno con Asperger para que poida elixir, creando outros espazos ou outras alternativas para a hora do recreo e respectar a opción persoal.

Algúns alumnos prefiren ir á biblioteca, ir á cafetería...en lugar de saír ao patio.

2.2.5. *Falar só*

. Inicialmente seleccionar xogos con regras simples e ás veces as persoas con SA utilizan a súa imaxinación para illarse do ámbito, e poñer en escena historias imaxinadas en voz alta, dando lugar con frecuencia a reaccións de rexeitamento e burla entre os demais.

ESTRATEGIA:

Este tipo de comportamentos poden regularse a través de listas de conduta como a seguinte:

Podo imaxinar historias...

- Se estou só no patio e falo en voz baixa
- Cando estou no meu cuarto
- Cando alguén quere oílas.

Non podo imaxinar historias...

- Se estou con outros nenos
- Cando estamos a comer
- Cando hai xente arredor pero non lles preguntei se querían escoitalas.

2.3. Flexibilidade cognitiva

Os nenos con SA prefiren actividades mecánicas tales como coleccionar, amarear ou desmontar. É posible que aprendan a facer xogos de ficción, pero máis tarde que os seus iguais e os efectúen de xeito repetitivo. Outros aspectos derivados da súa falta de flexibilidade mental son a resistencia aos cambios, a insistencia na invarianza do ambiente e o desenvolvemento de rutinas e rituais. Estes nenos tamén teñen problemas "paira poñerse no lugar dos outros", ou ver as cousas dende diferentes puntos de vista e séntense mellor cando só teñen que enfrontarse ao concreto e predicible.

Dende moi pequenos, mesmo antes de comezar a educación primaria, estes nenos mostran un interese obsesivo en distintos temas, uns clásicos e outros novidosos. En liñas xerais, a inflexibilidade cognitiva e comportamental ten a súa expresión clínica nos seguintes puntos:

2.3.1. Intereses obsesivos

Falar sobre o seu tema de interese, excluindo calquera outro e o non seguimento de modas, son características comúns ás persoas con síndrome de Asperger, as cales ademais teñen gran dificultade para detectar os sinais non verbais de aburrimiento ou falta de interese polo tema do seu interlocutor.

ESTRATEGIAS

- O profesorado debe aproveitar ao máximo as áreas de interese especial do neno incluíndo creativamente estes intereses no proceso de aprendizaxe e aproveitándoos para integrar o neno co resto de compañeiros e fomentar a súa autoestima.

- Pódese recompensar o neno con actividades que sexan de interese para el cando remate no tempo acordado os deberes ou tarefas de clase, ou se comporte correctamente. Saber que vai contar con "momentos especiais" nos que poderá falar sobre os seus temas axudarlle a controlar os seus impulsos por facelo e será unha boa ferramenta para o profesor.

-É importante observar se o neno utiliza o seu tema de interese para participar nunha conversación pero non sabe como empezar. Nese caso débese axudar a preguntar, comentar ou interesarse por algo de forma correcta, mediante técnicas de modelado ou role-playing.

2.3.2 Rutinas ou rituais

Os nenos con SA poden exhibir condutas inusuais (aleteos, balanceos, axitar, manipular ou gardar certos obxectos como paños ou cordas...), relativamente complexas sen un propósito claro, impostas a si mesmos e/ou aos demais, con grande adherencia repetitiva e actitude pouco flexible ante os cambios.

ESTRATEGIAS

Os rituais e as condutas estereotipadas, aínda que parecen disfuncionais, poden ter como función a redución da ansiedade, por iso unha boa estratexia sería observar en que momentos acontecen e, na medida que sexa posible, eliminar a causa que os produce.

2.3.3. Insistencia no cumprimento de normas e procedementos

As rutinas e as normas explícitas dan seguridade e serven de guía ás persoas con SA xa que lles proporcionan o orde e a estabilidade que necesitan e non saben extraer do medio, pero, debido á súa inflexibilidade cognitiva, pode ás veces que non acepten que hai situacións onde as normas poden incumprirse, negociarse ou cambiarse sen maiores consecuencias.

Se as normas cambian ou non se cumpren estes nenos poden sufrir un alto grao de ansiedade que intentan superar adoptando o papel do adulto, amoestando ou rifando aos seus iguais. Este tipo de condutas leva frecuentemente unha reacción de rexeitamento por parte dos compañeiros, que a eles lles custa comprender.

ESTRATEGIAS

. Non universalizar normas: "Nunca debes... " ou "Sempre debes... " no seu lugar, dicir: "Normalmente, debes/non debes... ". As regras para o neno con SA non teñen por que coincidir exactamente coas que se aplican ao resto dos

compañeiros, xa que as súas necesidades e habilidades son distintas.

. Aínda que as rutinas e normas das clases deben ser tan consistentes, estruturadas e previsibles como sexa posible, deberíaselles dotar dalgún tipo de flexibilidade.

Sempre de debe anticipar ao neno os cambios que se fagan nestas, e asegurarse de que un adulto, ou un igual, explíquelles o cambio ou a nova situación.

. Tamén se lle debe explicar que hai outras maneiras máis axeitadas de expresar as súas preocupacións que "chivarse" ou disputar cos seus compañeiros. Estudar as opcións con el e axudarlle a que as poña en práctica.

. Traballar a flexibilidade mental respecto a regras e normas, así como saber aceptar outras normas de xogo e saber perder.

3. OUTROS TRAZOS CARACTERÍSTICOS EN ALUMNOS CON SA

3.1. Regulación emocional e conductual

3.1.1. Emocións e intencións alleas

Moitas persoas con SA teñen dificultade para comprender

as emocións e as intencións dos demais, polo que tratar con outras persoas en situacións pouco estruturadas resulta especialmente difícil. Esta situación pode provocar grandes niveis de frustración e mesmo explosións de rabia.

ESTRATEGIAS:

. Facilitar a aprendizaxe de emocións e a seu reconecimien-
to, tanto en si mesmo coma noutros.

. Examinar as circunstancias nas que se presentan as explosións de rabia, por se estivesen relacionadas con elementos ambientais especialmente estresantes (ruído,.
actividade, etc.

. Asegurarnos de que non confunde cunha agresión cousas que non o son realmente, como un saúdo demasiado efusivo.

3.1.2. Desenvolvemento emocional

O seu desenvolvemento emocional adoita ser máis lento, polo que

adoitan ter reaccións máis típicas de nenos moito máis pequenos (choromicadas, rabechas).

ESTRATEGIAS:

. Promover a aprendizaxe de técnicas de relaxación e autocontrol, así como o desenvolvemento de guías de conduta ante situacións difíciles.

3.1.3. Eventos anteriores

Para as persoas con SA as primeiras experiencias adoitan ser determinantes, por iso as "primeiras veces" han de ser preparadas coidadosamente e planificadas. Estes nenos poden revisar ou revivir experiencias previas de xeito intenso ou obsesivo, dando lugar a reaccións conductuales que non se axustan ao ámbito real, pero que poden estar relacionadas con estas experiencias "internas".

ESTRATEGIAS:

. Ensinarlle unha rutina de recoñecemento de emocións e análise de eventos relacionado con elas.

. Promover a verbalización de pensamentos para a súa resolución.

3.1.4. Estrés e decaemento

As persoas con SA presentan altos niveis de estrés e de frustración de xeito regular nas súas vidas, consecuencia das súas dificultades, ademais das repetidas situacións de rexeitamento e fracaso ás que se enfrontan con frecuencia. Esta inestabilidade emocional pode dar lugar a problemas patolóxicos de ansiedade, depresión ou trastornos de tipo obsesivo, que aparece, con máis frecuencia na adolescencia.

En relación co decaemento, é normal que aparezan síntomas de fatigabilidade, podendo mostrarse decaídos ou cansados con gran frecuencia. Esta característica parece producirse ante a exposición simultánea a demasiados estímulos, ou polo feito de expoñerse moitas horas seguidas a unha situación de relación social, como é o ambiente escolar, sen posibilidade dun "tempo morto" para recuperar forzas.

ESTRATEGIAS:

Promover situacións de éxito, nas que as súas habilidades (memoria, información sobre un tema favorito, etc.) promovan unha imaxe positiva cara aos demais e melloren a súa autoestima.

. Permitir momentos de relaxación ou de "escape" ao longo do día. Na aula, pode acordarse co profesor cando o alumno necesite aliviar o seu nivel de estrés, pode solicitar saír da aula para acudir a un lugar previamente pactado onde tranquilizarse.

. Asegurarse de que haxa unha persoa responsable de supervisar e controlar activamente o benestar emocional do alumno e proporcionarlle oportunidades que faciliten que exprese os seus sentimentos.

. Procurar un ambiente tranquilo: Dado que as persoas con SA adoitan ter problemas para detectar e controlar os seus estados de ánimo ou a súa fatiga, o seu malestar pode ir acumulándose e estalar nunha auténtica crise.

Aceptación positiva: que o profesor modele unha aceptación positiva é outra boa estratexia de actuación con nenos que son diferentes. Non podemos esquecer que un bo número dos alumnos con SA son vítimas de acoso, burlas e maltrato. O bullying xorde dentro da aula, por descoñecemento e desprezo ao compañeiro diferente ou menos hábil e por iso o papel do profesor faise totalmente imprescindible á hora de prevenilo.

3.1.5. Regulación conductual

As alteracións de conduta son a expresión da combinación de factores biolóxicos, psicolóxicos e socioambientales.

Así, unha conduta agresiva pode ser consecuencia de gran variedade de factores: dor ou malestar físico, malestar emocional, incapacidade de comunicarse, unha combinación de varios factores, etc.

Ante toda conduta problemática ou inapropiada se poden identificar unhas condicións iniciadoras ou antecedentes: todas aquelas circunstancias presentes antes da conduta (persoas, actividades, características físicas do ámbito, malestar interno, etc.).

A avaliación de condutas desafiante debe dar lugar á elaboración de recomendacións ou plan de apoio para previr futuras aparicións da conduta, que deben incidir sobre:

O ambiente:- maior estruturación,- maior supervisión
- traballo con compañeiros, etc.

A persoa:- aprendizaxe de habilidades de afrontamento e relaxación;- flexibilidade ante normas;- estratexias concretas de conduta, etc

As consecuencias: administraranse despois da conduta se aparece outra vez, para evitar que se siga reforzando.

ESTRATEGIAS :

. Estructurar os contextos facilitando información que lles permita predicir e anticipar os cambios na rutina.

. Uso de apoios visuais no día a día para favorecer a comprensión da información.

. Facer explícitas as formas axeitadas de conduta que se esperan en situacións problemáticas. O que para outros nenos é evidente, para os alumnos con SA probablemente resulta confuso, e faise necesario explicalo de xeito o máis concreta posible. Unha lista escrita das "regras" de conduta facilítase a aprendizaxe das normas implícitas.

. Alternar actividades relaxantes para o neno con outras que non o son.

. Introducir apoios para facilitar momentos de maior ansiedade (p. ex., nos cambios de clase, permitir que saia antes ou despois que os demais).

. Ensinar estratexias de relaxación e autocontrol (parar - pensar - actuar).

. Posibilidade de establecer secuencias de pasos a realizar ante situacións concretas de estrés.

. Posibilidade de traballar co neno e un grupo de compañeiros para formar un "Círculo de Amigos" que se responsabilicen de darlle apoio e solucionar problemas, sendo ademais unha fonte de axuda emocional.

. Intentar evitar loitas de poder. Intentaremos sempre previr e evitar a confrontación mediante a calma, a

negociación, a presentación de alternativas ou o desvío da súa atención cara a outro asunto, xa que a miúdo estes nenos non comprenden as mostras ríxidas de autoridade ou enfado. Se se lles obriga a facer (ou non facer) algo pola forza, adoitan reaccionar volvéndose máis ríxidos e obstinados, podendo descontrolarse rápidamente. Sempre que isto aconteza a mellor estratexia é que o profesional dea "marcha atrás" e espere a que a situación se calme.

3.2. Regulación sensorial

As persoas con SA poden ter alteracións no seu sistema de regulación sensorial, polo que poden ter dificultades como seleccionar os estímulos importantes de entre todos os que recibe ou presentar umbrais por debaixo ou enriba do normal.

3.2.1 Hipersensibilidade sensorial:

Trátase dunha percepción máis intensa, frecuentemente dolorosa, ante certos estímulos comúns. Este fenómeno interfere cos procesos de comunicación, dado que certos estímulos poden estar a afectar á capacidade atencional e por iso interferir co proceso receptivo e expresivo. Nalgúns casos esta hipersensibilidade pode carrexar unha total incapacidade da persoa para poñer atención a calquera outro estímulo.

Debemos ter en conta que nalgúns casos esta hipersensibilidade sensorial é unha fonte constante de ansiedade e molestia e ante iso o neno pode reaccionar de varias maneiras: desconectando, distraéndose con cousas, producindo estereotipias, tapándose os oídos ou os ollos, cambiando bruscamente de humor, tendo unha rabecha ou escapando da situación.

ESTRATEGIAS

. Establecer estratexias compensatorias para favorecer o mellor funcionamento e adaptación ao ámbito escolar. Se coñecemos as dificultades do alumno podemos anticipar medios para compensar ou previr problemas (se o neno ten hipersensibilidade auditiva, reducir momentos de exposición ao ruído como a saída en masa ao recreo, permitirlle que saia 5 minutos despois).

. Permitirlle de cando en vez quedar na biblioteca, ou noutro sitio que lle guste.

Debemos ter en conta o seu alto umbral á dor, por se un golpe ou caída lle produce un dano importante do que o neno non se queixe, ou por se iso o levase a non se queixar ante un maltrato físico por parte dalgún compañeiro.

3.3. Coordinación motora

Os nenos con SA a miúdo presentan problemas de coordinación e adoitan ser motrizmente torpes (torpes ao equilibrio e a propiocepción que, unidos ás súas dificultades de coordinación e posible rexeitamento ao contacto físico, poden converter a ximnasia e o deporte en situacións especialmente estresantes para eles. por iso encontran especialmente difícil responder ás demandas de Educación Física e participar en actividades deportivas ou certos xogos con outros nenos. A estas limitacións en motricidade grossa, adoitan sumarse outras en motricidade fina (escribir, recortar, etc.).

3.3.1. Motricidade grossa

Estes alumnos acostuman a ter dificultades no equilibrio e a propiocepción que, unidos ás súas dificultades de coordinación e posible rexeitamento ao contacto físico, poden converter a ximnasia e o deporte en situacións especialmente estresantes para eles.

ESTRATEGIAS

Ensinarlle explicitamente e de forma progresiva as normas dos xogos, as súas posibilidades de participación normas dos xogos e deportes apropiados á súa idade e grupo.

Considerar a necesidade de proporcionarlle apoios visuais coas normas e os pasos a seguir para participar nas clases de E.F., así como en calquera outra actividade que o requira.

Avalialo conforme a criterio, non a norma, é dicir, calificarle en función dos progresos que vaia adquirindo e non en comparación cos resultados que se poden esperar noutros nenos da súa idade.

Avaliar as súas preferencias, e apoiálo para aprender e participar en actividades físicas preferidas.

Para non lle causar frustración nunha situación que de antemán sabemos que lle será difícil, debemos valorar o nivel de esixencia nestas clases ou intentar que as realicen en grupos pequenos. Nalgúns casos ou segundo se vaia facendo maior pode ser conveniente aconsellarlle deportes individuais.

3.3.2. *Motricidade fina*

Moitos nenos con SA teñen considerables problemas na motricidade fina que lles dificultan a capacidade de realizar actividades manuais como escribir, cortar con tesoiras, moldear plastilina, suxeitar un compás ou mesmo desenroscar o tapón do pegamento. Usualmente presentan pouca forza nas mans, polo que a presión do trazo adoita ser discontinua e débil. Pode que necesiten moito máis tempo para facer este tipo de tarefas, cánsense deseguida, dóianlles os dedos (pola presenza de articulacións laxas) véxanse premidos con tempo limitado, encontrando moi dificultoso rematar as tarefas ao mesmo tempo que os demais.

ESTRATEGIAS

. Dedicar un tempo cada día á práctica da escritura, pero procurando que esta non sexa a única ferramenta para rexistrar información na aula.

. O rexistro de información pode realizarse por outros medios que non entorpezan a súa aprendizaxe nin o fagan resignarse a ir sempre "por detrás dos demais" ou a "perderse constantemente por ter que tomar apuntamentos.

Outras alternativas á escritura manual son: -El ordenador, -La grabadora, -Apuntes xa preparados, -Ejercicios con respostas pechadas, de tipo test ou orais.

Proporcionar materiais de modelado dúctiles, ou abrandalos previamente. Utilizar materiais acuñados ou precortados.

Non premelos co tempo, poñerlles tarefas sinxelas e breves.

3.4. Organización e planificación do estudo

É moi doado comprender que, por exemplo, un neno cego ou xordo necesita información. Libreta de comunicación /Axenda escolar: pero non así que se entenda que unha persoa con Asperger -con bo nivel cognitivo impersoal- necesite máis tempo para realizar un exame, un ordenador para escribir.

3.4.1. Organización e planificación das tarefas

Os alumnos con SA encontran especialmente difícil seguir os pasos necesarios para conseguir un obxectivo (facer os deberes, por exemplo), así como planificar os pasos que deben dar para realizar futuras actividades (que material necesito mañá no colexio, etc.). Estas dificultades á hora de organizarse e planificar, en conxunción coas limitacións nas demais áreas dan lugar á necesidade de instaurar ferramentas especiais, principalmente de tipo visual, que favorezan a organización da información e a planificación no tempo.

ESTRATEGIAS

A continuación descríbense varios apoios visuais que poden servir de modelo á hora de crear outros apoios similares adaptados ás necesidades de cada alumno.

. En educación primaria e secundaria aproveitaremos que en todos os colexios é frecuente o uso da axenda escolar, para que no noso caso teña máis usos dos habituais. É fundamental que familia e centro se coordinen á hora de implementar calquera estratexia de apoio, de tal forma que exista consistencia na metodoloxía e no material utilizado. O uso da libreta de ida e volta, a axenda escolar con espazo para comunicacións (que exime ao alumno da imposible tarefa de dar notas ou recados) e o contacto telefónico frecuente e directo facilitará o éxito da intervención.

. Listas de tarefas e Fichas de pasos:

Como é frecuente que os profesores manden traer algún material adicional dun día para outro anotaráselle na axenda que ao chegar á casa debe escribir nun post-it o que debe levar, que non figurase xa na lista, e o pegase na parte do post-it. Acordarase previamente coa familia para que alguén do entorno o axudae se fose necesario. Ao día seguinte pola mañá debería cotexar a lista como sempre e

comprobar que gardara o que figuraba anotado no post-it. Además o alumno debe ter na cortiza do seu escritorio un horario mensual de eventos/actividades extraescolares e exámenes, e outra lista cos pasos a seguir para facer con orde as tarefas escolares (similar á ficha "**Teño exame**").

. En moitos casos pode que sexa necesario diminuír a carga de deberes a realizar na casa ou proporcionarlles un tempo extra nunha clase especial, onde se lles poida proporcionar a estrutura adicional que o neno necesita para rematar o seu traballo (de clase e de casa).

. Os nenos con SA a miúdo teñen a necesidade imperiosa de rematar o que empezan, polo tanto é recomendable diminuír o número de exercicios e que logren rematar as tarefas encomendadas.

. Considerar que algúns pais poden investir varias horas cada noite axudando ao seu fillo a rematar os deberes e que este sobreesforzo co tempo é sumamente estresante e contraproducente.

3.4.2. Habilidades de procesamento e concentración

É frecuente que estes nenos presenten dificultades para adecuarse aos tempos de traballo escolar, sobre todo cando presentan un excesivo e ríxido perfeccionismo que os leva a centrarse en detalles da tarefa e a unha realización minuciosa e lenta da actividade. Noutros moitos casos reúnen as características definitorias da inatención ou falta de concentración.

En relación con estes problemas debemos ter en conta que:

O seu rendemento adoita ser significativamente menor en sesións de traballo con tarefas de lapis e papel que en tarefas orais ou noutro formato.

Os alumnos con S. de Asperger fíxanse en detalles irrelevantes e cústalles sintetizar e reproducir o contido central dunha explicación.

ESTRATEGIAS:

. Traballar en tempo Asperger: Debido á súa lentitude de procesamento da información, en primeiro lugar debemos asegurarnos de que comprenderon o que se lles pregunta ou o que teñen que facer utilizando linguaxe concreta, e en segundo lugar concederlles máis tempo para responder ou realizar a actividade. Isto debe de terse sempre en conta á hora de realizar tarefas, darlles deberes para casa e sobre todo nos exames.

O profesor debe intentar de modo activo que o neno con SA abandone os seus pensamentos obsesivos/fantasías internas e céntrese na realidade. Unha boa estratexia a este respecto é crear unha alta estruturación de tempos e tarefas (incluso no seu tempo de recreo, xa que tenden a somerxerse intensamente en fantasías tan vívidas que poden facelos perder o contacto coa realidade).

Para facilitar a concentración: aos nenos con problemas de concentración importantes adóitanlles resultar útiles as sesións de traballo cunha duración determinada, obxectivos e pasos claros e un programa de reforzo que lles mostre que o cumprimento das tarefas conduce a consecuencias positivas (este tipo de programa motiva o niño con AS a ser produtivo, e baixa o seu nivel de estrés xa que lle produce sensación de competencia).

Para facilitar tanto o proceso de aprendizaxe coma a recuperación da información será moi útil ensinarlles a facer esquemas visuais para separar as ideas principais. Recoméndase o uso de "Mapas conceptuais".

3.4.3. Aprendizaxe e xeneralización de habilidades de resolución de problemas.

É frecuente que presenten dificultade para resolver problemas, para recordar como se solucionaron problemas similares ou iguais en ocasións anteriores, e aínda máis para encontrar unha solución a un problema novidoso.

ESTRATEGIAS:

. Aprendizaxe de técnicas de resolución de problemas: Definir problema-buscar solucións-avaliar executar unha-avaliar resultados.

. Practicar habilidades xa coñecidas en situacións novas,

. Traballar a extrapolación dos principios subxacentes á solución de problemas (repetir as mesmas secuencias en situacións distintas).

3.4.4. *Motivación:*

Como consecuencia da pouca flexibilidade cognitiva, suele existir unha falta de motivación ante temas non preferidos, afectando á atención e concentración ante a maior parte das materias. Non debemos esquecer que os métodos habituais de ensino, baseados na suposición de que o alumno comprende ben o que se lle dice, tiene desexo de agradar ou de aprender e un coñecemento das consecuencias dos seus actos (suspender, por exemplo), non funcionan igual en nenos con SA. Algúns nenos poden demostrar pouca ansiedade ante as manifestacións de desgusto dos seus profesores ou desenvólveno dunha forma peculiar, por exemplo preguntando recorrentemente se fixeron ben algo.

ESTRATEGIAS:

. Incluir temas favoritos nas actividades escolares.

. Utilizar material sobre temas preferidos como reforzo ante a realización de tarefas ou participación en actividades escolares (pódesele presentar a secuencia de actuación que esperamos del mediante apoio visual escrito) como: programa de economía de fichas, información da familia sobre: Preferencias en xogos, alimentación, actividades, recompensas, principais rutinas, capacidades do seu fillo en canto a memoria, atención, concentración, actuacións que funcionan á hora de cálmalo en situación de estrés ou perda de control, estímulos que lle resultan insoportables como ruidos, gritos ou situación relaxantes.

Non podemos esquecer que os que mellor coñecen ao alumno son os seus propios pais. Realmente non hai dous nenos con SA iguais, polo tanto a información dos pais non só sobre as dificultades, senón tamén sobre as cualidades ou puntos fortes do seu fillo) vai a ser a base para unha

intervención individualizada, e polo tanto máis efectiva co devandito alumno. Este traballo conxunto é de vital importancia, para favorecerlo deberanse efectuar entrevistas ou titorías cos pais con maior frecuencia da que se, suele ter co resto de alumnos.

3.4.5. Traballo en equipo:

Tendo en consideración as limitacións que común mente presentan as persoas con SA, é lóxico que encontren dificultade á hora de tomar parte en actividades grupales, que requiren tarefas como coordinar e organizar traballo chegando a acordos con outros membros del grupo, secuenciar estadios do traballo, asignar ou asumir responsabilidades por parte dos distintos membros, etc.

ESTRATEGIAS:

. Empezar con grupos pequenos (2,3) e ir aumentando segundo vaia progresando.

. Se se usa o "sistema do amigo", sentar o amigo do neno preto del para que este lle poida axudar ao neno con SA que siga as instrucións ou remate coa tarefa.

. Estructurar as actividades de grupo (repartir tarefas por adiantado, temporalizar obxectivos, etc.) tal que inicialmente non sexa responsabilidade dos alumnos de cada grupo, senón do profesor. Segundo vaian aprendendo a seguir pasos e a definir como se realiza un traballo en equipo, pódese ir aumentando a responsabilidade de cada participante.

. Potenciar e destacar as súas capacidades para favorecer tanto a súa aceptación como que, a pesar dos seus dificultades, pueda sentirse ben no grupo.

3.4.6. Comprensión lectora:

Aínda que é común que os nenos con SA aprendan doadamente a ler e lean ben, a comprensión que presentan é literal, non chegando a sacar conclusións abstractas do texto.

ESTRATEGIAS:

. Ensinarlle a organizar a información: práctica de realización de resumos, esquemas, etc.

. Traballar actividades como encontrar os datos relevantes dun texto.

. Ante a repetición ou estudo dun texto comprobar que introduciu sentido ao que ten lido ou memorizado.

En resumo:

En canto ao proceso de ensino aprendizaxe un dos obxectivos primordiais da intervención con estes alumnos céntrase no desenvolvemento de habilidades. Eles necesitan, máis que outros, axuda para construír as habilidades necesaria para o seu acceso ao currículo. A intervención ha de dirixirse todas as áreas deficitarias, como a comunicación, as habilidades sociais, comportamento axeitado do alumno, procurando sempre:

. Proporcionar instrucións ao grupo, pero tamén ao alumno con SA, de forma individual e acompañándoas con apoios visuais.

. Procurar que no seu caso as actividades sexan tan rutineiras e estruturadas como sexa posible.

. Proporcionar unha planificación representada visualmente (lista, axenda).

. Ofrecer unha motivación adaptada ás características do alumno para fomentar a aprendizaxe.

. Cambiar comportamentos mediante estratexias de apoio Conductual Positivo e ofrecer oportunidades frecuentes para practicar e ensaiar.

. Integrar acceso ao currículo coa intervención no comportamento e a comunicación.

. Adaptar o plan de intervención tendo en consideración os medios e ás posibilidades dos educadores (espreferible non ser demasiado ambiciosos pero actuar nos puntos básicos).

4. ACOSO ESCOLAR (BULLYING)

As persoas con SA, adoitan presentar condutas e características que poden chamar a atención de xeito negativo no seu ámbito: non entender as bromas, a torpeza motora, a linguaxe pedante, a entoación peculiar ou as dificultades de relación, entre outros moitos factores, lles converten nun branco perfecto para sufrir problemas de

con Por todo iso, debemos ser especialmente observadores e, coidadosos ante as interaccións entre os estudantes e ante as condutas inadecuadas cara ás persoas con SA, pero tamén por parte delas, xa que nalgúns casos o neno con SA tamén pode reaccionar de forma agresiva.

Algúns nenos con SA poden converterse en bullyvíctimas, é dicir, causar danos a outros nenos. A diferenza é que nunca o fan de forma estable nin premeditada, ou por diversión, como o acosador puro, senón por simple reacción ante o acoso.

Débese ter en conta a importancia de protexer o neno das burlas, tanto fóra coma dentro da aula, xa que isto constitúe unha das principais fontes de ansiedade, abrigo nos nenos máis maiores.

ESTRATEGIAS

- O alumno con SA debe ter moi claro a quen acudir en caso de conflito. Para iso a mellor estratexia é que teña un determinado profesor de referencia (o seu titor, PT...), quen iniciará contactos frecuentes co alumno para potenciar a comunicación e coñecer as dificultades que poidan xurdir no día a día.

Dado que o alumno con SA se desborda doadamente e reacciona ante o fracaso de xeito moito máis negativo que o resto dos seus compañeiros, debe recibir axuda tan pronto como aparezan os primeiros problemas de convivencia na aula, sexan estes comentados ou non polo alumno ao seu profesor de referencencia (moitas veces eles tardan en decatarse, ou non se decatan, de que están a sufrir algún tipo de abuso).

É posible que o alumno con SA perciba algunhas condutas como agresións cando non o son, xa que lles custa comprender as accións e intencións alleas (poden confundir unha broma amigable con outra desagradable) e consecuentemente responder de forma emocionalmente desproporcionada e ina decuada. Nestes casos, contar cun profesor de referencia que coñece e segue o alumno, será tamén de grande axuda.

Aínda que os compañeiros non teñen porqué ter coñecemento exacto do diagnóstico, o profesor debe fomentar que o clima da aula sexa dunha total aceptación á diversidade,

especialmente en persoas con estas características, incapaces de entender que alguén poida exercer un maltrato intencionado e ás que lles pode custar defenderse.

É esencial que o centro escolar se mostre responsable e se adopte as medidas necesarias para previr este tipo de problemas, e intervir contundentemente se acontecen.

Nun primeiro momento e ante indicios de maltrato, o profesor pode realizar actuacións como as seguintes:

- Gardar rexistros ou informes claros sobre os incidentes observados, para evitar que cristalicen en relacións de maltrato das que o grupo dificilmente se desprenderá.

- Compartir e comentar os feitos a outros profesores para concretar normas contra as agresións consensuadas para que tomen as accións necesarias.

- Comunicación directa cos pais do agredido e dos agresores: aconsellando aos pais da vítima que dean o maior apoio posible ao seu fillo, e no caso dos agresores Es esencial que o centro escolar se mostre responsable e pódese recomendar realizar reflexións ao respecto na casa.

Posibilidade de implantar un Programa de Mediación: adestrar persoas dos distintos estamentos do centro (alumnos, docentes, conserxes, pais etc.). Arbitrar un sistema de mediación aumentará a sensación de seguridade na escola, e, polo tanto o prestixio do centro.

Dirixir tamén a intervención ao grupo, porque o maltrato entre iguais é un fenómeno de grupo: por exemplo, concretar normas contra as agresións consensuadas polos mesmos alumnos.

5. A ADOLESCENCIA EN ALUMNOS CON SÍNDROME DE ASPERGER

Faise prioritario o desexo de manter relacións de amizade ou afectivas, así como o desexo de formar parte dun grupo. Por iso, neste momento fanse máis evidentes para a persoa e para os demais as diferenzas, dando lugar a miúdo a un maior sentimento de soidade e a desexos frustrados de pertenza a un grupo e ser "como todos".

Os cambios físicos e fisiolóxicos supoñen así mesmo un elemento sensible e orixe de sentimentos de confusión. Se ben estes cambios físicos e fisiolóxicos se dan ao mesmo

tempo que nos seus compañeiros, os cambios emocionais poden sufrir certo atraso. Mentres que os seus compañeiros empezan a falar de parellas e de saltarse as regras, eles poden seguir falando de amizade e mantendo fortes valores morais.

5.1. Dificultades de tipo emocional

É frecuente que se acentúen os sentimentos doutros pode ser o momento en que se acelera a súa incompreensión, así como a inma-durez no plano emocional, coa presenza de reaccións desproporcionadas á situación.

ESTRATEGIAS:

. Educar os compañeiros en tolerancia, respecto e comprensión cara ao mozo con SA.

. Motivalos a participar en actividades que melloren a súa autoestima e a súa imaxe ante os demais, como facilitar situacións de aprendizaxe cooperativa que destaquen SUSconocimientos en certos temas e promovan a súa aceptación no grupo.

. Fomentar a súa participación en actividades extracurriculares relacionadas cos seus temas de interese e puntos fortes, o cal favorecerá a súa relación cos demais e contribuirá a mellorar a súa autoestima e estabilidade emocional.

. Para mellorar a súa autoestima débese fomentar e reforzar as súas habilidades. Podemos facelos ver que existen moitas persoas que son como eles e que conseguiron destacar nas artes ou as ciencias.

5.2. Hixiene e coidado persoal

Durante a adolescencia non é estraño que aparezan condutas de resistencia a ducharse a diario, usar desodorizante, cepillarse os dentes regularmente, etc.

Adoitan insistir en levar siemprela mesma roupa ou non adecuar a súa vestimenta ás diferentes épocas do ano ou as distintas situacións, podendo pasar excesivo frío ou calor.

Tamén é posible que aparezan rituais obsesivos relacionados con esta área (lavado repetitivo das mans).

ESTRATEGIAS:

Introducir programas de apoio e rutinas estruturadas para fomentar a limpeza e o interese pola súa imaxe e coidado, favorecendo así a súa autoestima.

Proporcionar formación en rutinas saudables de hixiene, alimentación, exercicio, etc. dende unha idade temperá.

Alcanzar acordos sobre roupa e calzado para establecer habilidades prácticas e saudables (se desexa vestirse sempre de verde militar pode facelo, pero en verán usará roupas lixeiras e en inverno máis grosas).

5.3. Aumento das obsesións e os rituais de pensamento.

Este trastorno tende a presentarse de xeito típico condutas ritualistas e/ou pensamentos obsesivos que interfieren co benestar ou funcionamento diario. Ante estes feitos, sería necesario contactar con profesionais da saúde mental.

5.4. Dificultades académicas en educación secundaria.

Ao chegar a idades superiores, poden acentuarse as seguintes dificultades:

- Lentitude para coller apuntamentos.
- Dificultades para adaptarse ao frecuente cambio de profesores, aulas, etc.
- Torpeza á hora de organizarse (secuenciación, planificación).
- Falta de interese cara a certas materias.
- Dificultades para seleccionar información relevante.
- En educación secundaria e superior adoita aparecer absentismo escolar, así como desmotivación e malestar ante as novas esixencias académicas e sociais.

Non obstante, non todo son dificultades para o rapaz con SA. Neste momento, a súa madurez cognitiva permítelle ir incorporando, de forma intelectualizada, estratexias e funcións cognitivas e instrumentais compensatorias.

Tamén é esta a idade crucial para a planificación de obxetivos a longo prazo, fomentar a súa propia autoconciencia (definición dos seus puntos fortes e débiles, dos seus habilidades desde a vida diaria, etc.) e ir definindo

os seus posibles intereses laborales (definición das súas habilidades ou dos seus intereses académicos).

A partir deste punto o sistema educativo debería fixarse obxectivos a longo prazo cunha tripla finalidade: a adaptación social, a definición ou exploración dos seus intereses vocacionais e, por enriba de todo, o fomento da súa calidade de Vida.

ESTRATEGIAS DE APOIO EN EDUCACIÓN SECUNDARIA E SUPERIOR:

. Proporcionar as adaptacións necesarias en cada caso. Usualmente, será suficiente con realizar adaptacións metodolóxicas (máis tempo, posibilidade de exames orales, uso dun ordenador, apoios visuais, exames en forma de preguntas pechadas ou tipo test...).

. Proporcionar instrucións claras sobre as tarefas que debe realizar, se é necesario por escrito, e recorrendo á axenda consistentemente.

. Animalo a participar nun programa de educación física orientado cara á saúde, non a nivel competitivo.

En resumo, tratarase de ter colaborado a que, ao final da escolarización obrigatoria, os rapaces con SA se convertan en mozos:

Con.....

- Unha boa adaptación ao ámbito (aínda que con capacidade de auto-observación en relación aos seus iguais).
- Unha boa autoestima (independente dos resultados académicos).
- Motivación de logro implícita e iniciativa propia.
- Habilidades de independencia (resolución de problemas, autonomía persoal).
- Un grupo de referencia.
- Boas perspectivas de futuro.

Sin.....

- . Unha historia de fracaso escolar.
- . Unha historia de maltrato ou abuso.
- . Baixa autoestima, soidade, sensación de inadaptación.

A adolescencia en persoas con SA supón o momento a partir do cal aumenta notablemente o risco de padecer alteracións psicolóxicas como depresión, ansiedade ou trastornos de tipo obsesivo. Os mozos con SA adoitan ser persoas leais e responsables, con afán de superación e sen malicia.

6.-OBXECTIVOS

- Ensinar rutinas para todas as actividades que suceden habitualmente no centro.
- Potenciar unha relación empática co grupo de iguais.
- Realizar unha intervención psicoeducativa con todo o grupo, facelos tomar conciencia da súa actuación como tal.
- Predecir os cambios e preparalos para a acción.
- Adaptar as nosas expectativas e a linguaxe acorde as características do alumno.
- Favorecer a toma de decisión propoñendo opcións diferentes para incrementar a atención, promover a independencia e reducir os problemas de conduta.
- Usar actividades relaxantes e de anticipación.
- Axudar ao alumno a desenvolverse por o instituto.
- Dar ferramentas para chegar a clase con todos os materiais necesarios.
- Ayudar ao alumno a entender o contexto.
- Preparar ao alumnos para as actividades que se realicen para as transicións entre clases.
- Facilitar a comprensión do material.
- Propiciar que saia de clase para rebaixar o nivel de ansiedade.
- Simplificar a linguaxe creando estratexias para axudar a atender as lecturas e a seguir as intruccións. Ensinar as normas implícitas do currículo.
- Potenciar a autoestima e autoconfianza, dando estratexias para axudar ao alumno a sentirse máis confiado, proporcionando seguridade.
- Fomentar a atribución e a comprensión de porque suceden as cousas.
- Facer que vexa os resultados dos seus puntos fortes.

- escoitar ao alumno e interpretar o que di de forma literal e probalo, buscando e ofrecendo clarificacións.
- Descompoñer as tarefas en pequenos pasos e proporcionar tempo de reacción.

7.-METODOLOXÍA

É fundamental explicarlles que as súas características non son causadas por unha "enfermidade", senón por un tipo de organización diferente do cerebro, que ten vantaxes e deas vantaxes.

En certas ocasións pódense realizar cómics ou guións de conversacións que sirvan de modelo e sobre os que se poida ir incorporando variacións. Tamén pódese practicar a través do role-play. É recomendable que se fomente a aprendizaxe de habilidades de conversación na aula a través de grupos reducidos.

Interactúar co alumno a través dun sinal visual ou unha tarxeta de "solicitude de tempo fóra".

Principais axudas instrumentais:

- Axendas
- Listas de material necesario para cada actividade ou clase (nos lugares pertinentes: colexio, mochila, casa)
- Apoios con gráficos, debuxos, etc.
- Incorporación de apoios visuais relacionados con temas preferidos
- Mapas para orientarse no centro.
- Historias sociais e scripts de conduta.

É fundamental fomentar a aprendizaxe de HHSS, estratexias de relaxación e autocontrol, así como outras estratexias que se considere necesarias (control de pensamentos obsesivos ou de condutas estereopadas, desensibilización de fobias, etc.) para mellorar a súa integración e estabilidade emocional.

A pesar das dificultades engadidas, coa adolescencia conséguese comprender mellor as situacións sociais, aumenta a capacidade de reflexión sobre un mesmo e sobre distintos eventos, e aumenta a motivación cara á aprendizaxe e a superación das propias dificultades.

8.-AVALIACIÓN

Avaliarlle conforme a criterio, non a norma, é dicir, calificarle en función dos progresos que vaia adquirindo e non en comparación cos resultados que se poden esperar noutros nenos da súa idade, en diferentes aspectos:

A. HABILIDADES SOCIAIS E EMOCIONAIS: comunicación e contacto social cos demais compañeiros:

- Carece o neno de empatía, do entendemento intuitivo dos sentimentos doutras persoas? Por ej., non decatarse de que unha desculpa axudará á outra persoa a sentirse mellor.
- Necesita o neno unha cantidade excesiva de consolo especialmente se se lle cambian as cousas ou algo sáelle mal?
- Carece o neno de sutileza nas súas expresións ou emocións? Por ex., mostra angustia ou cariño de xeito desproporcionado á situación.

B. HABILIDADES DE COMUNICACIÓN

- o Interpreta o neno de xeito literal todos os comentarios? Por ex., móstrase confuso por frases do tipo "estás frito", "as miradas matan" ou "mórrete.
- o Ten o neno un ton de voz pouco usual? Por ex., que pareza ter un acento "extranjero", ou monótono, e carece de énfase nas palabras clave.
- o Cando fala con el, mostra o neno desinterese na súa parte da conversación? Por ex., non pregunta nin comenta as súas ideas con outros.
- o Cando se conversa con el, mantén menos contacto ocular do que cabería esperar?
- o Ten o neno unha linguaxe excesivamente precisa ou pedante? Por ex., fala de xeito formal ou como un diccionario andante.
- o Ten o neno problemas para reparar unha conversación? Por ex., cando está confuso non pide aclaracións, senón que cambia.

C. HABILIDADES COGNITIVAS

- Le o neno libros en busca de información, sen parecer interesarlle os temas de ficción? Por ej., é un ávido lector de enciclopedias e de libros de ciencias, pero non lle interesan as aventuras.
- Posúe o neno unha extraordinaria memoria a longo prazo para eventos e feitos? Por ex., recordar anos despois a matrícula do coche dun veciño, ou recordar con detalle escenas que aconteceron moito tempo atrás.
- Carece o neno de xogo imaxinativo social? Por ex., non inclúe outros nenos nos seus xogos imaxinarios, ou móstrase confuso polos xogos de imaxinación doutros nenos.

D. INTERESES ESPECÍFICOS

- Está o neno fascinado por un tema en particular e colecciona avidamente información ou estatísticas sobre ese tema? Por ex., o neno convértese nunha enciclopedia andante sobre vehículos, mapas, clasificacións de ligas deportivas ou outro tema?
- Móstrase o neno esaxeradamente molesto por cambios na súa rutina ou expectativas? Por ex., angustíase se vai á escola por unha ruta diferente.
- Desenvolveu o neno complexas rutinas ou rituais que deben ser completados necesariamente? Por ex., alienar todos os seus xoguetes antes de irse a durmir.

E. OTRAS CARACTERÍSTICAS:

- a. Medo ou angustia inusual debidos a:
  - Sons ordinarios, por exemplo, aparatos eléctricos domésticos.
  - Caricias suaves na pel ou no cabelo.
  - Levar postos algunhas pezas de roupa en particular.
  - Ruídos non esperados.
- b. Tendencia a balancearse ou a axitarse cando está excitado ou angustiado.
- c. Falta de sensibilidade a niveis baixos de dor.
- d. Adquisición tardía da linguaxe.
- e. Tics ou acenos faciais non inusuais.

Ficha modelo

Teño exame

Antes de empezar o exame: Me relaxo, respiro profundamente...
E dígame a min mesmo que o podo facer moi ben. Comezo paso a paso

1. Concéntrome.

Estar concentrado quere dicir que estou moi atento ao que estou facendo. Si estou concentrado responderei mellor ás preguntas.

2. Leo ben cada problema.

Se é necesario leo o enunciado varias veces

3. se non entendo ben o enunciado dun problema, levanto a man e pregunto o profesor.

Non pregunto a solución, pregunto o que non entendo.

4. Contesto ao exercicio e felicítome cando acabo, pero se non sei facer un exercicio, paso ao seguinte e non me atasco.

5. Controlo o tempo que me queda. Y ao final, repaso.

Se en calquera momento me poño nerviosa ou noto que me distraio...

...respiro fondo, reláxome e concéntrome de novo no que estou a facer

BIBLIOGRAFÍA

-“El síndrome de Asperger: ¿excentricidad o discapacidad social?” (2004)

Autor: Pilar Martín Borreguero. Alianza Editorial, S.A.

- “Un acercamiento al síndrome de Asperger: una guía teórica y práctica” (2007). Editor: Asociación Asperger España

-“El síndrome de Asperger: otra forma de aprender” (2006).
Autor: Martos Pérez, Juan; Ayuda Pascual, Raquel; Freire Prudencio, Sandra. Editor: Madrid (Comunidad Autónoma).

“Programa de enseñanza de habilidades de interacción social (PEHIS)” (2001), es un programa de habilidades sociales para niños ,niñas y adolescentes.

Autor: Mª Inés Monjas. Ed. CEPE

El Síndrome de Asperger- Asociación Asperger de Asturias.
Primera edición 2009

PROGRAMA DE TÉCNICAS DE ESTUDO

Xustificación

A necesidade de traballar as técnicas de estudo supón dotar ao alumnado das habilidades básicas que fagan posible a mellora no rendemento académico e que, desta forma, atopen no estudo un quefacer estimulante e grato, descubriendo que o seu esforzo obtén resultados cando se orienta axeitadamente.

Nos reforzos empregamos o mesmo programa que na aula de referencia con actividades de anticipación e de reforzo.

Obxectivos

Obxectivo xeral:

- Aprender e practicar distintas técnicas de estudo.

Obxectivos específicos:

- Descubrir a importancia de organizar e planificar o estudo.
- Motivar o emprego das formas axeitadas de afrontar a práctica do estudo.
- Reflexionar sobre o propio proceso de aprendizaxe.
- Desenvolver técnicas e estratexias acordes coas esixencias do nivel educativo.
- Aprender a rentabilizar, en tempo e esforzo, o proceso de aprendizaxe.

Realización do programa

Este programa desenvolverase ao longo do 1º e 2º trimestre nas aulas base. (Nos reforzos desenvolverase ao longo de todo o curso, facendo máis fincapé nos seguintes aspectos: comprensión lectora, e resumo. O seus destinatarios serán o alumnado de 1º e 2º de ESO. É importante ter en conta que aínda que os contidos son os mesmos nos dous cursos, adaptaranse distintas dinámicas de traballo .Os Contidos que se traballarán son:

Sesión 1 Introducciós a Técnicas de Estudo
Sesión 2 Condicións para o estudo
Sesión 3 Motivacións, metas e planificación.
Sesión 4 Comprensión lectora
Sesión 5 Velocidade lectora.
Sesión 6 Anotación na marxe e subliñado.
Sesión 7 Esquemas.
Sesión 8 Síntese e resumo I
Sesión 9 Síntese e resumo II
Sesión 10 Técnicas de Memoria I
Sesión 11 Técnicas de Memoria II
Sesión 12 Cómo preparar un exame

Sesión 13 Como facer un traballo
Sesión 14 Repaso, conclusións

Metodoloxía

Neste programa para aprendizaxe de cada técnica faise, en primeiro lugar, unha introducción sobre a mesma. Unha vez que se explicou e se puxeron os exemplos necesarios, lévase a cabo unha práctica guiada e individual por parte dos alumnos. Finalmente cando xa teñen practicado a técnica en cuestión, realizarase unha exemplificación entre todos, é dicir, buscamos a utilidade para a vida escolar cotiá. Nas seguintes sesións continuase coa aprendizaxe de cada unha das técnicas, e tras practicar na casa, resólvense as dúbidas que poideran xurdir e compróbase que están sendo asimilados os contidos traballados.

As sesión desenvolvense seguindo unha metodoloxía fundamentalmente participativa, na que os alumnos serán os protagonistas da súa aprendizaxe.

Esta metodoloxía de traballo ten como finalidade propiciar que o alumnado consiga, non só uns coñecementos teóricos senón fundamentalmente que poña en xogo unha serie de recursos prácticos necesarios de cara ao estudo e desenvolva unas competencias axeitadas.

En canto a organización da aula, realizaranse as modificación que se consideren necesarias en función do tipo de actividade a realizar (individual, pequeno grupo e gran grupo). Nos reforzos as intervencións faranse a nivel individual ou en pequeno grupo, igual que outro tipo de programa.

Recursos:

Humanos : Profesora de Pedagogía terapéutica, Orientadora e Profesores tutores e profesorado en xeral.

Materiais: Tarxetas de traballo , ordenadores, pizarra dixital...textos das propias materias,Bibliografía reseñada a continuación,material reprográfico.

Avaliación

Previamente á realización da primeira sesión pasarase ao alumnado unha escala para avaliar a súa actitude e conduta ante o estudo, así como diferentes aspectos relacionados co mesmo.

Ao finalizar o taller volverase a pasar a mesma escala para valorar se houbo modificacións.

De cara a unha planificación sistemática do estudo nas titorías que o demanden e tamén nos no reforzo a nivel individual elaborase un horario semanal de estudo para habituar aos alumnos a que vexan rexstrado o tempo que dedican a estudar e as actividades que realizan así como o éxito semanal de estudo. Este rexistro tamén ten a finalidade informativa e de control do estudo para as familias.

BIBLIOGRAFIA

Regadera ,A; Sánchez J.L. **Estudiar para aprender: Programa de técnicas de estudio para Secundaria y Bachillerato**. Ed Brief. 2009

Alcolado M. **Enséñale a estudar**. Ed. Cúpula. 2009

Moreno, A **Técnicas y estrategias para afrontar el estudio de manera eficaz**. Ed Aljibe. 2002

<http://www.aulafacil.com>

<http://www.aplicaciones.info/utiles/tecuesti.htm>

<http://contenidos.educarex.es/mci/2004/11/testinicio/indextestestudio.html>

PROGRAMA DE LECTURA COMPRESIVA

Como norma xeral detéctanse, por parte de varios profesores, unhas carencias xeneralizadas en torno a aspectos comprensivos e expresivos da linguaxe nos cursos de 1º e 2º da ESO. Dadas estas necesidades propónse dende o D.O. tomar medidas tanto grupais como individuais que abarquen a todo o alumnado .

OBXECTIVOS

a. Obxectivo xeral

- Afianzar a comprensión lectora

b. Obxectivos **específicos**

- Avanzar no nivel de comprensión de diferentes tipos de textos escritos.
- Ampliar o vocabulario do alumnado de forma que poida resultar proveitoso tanto para o seu uso oral como para o escrito
- Consolidar a decodificación fonolóxica, ruta imprescindible na eficacia lectora.
- Reforzar as habilidades visuais e de atención e avanzar no movemnto visual e na eficacia e rapidez lectora.
- Afianzar técnicas en torno á conciencia morfosintáctica que axuden a organizar os textos.

CONTIDOS:

Conceptuais:

- Memoria.
- Vocabulario en torno a diferentes temas.
- Movemento visual e rapidez lectora.
- Diferentes tipos de texto

- Partes dun texto e ideas principais.

Procedimentais:

- Entrenamento memorístico e atención a ideas e aspectos relevantes dun texto.
- Extracción das ideas principais.
- Búsqueda de vocabulario descoñecido e aplicación de técnicas de extracción do significado polo contexto.
- Comprensión das ideas principais dun texto.
- Recoñecemento e familiarización con diferentes tipos de texto
- Organización e coherencia textual.

Actitudinais:

- Interese pola lectura coma recurso de información e comunicación social.
- Respecto das distintas opinións sobre o mesmo tema mantendo unha actitude de apertura e curiosidade polas experiencias alleas.
- Participación activa nas tarefas propostas.

ACTIVIDADES

- Lectura individual e silenciosa dun texto (en prosa ou en verso) durante un tempo dado (este proceso farase en repetidas ocasións, marcando na segunda ou terceira lectura o vocabulario descoñecido para comentalo posteriormente na clase) tratando de reter a maior información posible.
- Traballo e análise do vocabulario da lectura en gran/pequeno grupo e/ou individual, reflexionando sobre as diferentes palabras dentro do contexto e relacionándoas cos coñecementos previos.
- Unha vez lido o texto retírase da vista e pásase a contestar unha serie de preguntas con resposta múltiple sobre o contido da lectura nas que os nenos terán que elixir a resposta correcta de entre tres posibles.

As preguntas formuladas terán, en ocasións, respostas literais no texto e noutras respostas que esixan un exercicio de interpretación por parte dos alumnos. Cando todos teñan solucionado o cuestionario farase unha posta en común para aclarar o porque das respostas.

- **Exercicios de ampliación e utilización de vocabulario:**

- Resolver crucigramas
- Rodear dunha serie a palabra que sobra
- Relacionar unha expresión co seu significado (entre tres posibles escoller o correcto)
- Atopar palabras dentro de outra dada.
- Relacionar palabras de significado parecido.
- Formar palabras de diferentes familias xuntando grupos silábicos dentro dun recadro.
- Relacionar antónimos.

- **Actividades de habilidade visual e atención:**

- Sopas de letras.
- Ordeamento de palabras con letras revoltas.
- Adiviñar o que pon nun escrito ó que lle faltan a metade a cada letra.
- Ordea- las sílabas e construír palabras
- Adiviñar cantas veces aparece un número ou letra nun recadro.
- Xogo dos oito erros
- Completar textos os que lle faltan as vocais
- Adiviñar mensaxes con axuda dunha clave

Estes exercicios deben facerse no menos tempo posible para fomentar a axilidade e rapidez visual.

- **Actividades de morfosintaxe:**

- Ordea-las palabras dunha frase desordeada.
- Ampliar frases dadas con catro palabras ou máis
- Completar un texto con palabras dun recadro

- Escribir unhas oracións afirmativas en forma negativa (e igual pero con singular/plural)
- Tacha-las palabras que sobran dun texto.
- Dentro dun resume do conto colócase unha historia, diferencialo e subraiar só o que pertence ó texto.

METODOLOXÍA

Os principios metodolóxicos básicos deste programa xirarán en torno a varios aspectos:

- Partiremos dos coñecementos previos dos alumnos, dos resultados da avaliación inicial e das características de cada alumno ou aula para presentar material axeitado ao seu nivel e motivacións.
- En todo momento tentarase relaciona-los coñecementos novos cos adquiridos polos rapaces previamente.
- Unhas actividades variadas, atraíntes e motivadoras que inciten, a modo de xogo, a avanzar na lectura comprensiva de diferentes tipos de texto. Aspecto moi importante para facilita-los aprendizaxes en tódalas áreas do curriculum.
- Estas actividades terán, na medida do posible, un carácter aberto que incite á creatividade e aportacións persoais.

Ó longo de todo o proceso os nenos correxirán o seu propio exercicio con comentarios feitos na clase (se a intervención se desenvolve no gran grupo). Dases moita importancia á responsabilidade co propio material como medio de participación activa na clase e como soporte físico de autocorrección e adquisición de coñecementos.

Durante a realización dos exercicios o profesor/a tamén permanece na aula coa mestra de apoio para atender as necesidades que se poden presentar, potenciando así que ditas actividades poidan ser relacionadas con outras áreas e momentos do curso habitual da clase.

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

Estes criterios de avaliación estarán suxeitos a unha avaliación inicial, continua e final .

Inicial para averigua-los coñecementos e motivacións do alumnado como punto de partida da nosa programación.

Continua, posto que a medida que realizámo-las actividades cada alumno debe autocorrexir (con diferente cor) o que escribiu contrarrestando a súa resposta coa dada na clase (ante preguntas abertas a resposta será flexible)

Final. Recollendo os exercicios trala autoevaluación, revisarémoslos e tomaremos nota de maneira individual de cada un dos apartados que se avalían e daqueles aspectos significativos que atraían a nosa atención (coma grafía, ortografía e acentuación, presentación, grao de creatividade e implicación na tarefa, responsabilidade na corrección...)

Esta recollida de información de cada vez que se realice algún exercicio servirá tamén como avaliación continua de cada rapaz e constará como material de avaliación para a tutora. Gracias a este seguimento verémo-la evolución de cada neno ó longo do curso.

Os aspectos máis relevantes atopados tra-la revisión de cada exercicio serán tratados na seguinte sesión como aspecto sobre o que reflexionar en gran grupo. En caso de necesidade de aclaracións individuais falaremos directamente co neno en cuestión.

De maneira xeral podemos formula-los criterios de avaliación de seguinte forma:

Que o neno sexa capaz de...

- ...comprender de maneira global e segmentaria diferentes tipos texto e o que se pregunta sobre dito texto.
- ...desenvolverse de forma autónoma fronte ás actividades variadas adoptando técnicas de resolución de problemas e reflexionando sobre o que se pide en cada caso.

- ...aumenta-lo vocabulario existente enriquecendo e aplicando o seu bagaxe léxico con coñecementos doutros compañeiros e empregue técnicas de búsqueda da información (utiliza-lo diccionario; saca-lo significado polo contexto...)
- ...aumenta-la súa axilidade visual, rapidez e comprensión lectora ante textos descoñecidos.
- ...construir correctamente oracións respectando a organización e coherencia textual.
- ...respectar certas regras grafomotrices e ortográficas
- ...ser responsable e realista ante a corrección dos propios erros, utilizando isto coma fonte de aprendizaxe.
- ...respecta-la opinión dos demais e participar activamente na actividade individual e grupal.

PROGRAMA "XOGANDO CO PENSAMENTO"

PLAN DE ACCIÓN TITORIAL

*"Unha vez espertado o
pensamento non volve dormir"*
- (Thomas Carlyle)

DEPARTAMENTO DE ORIENTACION

1. INTRODUCCIÓN
2. OBXECTIVOS
3. CONTIDOS
4. ACTIVIDADES E TEMPORALIZACIÓN
5. MATERIAIS
6. AVALIACIÓN E SEGUIMIENTO

1. INTRODUCCIÓN

Unha preocupación constante nos centros educativos é a calidade do pensamento do seu alumnado: cómo se chega aos niveis do bo pensamento. Aínda que o pensamento desexable foi caracterizado de moitos xeitos (produtivo, racional, lóxico, etc.), o termo máis empregado é pensamento crítico. O pensamento creativo ou inventivo é un segundo tipo de pensamento que se debe fomentar nas aulas. Considerase que o pensamento crítico é, primordialmente, pensamento avaliativo e o pensamento creativo, xenerativo. Unha diferenza entre ambos radica en que o crítico emite xuízos de avaliación baseados nun razoamento lóxico (Piette, 1998). Pero os dous tipos de pensamento non son contrarios, complementáanse e comparten moitos atributos. Os pensadores críticos xeran maneiras de probar as súas afirmacións; os pensadores creativos examinan pensamentos xerados recentemente para avaliar a súa validez e utilidade. Tanto un coma outro caracterizan un tipo de pensamento de orden superior, que é a esencia da comprensión e evita a aplicación repetitiva de coñecementos ou habilidades mecánicas.

Dende a psicoloxía cognitiva vense traballando na mellora do pensamento por medio de estratexias ou programas específicos, como son os de Feuerstein, Lipman, Gardner, co propósito de "ensinar a pensar" ao alumnado dentro do contexto escolar. Dende esta perspectiva do "ensinar a pensar" xenáronse algúns modelos orientados a desenvolver estratexias de pensamento. Os supostos básicos destes modelos os podemos resumir nos puntos seguintes:

- A ensinanza directa de habilidades de pensamento xunto aos contidos curriculares xera coñecemento e axuda a profundizar cada vez máis na aprendizaxe.
- A organización da información mediante representacións mentais é esencial para a integración do coñecemento.
- A reflexión sobre o aprendido ou metacognición axuda a controlar e avaliar o propio pensamento.
- A aplicación do aprendido (transferencia) axuda a interiorizar a aprendizaxe.

Por outra banda, as actividades lúdicas resultan altamente atractivas para traballar co alumnado, posibilitando na intervención educativa conxugar axeitadamente unha aprendizaxe construtivo-creativa. Sen dúbida, incrementa ou activa o campo do interese do alumnado, favorecendo a adquisición de coñecementos significativos. Nikitin (1988) manifesta que os xogos desenvolven diferentes cualidades intelectuais: atención, memoria, representación espacial, imaxinación, observación, clasificación, sistematización, combinación, etc. É dicir, é un bo mecanismo para impulsar situacións e vivencias ricas de aprendizaxe significativa.

Ensinando a pensar

Sir Ernest Rutherford, presidente da Sociedade Real Británica e Premio Nobel de Química en 1908, contaba a seguinte anécdota: Hai algún tempo, recibín a chamada dun colega. Estaba a piques de pór un cero a un estudante pola resposta que dera nun problema de física, a pesar de que este afirmaba con rotundidade que a súa resposta era absolutamente acertada. Profesores e estudantes acordaron pedir arbitraje de alguén imparcial e fun elixido eu. Lin a pregunta do exame e dicía: "Demostre como é posible determinar a altura dun edificio coa axuda dun barómetro". O estudante respondera: "leva o barómetro á azotea do edificio e átalles unha corda moi longa. Descólgao até a base do edificio, marca e mide. A lonxitude da corda é igual á lonxitude do edificio". Realmente, o estudante expuxera un serio problema coa resolución do exercicio, porque respondera á pregunta correcta e completamente.

Doutra banda, se se lle concedía a máxima puntuación, podería alterar a media do seu ano de estudos, obter unha nota mais alta e así certificar o seu alto nivel en física; pero a resposta non confirmaba que o estudante tivese ese nivel. Suxerín que se lle dese ao alumno outra oportunidade.

Concedínlle seis minutos para que me respondese a mesma pregunta pero esta vez coa advertencia de que na resposta debía demostrar os seus coñecementos de física.

Pasaran cinco minutos e o estudante non escribira nada. Pregunteille se desexaba marcharse, pero contestoume que tiña moitas respostas ao problema. A súa dificultade era elixir a mellor de todas. Escuseime por interromperlle e rogueille que continuase.

No minuto que quedaba escribiu a seguinte resposta: colle o barómetro e lánzao ao chan dende a azotea do edificio, calcula o tempo de caída cun cronómetro. Despois aplícase a fórmula $altura = 0,5 \text{ pola por } T^2$. E así obtemos a altura do edificio. Neste punto pregunteille ao meu colega se o estudante podía retirarse. Deulle a nota mais alta.

Tras abandonar o despacho, reencontreime co estudante e pedínlle que me contase as súas outras respostas á pregunta. Bo, respondeu, hai moitas maneiras, por exemplo, tomas o barómetro nun día asollado e mides a altura do barómetro e a lonxitude da súa sombra. Se medimos a continuación a lonxitude da sombra do edificio e aplicamos unha simple proporción, obteremos tamén a altura do edificio.

Perfecto, díxenlle, e doutra maneira? Si, contestou, este é un procedemento moi básico: para medir un edificio, pero tamén serve. Neste método, tomas o barómetro e sitúaste nas escaleiras do edificio na planta baixa. Segundo sobes as escaleiras, vas marcando a altura do barómetro e contas o número de marcas ata a azotea. Multiplícas ao final a altura do barómetro polo número de marcas que fixeches e xa tes a altura. Este é un método moi directo.

Por suposto, se o que quere é un procedemento mais sofisticado, pode atar o barómetro a unha corda e movelo coma se fose un péndulo. Se calculamos que cando o barómetro está á altura da azotea a gravidade é cero e se temos en conta a medida da aceleración da gravidade ao descender o barómetro en traxectoria circular ao pasar pola perpendicular do edificio, da diferenza destes valores, e aplicando unha sinxela fórmula trigonométrica, poderíamos calcular, sen dúbida, a altura do edificio.

En neste mesmo estilo de sistema, atas o barómetro a unha corda e descólgalo dende a azotea á rúa. Usándoo como un péndulo podes calcular a altura medindo o seu período de precesión. En fin, concluíu, existen outras moitas maneiras. Probablemente, a mellor sexa tomar o barómetro e golpear a porta da casa do conserxe. Cando abra, dicírlle: señor conserxe, aquí teño

un bonito barómetro. Se vostede dime a altura deste edificio, regálollo. Neste momento da conversación, preguntéille se non coñecía a resposta convencional ao problema (a diferenza de presión marcada por un barómetro en dous lugares diferentes proporciónanos a diferenza de altura entre ambos os lugares) evidentemente, dixo que a coñecía, pero que durante os seus estudos, os seus profesores tentaran ensinarlle a pensar.

O estudante chamábase Niels Bohr, físico danés, premio Nobel de Física en 1922, máis coñecido por ser o primeiro en propor o modelo de átomo con protóns e neutróns e os electróns que o rodeaban. Foi fundamentalmente un innovador da teoría cuántica. Á marxe do personaxe, o divertido e curioso da anécdota, o esencial desta historia é que LLE ENSINARON A PENSAR..

2. OBXECTIVOS

- Fomentar o pensamento hipotético-dedutivo a través de resolución de casos.
- Aprender a manexar e valorar a información aportada.
- Empregar o xogo como unha ferramenta para a aprendizaxe.

3. CONTIDOS

28 casos detectivescos:

- 20 casos do inspector Sánchez
- 8 casos da inspectora Noemí

4. ACTIVIDADES E TEMPORALIZACIÓN

Os diferentes casos distribuiranse en coincidencia os grupos de 1º e 3º e os grupos de 2º e 4º.

1º Trimestre	
1º e 3º da ESO	Casos do inspector Sánchez: 1, 2, 3, 4, 5, 6.
2º e 4º da ESO	Casos do inspector Sánchez: 7, 8, 9,

10, 11, 12

2º Trimestre

1º e 3º da ESO	Casos do inspector Sánchez: 13, 14, 15, 16 Casos da inspectora Noemí: 1, 2, 3, 4
2º e 4º da ESO	Casos do inspector Sánchez: 17, 18, 19, 20 Casos da inspectora Noemí: 5, 6, 7, 8.

5. MATERIAIS

- Documento de cada caso.(presentamos os documentos 1 e 2 a modo de exemplo.
- Solucionario para o profesorado.
- Imaxes impresas a cor para o profesorado.

6. AVALIACIÓN E SEGUEMENTO

Ao remate do programa pasarase ao alumnado e ao profesorado-titor unha enquisa para valorar o seu grao de aproveitamento e disfrute.

DOCUMENTOS :

- 1.- A ALFOMBRA
- 2.- O CALENDARIO
- 3.- O CANDIL
- 4.- O APTROPELO
- 5.- ROUBO NA BIBLIOTECA
- 6.- ROUBO DE DIAMANTES

- 7.- A CHAMADA
- 8.- UN DÍA DE CHOIVA
- 9.- A VENTÁ
- 10.- A FRECHA
- 11.- A ESCALEIRA
- 12.- O CABAL

A ALFOMBRA

Jorge Salazar e Méndez, era o único herdeiro da gran fortuna familiar e, probablemente, última persoa que levaría tan prestixioso apelido, xa que no seu matrimonio non se puideron ter descendentes. Nestes momentos estaba sendo interrogado pola policía debido a que Paula, a súa esposa, fora asasinada e el era o único acusado.

Fermín e Clotilde, o matrimonio que se encargaba dos labores do servizo na casa, declararon que presenciaron o crime cometido polo señor Méndez a través dunha cristaleira, sen que este désese conta de que estaba sendo observado tras a vidreira do salón.

Na súa declaración dixeron que golpeou á súa esposa cunha pesada figura de bronce e que trasladou o cadáver ao faiado e que xusto nese momento soou o timbre da entrada. Eran os invitados da festa que ían dar esa mesma noite. Como o chan do salón manchouse de sangue, o señor Méndez precipitadamente e sen dubidalo, arrastrou a alfombra que había debaixo dunha mesa e tapo con ela a mancha de sangue que só uns segundos antes derramase a súa esposa.

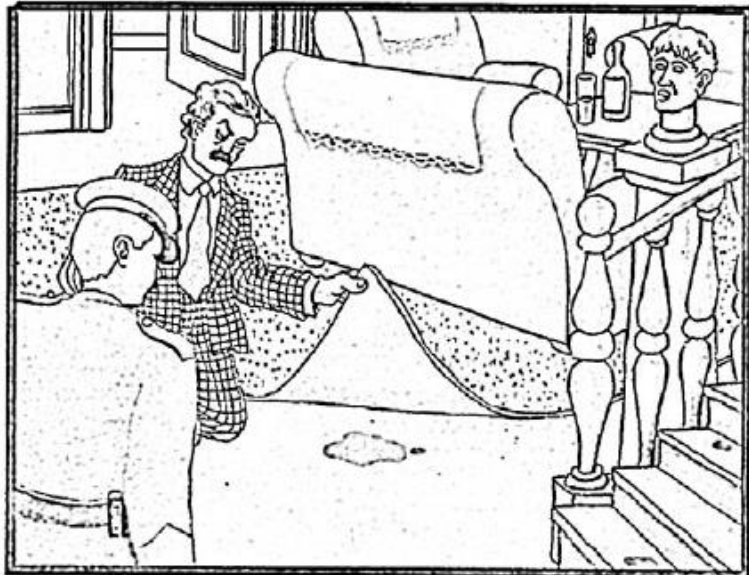
Cando entraron os primeiros invitados díxolles que subiría a avisar á

súa esposa da súa chegada, pero uns minutos despois baixou as escaleiras con xesto preocupado dicindo que Paula non estaba arriba.

O matrimonio do servizo doméstico, pasado un tempo pensou que debían chamar á policía e contar o que viran. Deste xeito o señor Méndez estíbese vendo acusado do crime da súa esposa, pero sen dubidalo negou todas as acusacións.

Con todo cando a policía buscou pola casa, o cadáver apareceu no faiado, tal como

dixeron o matrimonio encargado do servizo doméstico. Así mesmo, figura de bronce, con golpeou a Paula, estaba manchada de sangue. Tamén se atoparon manchas de sangue na escaleira do salón e baixo a alfombra.

a
que

Non cabía dúbida, todas as pistas acusaban ao esposo e aínda que se empeñaba en negar o que parecía evidente, a policía empezou a lerlle os seus dereitos á vez que o esposaba. Con todo cando o inspector ía saír do salón, detívose, virouse de novo e mirando fixamente a alfombra do salón, pediu aos policías que soltarán ao señor Méndez e que esposarán ao matrimonio encargada do servizo, acusándoos do asasinato da señora Paula. Acababa de darse conta dun detalle que demostraba que mentían na súa declaración. A solución a este enigma pode estar no texto ou no debuxo. Para axudarche a pescudalo, segue estes consellos.

1.- Le atentamente todo o texto.

"O CALENDARIO"

Aquel día Elisa levantárase para visitar o seu ancián tío. A realidade a Elisa non lle faltara que dende había varias semanas a herdeira da fortuna do seu terrateniente propietario das oliveiras que todos os anos obtía ganancias da venda do aceite do muíño de aceite e p...

camións cisterna e unha fábrica de embasado do prezado traballo a case todas as persoas que vivían no pobo.

Non obstante Elisa e o seu tío, nunca se levaron ben xa que todos cantos lle rodeaban sempre tivesen algún motivo para desconfiados. Era unha persoa túzara e desconfiada, tanto que toda a contabilidade da súa fortuna, xa que cría que calquera potencial delincuente. Don Pedro non tiña fillos xa que xa sequera se lle coñeceu pretendente algunha, aínda que isto debido á súa personalidade tan complicada.

Debido á súa idade, uns anos atrás, decidiu redactar o seu testamento de esperar amolando todo o que puido, como a el gustáralle deixaba toda a súa fortuna á súa única sobriña, que ela tivese cumprido os dezoito anos e alcanzase a momento da súa morte, pola contra toda a súa fortuna para anónimas que nada tiveran que ver con el en toda a súa vida.

Elisa acudiu á casa do seu tío, para darlle a gran noticia de que de deixala co mel nos labios xa era maior de idade. Facía visitas e ao entrar se estraño do silencio que había na casa e o fixo conter a respiración. Ao entrar no escuro salón a súa tío estaba morto, sentado nunha cadeira de brazos coa súa dunha luz procedente dunha nutrida peixeira onde os rápidos dos peixes parecían dar movemento ao rostro inerte do seu tío.

A policía descubriu que a morte foi por paro cardíaco había poder precisar exactamente o día.

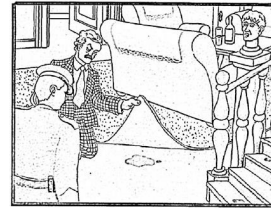
SOLUCIONARIO

1. A ALFOMBRA

Se non saben podes axudarlles facéndolles reflexionar con estas preguntas que servirán de pista:

- Segundo o que declarou o matrimonio, desde que soou o timbre e escondeu o cadáver, pasou moito tempo?.
- Cres que o sangue derramado no chan tarda moito en secarse?
- Por que cres que o detective quedou parado mirando a alfombra?.
- Como se deu conta o detective que mentiran?

SOLUCIÓN: Se sucedeu como contaron o matrimonio servizo doméstico, o sangue debería estar aínda húmido cando a tapou coa alfombra, sen embargo debuxo se ve a mancha no chan pero non na alfombra.

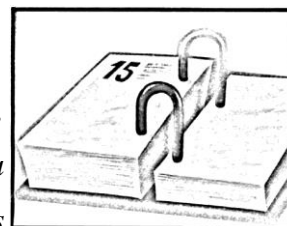
do
no

2. O CALENDARIO:

Se non saben podes axudarlles facéndolles reflexionar con estas preguntas que servirán de pista:

- Por que haberá tan malo olor onde estaba o cadáver do seu tío?.
- Que iluminaba a cara do seu tío na escuridade do salón?
- Que facían parecer o reflexo dos movementos dos peixes na cara do cadáver?
- Cada canto tempo deben comer os peixes dunha peixeira?

SOLUCIÓN: Se ninguén estivera na casa durante esas semanas, evidentemente os peixes da peixeira deberían ter morto por falta comida. Elisa debeu descubrir a seu tío morto antes de cumprir os

de
18 anos

e para non perder a herdanza, preparou o calendario e esperou varias semanas para que non puideran detectar o día exacto da morte do seu tío.

3 O CANDIL

Se non saben podes axudarlles facéndolles reflexionar con estas preguntas que servirán de pista:

- Sabes a razón pola que o gas ule tan mal?.
- Con que entrou Lucas na casa?, E Manolo?
- Un dos dous mente claramente, xa que é imposible entrar na casa nas condicións que dicía. Por que?

na

SOLUCIÓN: Si Manuel entrara na casa co candil, o fogo do mesmo faría estoupar a casa pola acumulación de gas.

4 O ATROPELO

Se non saben podes axudarlles facéndolles reflexionar con estas preguntas que servirán de pista:

- Segundo os donos da casa Que fixeron os ladróns para entrar no terreo?.
- Cando atropelaron o can que lles aconteceu?
- Paráronse na súa fuxida nalgún momento?
- Segundo o que contestaches anteriormente fíxate ben no debuxo e que hai que non concorda co que contaron os donos ao inspector Sánchez?

SOLUCIÓN: Se non pararon a furgoneta na fuxida nin cando atropelaron ao can nin cando rozaron a columna da entrada da ¿como pasou a furgoneta a verxa sen abrila de todo?. Polo tratábase dunha montaxe para cobrar o seguro das obras de

verxa,
tanto
arte.

5 ROUBO NA BIBLIOTECA

Se non saben podes axudarlles facéndolles reflexionar con estas preguntas que servirán de pista:

- Que obxectos deixou o ladrón na súa precipitada fuxida?.

SOLUCIÓN: Entre as cousas que o ladrón deixou na súa precipitada fuxida atopábase un cigarro que aínda estaba acendido e fumeando, polo que lle fixo supor ao Inspector que debía andar moi lonxe.

non

6 ROUBO DE DIAMANTES:

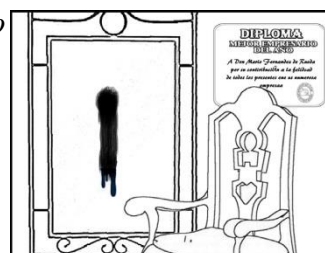
Se non saben podes axudarlles facéndolles reflexionar con estas preguntas que servirán de pista:

- Escribe a continuación os pasos que segundo o texto di que seguiu o ladrón para entrar na casa.
- Dende onde cres que está feita a foto do presunto ladrón de diamantes?
- Se a fotografía está realizada dende onde ti dixeches fixeron. Notas algo estraño no portón?.

SOLUCIÓN: *Se a foto se fixo dende fóra da casa, como o que a carta anónima quería facer crer, esqueceu o detalle do fecho do portón, que soamente é visible dende o interior da casa. Polo tratábase dunha montaxe para culpar a un inocente dun roubo para cobrar o diñeiro do seguro.*

que a
enviou
do
tanto
finxido

SOLUCIONARIO

7 A CHAMADA

Se aínda non o sabes contesta estas preguntas que che servirán de pista:

- Onde se encontraba Don Mario no momento do disparo?.
- Cantos pasos deu antes de golpearse co espello?.
- Como cres que tivo que ser o golpe que se deu antes de esvarar e caer ao chan?.

SOLUCIÓN: Se Don Mario tan só deu un paso atrás cando se golpeou contra o espello, debía de estar moi preto del, e se o golpe, polo impulso da bala, foi tan grande como contou o mordomo, o espello debería estar roto, e non o estaba. Polo tanto se el era o único que viu a escena, e mentiu a explicación é que o asasinou e quixo aparentar un suicidio.

8 UN DÍA DE CHOIVA

Se aínda non o sabes contesta estas preguntas que che servirán

de pista:

- Cantos días levaba chovendo sen parar?.
- Como estaba a explanada de terra avermellada fronte ao soportal da casa?
- Segundo o xardineiro, onde estaba o can cando saíu ao soportal Esperanza?, e ata onde foi?.

SOLUCIÓN: Se houbera sucedido como contou o xardineiro, o pórche debería estar cheo de barro das pisadas do can, xa que tivo que chegar alí atravesando a extensión de terra vermella que pola choiva estaba embarrada.

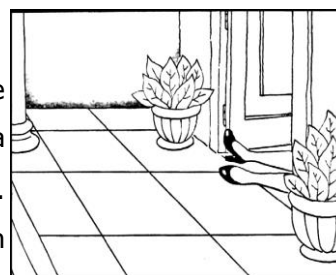
9 A VENTÁ

Se aínda non o sabes contesta estas preguntas que che servirán

de

pista:

- Segundo o relato, cada persoa que a visitou deixoulle señora Marta. Indica a continuación que deixou cada
- Como sabes, a señora Marta nunca abría a porta. Segundo o que levaron cada un posible?

algo á un.

iso era

SOLUCIÓN: A única persoa que necesitou abri-lle a porta foi á veciña xa que a regadeira que lle devolveu non cabía entre as rexeas da ventá, o resto, tanto o que lle trouxeron do supermercado coma os libros, si os puideron meter entre os barrotes.

10 A FRECHA

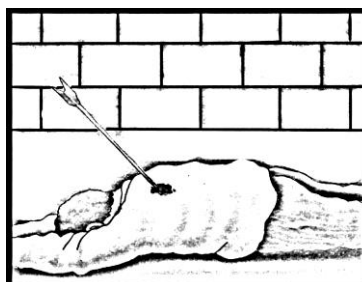
Se aínda non o sabes contesta estas preguntas que che servirán de pista:

- Onde declarou Xoán que se encontraba no momento feitos?.
- En que planta da casa estaba o dormitorio de Xoán?
- Que postura ten a frecha?, pódeche indicar algo?

dos

SOLUCIÓN: A inclinación da frecha indica que tan só puido dispararse dende un piso alto e o único que declarou atoparse no seu cuarto do piso superior era Xoán

che

11 A ESCALEIRA

Se aínda non o sabes contesta estas preguntas que servirán de pista:

- Como de grande era a escaleira que supostamente usou?
- Puido o rexo axente de policía desatar a corda a Rosalía, el so?. Por que?.
- Se o policía non chegaba el so, Que cres que hai en toda a historia do marido que non concorda?.

SOLUCIÓN: Se o fornido policía precisou axuda para baixala, empregando a mesma escaleira que supostamente empregou ela, porque non chegaba á altura necesaria, significa que ela tampouco puido usar dita escaleira para o suicidio porque tampouco tería chegado. Tratábase polo tanto dunha montaxe para facelo parecer un suicidio.

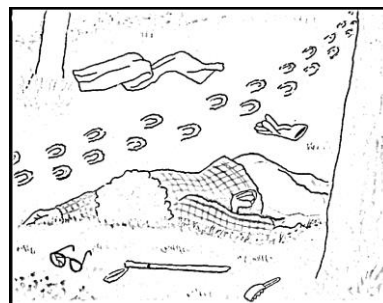

12 CABALO

Se aínda non o sabes contesta estas preguntas que che servirán de pista:

- Segundo o mozo de cortes como chegaba o cabalo de regreso á casa?
- A humidade do chan deixou ben marcadas as pegadas do cabalo. Como eran estas pegadas?.
- Segundo as dúas cuestións anteriores, como debía de ir o cabalo?. E se era así como cres que foi o golpe

SOLUCIÓN: *Se o cabalo ia ao galope as pegadas que se ven no chan deberían de estar máis separadas e non xuntas como están, polo que andando o golpe non puido ser mortal.*

ANEXO V

PROGRAMA DE TRANSICIÓN DE EDUCACIÓN PRIMARIA A SECUNDARIA

O proceso de cambio e/ou de transición dunha etapa a outra comporta unha multiplicidade de variables que pode determinar dificultades de adaptación. O D.O., no desenvolvemento das súas funcións debe ter previsto establecer contacto e colaboración con outros centros, servizos e institucións coa finalidade de planificar a resposta educativa axeitada ás necesidades e características do alumnado que o IES vai recibir o próximo curso escolar.

OBXECTIVOS

- Facilitar a continuidade na progresión da acción educativa.
- Mellorar a integración ao futuro novo alumnado no IES.
- Optimizar o traspaso de información do alumnado que cambia de etapa, especialmente do alumnado con n.e.a.e.
- Orientar ás familias acerca da ESO, o bacharel e/ou os ciclos formativos do IES, e a organización do Centro.

CONTIDOS.

- Programa de Transición de Primaria a Secundaria.
- Programa de transición da ESO á Secundaria Postobrigatoria.
- Coordinación con Servizos Sociais Municipais información dos alumnos.

ACTIVIDADES

- Coordinar as Xornadas de acollida no IES e o programa de visitas.
- Diseñar conxuntamente cos titores de 6º de EP, materiais de orientación para o alumnado de sexto.
- Recoller información sobre as optativas a elixir polo alumnado.

- Reunión cos titores de 6º de EP, para solicitar información do alumnado do próximo curso.
- Recoller información dos titores de 6º de EP, do alumnado de n.e.a.e. (rexistros para PT,).
- Realizar a devolución da información recibida no C.E.I.P.
- Reunións cas diferentes institucións da zona para o traspaso de información dos alumnos con n.e.a.e.
- Realizar o asesoramento ao Centro na organización dos grupos en función da información recollida.
- Prevención de posibles problemas conductuales en función da información recibida dos titores de 6º de E.P.
- Realizar as atencións individualizadas aos pais/nais do alumnado de novo ingreso que se requirise.
- Adaptar o procedemento anterior ao alumnado de 4º de ESO que vai continuar estudos no IES en función do Centro de procedencia.
- Atención individualizada aos pais que vaian preinscribirse no IES de forma voluntaria.
- Trasmisión da información aos titores, tendo en conta a necesaria confidencialidade.

ASESORAMIENTO A FAMILIAS.

Actuar como pais e nais é un traballo difícil e comprometido. Como sinala Thomas "aos pais culpáselles, pero non se lles educa". A proposta desta unidade é achegar ferramentas para que os pais e as nais poidan actuar máis eficazmente, implicarse activamente na educación e no proceso de E/A dos seus fillos, e participar na vida do IES.

OBXECTIVOS

- Facilitar a colaboración das familias e o IES.
- Mellorar a competencia educativa no exercicio das súas funcións familiares, proporcionando pautas de intervención na relación cos seus fillos
- Facilitar información e asesoramento ás familias para que lles permita apoiar os seus fillos e fillas na toma de decisións
- Apoiar e asesorar de forma especializada aos pais e nais de alumnos con necesidades educativas específicas.
- Colaborar /Asesorar na escola de pais/nais do IES

CONTIDOS

- Paternidade responsable: rol do pai e da nai, relacións familiares, estilos e pautas educativos e consecuencias, resolución de conflitos....
- Desenvolvemento evolutivo, puberdade e adolescencia, desenvolvemento intelectual, e desenvolvemento emocional, afectividade, autoconcepto e autoestima.
- Pautas para lograr un clima familiar positivo e unha educación en liberdade, autonomía e responsabilidade.
- Orientacións educativas para alumnos con n.e.a.e e/ou de aspectos que incidan na adaptación persoal, escolar e social.
- Medidas de atención á diversidade organizadas polo centro
- Relacións familia - escola,
- Hábitos e técnicas de estudo e compromiso no desenvolvemento destas.
- Sistema educativo, opcionalidade, optativas, itinerarios, posibilidades académicas e laborais e toma de decisións

- Tempo libre e relacións socioambientales, prevención de condutas inadaptadas. Educación para a saúde, prevención de adicións e educación sexual dos seus fillos.

ACTIVIDADES .

- Realización de Charlas conferencias sobre os temas enunciados nos contidos, a duración debe de ser sobre 60 minutos, máis unha quenda de palabras que non exceda os 30 minutos, co apoio de medios técnicos e análise de caso,
- Informar e potenciar a participación dos pais con campañas e notas informativas.
- Entrevistas individuais con pais / nais de alumnos que o soliciten.
- Coordinación e organización de xornadas de portas abertas ás familias
- Entrevistas específicas con pais/nais de alumnos con necesidades educativas específicas. Realizando unha acta das medidas educativas acordadas segundo lexislación vixente, ou a súa autorización no caso que sexa preceptivo
- Xestión conxunta co AMPA dunha escola de Nais/Pais.

ANEXO V

ANEXO 4.3.5. AO PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE. INCORPORACIÓN DE UN ALUMNO OU UNHA ALUMNA A UN PROGRAMA DE MELLORA DA APRENDIZAXE E DO RENDEMENTO.

Para a proposta de incorporación dun alumno ou dunha alumna do I.E.S. Arcebispo Xelmírez II a un programa de mellora da aprendizaxe e do rendemento seguirase o seguinte procedemento, regulado polo art. 6 da Resolución do 20 de xullo de 2017 da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa pola que se ditan instrucións no curso 2017/18 para a implantación do currículo na educación secundaria obrigatoria (D.O.G. do 8 de agosto):

Fase	Descrición	Temporalización	Responsables	Observacións
1	Proposta da medida por parte da xunta de avaliación	Xunta de avaliación extraordinaria.	Titor ou titora do grupo.	Fará constar na Acta da sesión de avaliación a proposta motivada. Cubrirá o documento Proposta de Incorporación a PMAR e entregarao á xefa do DO nos dous días lectivos posteriores á avaliación. O alumno ou alumna debe cumprir as condicións de acceso: ter cursado 2º ESO, ter repetido en calquera das etapas e non estar en condicións de promocionar; excepcionalmente cursar 3º e non promocionar.
2	Reunión cos pais e a persoa interesada, previa cita por escrito.	Antes do 10 de setembro	Xefatura do DO fará a convocatoria; asistirá á reunión tamén o titor ou titora do grupo.	O xefe ou xefa do DO cubrirá o modelo Información Para a Incorporación a PMAR para remitilo ás familias. Poderase facer unha reunión común para explicar as características da medida, e manteranse reunións individuais co titor correspondente para explicar a conveniencia individual da mesma.
3	Sinatura por parte da persoa interesada e dos pais ou titores legais da conformidade coa incorporación	Antes do 10 de setembro	Xefatura do DO e xefatura de estudos	Encherase o modelo Conformidade coa Incorporación a PMAR, que será asinado polo alumno ou alumna e os pais ou titores legais.
4	Elaboración e entrega por	Antes do 10 de setembro	Titor ou titora do	Encherá o modelo Informe Para a Incorporación a un

	parte do titor ou titora do preceptivo informe e entrega ao DO		grupo	PMAR e entregarao á xefatura do DO
5	Elaboración por parte da xefatura do DO do informe de conclusións da avaliación psicopedagóxica	Antes do 10 de setembro	Xefe ou xefa do DO	Encherá o modelo Informe de Conclusións de Avaliación Psicopedagóxica; deixará constancia escrita da opinión dos pais ou representantes legais
6	Reunión da comisión formada polo xefe ou xefa de estudos, o xefe ou xefa do departamento de orientación e o titor ou titora do interesado e decisión sobre a incorporación	Antes do 10 de setembro	Xefatura de estudos	Encherase o modelo Proposta de Incorporación de Alumnado a PMAR e entregarase á dirección coa documentación
7	Solicitud ao servizo provincial de Inspección Educativa de autorización do programa	Antes do 10 de setembro	Directora	Encherá o modelo Relación de Alumnado Proposto para Incorporación a PMAR e o profesorado que vai impartir cada un dos ámbitos do programa. Remitirá toda a documentación relativa a este alumnado

PROPOSTA DE INCORPORACIÓN A UN PROGRAMA DE MELLORA DA APRENDIZAXE E DO RENDEMENTO.

Reunida a xunta de avaliación do grupo que se indica, o profesorado acordou propoñer para a realización dun programa de mellora da aprendizaxe e do rendemento ao alumno/a que se relaciona, coa motivación que se indica.

As **condicións de acceso** a este programa son as seguintes:

- Ter cursado 2º curso de E.S.O., non estar en condicións de promocionar ao curso seguinte e que repetisen algunha vez en calquera das etapas.
- Con carácter excepcional, cursar o 3º curso, non estar en condicións de promocionar a cuarto.

Titor ou titora		CURSO		GRUPO	
Avaliación (setembro)		Data			
Relación de alumnado					
Alumno/a		Data Nac.			
Proposta motivada:					
Alumno/a		Data Nac.			
Proposta motivada:					

Alumno/a		Data Nac.	
Proposta motivada:			
Alumno/a		Data Nac.	
Proposta motivada:			

Trasládase esta proposta ao departamento de orientación para a correspondente tramitación da mesma, conforme ao protocolo de incorporación contemplado no P.A.D. do centro de acordo coa lexislación vixente.

Santiago, a   de   de 201

O titor ou titora

Asdo:

XEFATURA DO DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN DO I.E.S. A. XELMÍREZ II

**INFORMACIÓN AOS PAIS OU TITORES LEGAIS
SOLICITUDE DE INCORPORACIÓN A UN PROGRAMA
DE MELLORA DA APRENDIZAXE E DO RENDEMENTO.**

Pola presente comunicaselle a:

D./Dna.		D.N.I.	
D./Dna.		D.N.I.	

como nai e pai ou titores legais do alumno ou alumna cuxos datos figuran a continuación:

APELIDOS			NOME		
D.N.I.		CURSO		GRUPO	

que dadas as dificultades relevantes de aprendizaxe que presenta o seu fillo ou filla e tendo en conta a xuízo do equipo docente a incorporación ao citado programa é a mellor opción para alcanzar as competencias do primeiro ciclo de educación secundaria obrigatoria, é polo que este departamento, por proposta razoada do equipo de profesorado e á vista do informe do titor ou titora, decide propoñelo para **cursar un Programa de Mellora da Aprendizaxe E do Rendemento.**

Convócase a vostede a unha reunión coa xefa do departamento de orientación e o titor ou titora do seu fillo, filla, no lugar e data que se indican, para explicarlle as características desta medida e resolverlle calquera dúbida que pudiese ter en relación coa incorporación a ela.

Lugar da reunión	Data da reunión	Hora inicio	Hora fin

Santiago de Compostela, a   de   de 201

A xefa do depto. de Orientación

Asdo:

**CONFORMIDADE DO ALUMNO OU ALUMNA E DOS PAIS OU TITORES LEGAIS
COA INCORPORACIÓN A UN P.M.A.R.**

Mediante a sinatura do presente documento

D./Dna.		D.N.I.	
D./Dna.		D.N.I.	

como nai e pai ou titores legais do alumno ou alumna cuxos datos figuran a continuación:

APELIDOS		NOME	
D.N.I.		CURSO	GRUPO

e o propio alumno ou alumna MANIFESTAN:

- que para este último foi proposta a medida extraordinaria de atención á diversidade consistente na incorporación a un programa de mellora da aprendizaxe o do rendemento no curso 2017-2018.
- que foron convocados e asistiron a unha reunión coa xefa do departamento de orientación e o titor ou titora do grupo na que foron informados con detalle das características desta medida.
- que se declaran conformes coa medida proposta, e polo tanto comprométense a matricularse no centro para cursar un P.M.A.R.o vindeiro curso escolar, de obter a autorización definitiva para o programa por parte da inspección educativa.
- que dan a súa autorización para que o departamento de orientación realice co alumno a avaliación psicopedagóxica pertinente.

Santiago de Compostela, a   de   de 201

Conforme, o/a alumno/a

Asdo:

Santiago de Compostela, a   de   de 201

Conforme, o pai e a nai ou os titores legais

Asdo:

Asdo.:

**INFORME DA PERSOA TITORA PARA A INCORPORACIÓN A
PROGRAMAS DE MELLORA DA APRENDIZAXE E DO RENDEMENTO**

Segundo o artigo 6 da RESOLUCIÓN do 20 de xullo de 2017 da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa pola que se regulan os programas de mellora da aprendizaxe e do rendemento na Comunidade Autónoma de Galicia, para a incorporación do alumnado ao programa é preceptiva a elaboración pola persoa titora dun informe individualizado.

Para dar cumprimento a este requirimento, elabórase o presente informe acerca do alumno cuxos datos figuran a continuación:

Alumno/a							
Data Nacemento		Curso				Grupo	
Repeticións nas etapas		ESO	Curso		E.PRIMARIA	Curso	

Dificultades de aprendizaxe:

Medidas de atención á diversidade aplicadas:

Competencia curricular do alumno/a.
O alumno/a obtivo na avaliación extraordinaria as seguintes cualificacións:

Materia		Cual.		Materia		Cual.	
Materia		Cual.		Materia		Cual.	
Materia		Cual.		Materia		Cual.	
Materia		Cual.		Materia		Cual.	
Materia		Cual.		Materia		Cual.	
Materia		Cual.		Materia		Cual.	
Materia		Cual.		Materia		Cual.	

Grao de adquisición das competencias CLAVE:

Grao de adquisición das competencias clave	
Competencia	Cualificación *
Comunicación lingüística	
Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía	
Competencia dixital	
Aprender a aprender	
Competencias sociais e cívicas	
Sentido de iniciativa e espírito emprendedor	
Conciencia e expresións culturais	

Proposta motivada (motivos polos cales o equipo docente considera a conveniencia de que o alumno ou alumna se integre nun programa de mellora da aprendizaxe e do rendemento.

Santiago, a   de   de 201

O titor ou titora

Asdo.:

XEFATURA DO DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN

**INFORME DO DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN
CONCLUSIÓNS DA AVALIACIÓN PSICOPEDAGÓXICA
PARA A INCORPORACIÓN A
PROGRAMAS DE MELLORA DA APRENDIZAXE E DO RENDEMENTO**

Segundo o artigo 6 da RESOLUCIÓN do 20 de xullo de 2017 da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa pola que se regulan os programas de mellora da aprendizaxe e do rendemento na Comunidade Autónoma de Galicia, para a incorporación ao programa do alumnado é preceptiva a elaboración pola xefatura do departamento de orientación dun informe incluíndo as conclusións da avaliación psicopedagóxica, así como constancia escrita da opinión dos pais ou representantes legais.

Para dar cumprimento a este requirimento, elabórase o presente informe acerca do alumno cuxos datos figuran a continuación:

Alumno/a					
Data Nacemento		Curso		Grupo	

Conclusións da avaliación psicopedagóxica:

Resultado da reunión levada a cabo cos pais ou titores legais, e opinión dos mesmos sobre a medida proposta:

Santiago, a   de   de 201

A xefa do departamento de orientación

Asdo.:

DIRECCIÓN DO I.E.S. ARCEBISPO XELMÍREZ II

**DECISIÓN SOBRE A INCORPORACIÓN A UN
PROGRAMA DE MELLORA DA APRENDIZAXE E DO RENDEMENTO**

Realizada a proposta de incorporación a un programa de mellora da aprendizaxe e do rendemento do alumno ou alumna cuxos datos figuran a continuación:

Alumno/a						
Data Nacemento		Curso		Grupo		
Repeticións nas etapas	ESO	Curso		E. PRIMARIA	Curso	

reúnese a correspondente comisión formada polo xefe ou xefa de estudos e o xefe ou xefa do departamento de orientación do centro, así como o titor ou titora do alumno ou alumna correspondente, segundo o artigo 6 da RESOLUCIÓN do 20 de xullo de 2017 da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa pola que se regulan os programas de mellora da aprendizaxe e do rendemento na Comunidade Autónoma de Galicia, para tomar unha decisión acerca da incorporación deste ao programa de mellora da aprendizaxe e do rendemento que se desenvolve no centro.

Á vista dos informes emitidos polo titor ou titora do grupo e polo departamento de orientación, e tendo en conta a opinión do alumno ou alumna e dos seus pais ou representantes legais, a comisión decide:

- INCORPORAR** a este alumno ou alumna ao citado programa
- NON INCORPORAR** a este alumno ou alumna ao citado programa

Santiago, a   de   de 201

O xefe ou xefa de estudos

Asdo.:

DIRECCIÓN DO I.E.S. ARCEBISPO XELMÍREZ II

**RELACIÓN DE ALUMNADO PROPOSTO PARA A INCORPORACIÓN A
PROGRAMAS DE MELLORA DA APRENDIZAXE E DO RENDEMENTO**

En cumprimento do establecido no artigo 6 da RESOLUCIÓN do 20 de xullo de 2017 da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa pola que se regulan os programas de mellora da aprendizaxe e do rendemento na Comunidade Autónoma de Galicia, remítese ao servizo provincial de inspección educativa a relación do profesorado que vai impartir os ámbitos, e do alumnado proposto para realizar un programa de mellora da aprendizaxe e do rendemento no curso 2017-2018:

Nome Profesor/a	N.R.P.	Departamento	Ámbito

Nº	Nome Alumno/a	D.N.I.	Data nado	Observacións
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				

Para este alumnado, tal e como establece a citada Orde, **solicítase que ese servizo de inspección emita resolución para conceder autorización**, se é o caso, para que poida cursar o programa.

Santiago, a   de   de 201

A directora

Asdo.:

ANEXO VI

ACTUACIÓNS XERAIS PARA ESTE

CURSO DENTRO DO PAT

ACTUACIÓNS PLAN DE ACCIÓN TITORIAL CURSO 2017-18

Mes	1° ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO
SETEMBRO	<p>PRESENTACIÓN DA TITORÍA (Para informarlles da programación e darlles a oportunidade de dar a súa opinión e facer propostas)</p> <p>DATOS PERSOAIS do alumnado.</p> <p>NORMAS DO CENTRO - Comunicaciós do titor ao alumnado).</p> <p>ELECCIÓN DE DELEGADOS: -Funcións -"Eleximos ó noso representante"</p> <p>AVALIACIÓN INICIAL (Análise da información e toma de decisións)</p>	<p>PRESENTACIÓN DA TITORÍA (Para informarlles da programación e darlles a oportunidade de dar a súa opinión e facer propostas)</p> <p>DATOS PERSOAIS do alumnado.</p> <p>NORMAS DO CENTRO - Comunicaciós do titor ao alumnado).</p> <p>ELECCIÓN DE DELEGADOS: -Funcións -"Eleximos ó noso representante"</p> <p>AVALIACIÓN INICIAL (Análise da información e toma de decisións)</p>	<p>PRESENTACIÓN DA TITORÍA (Para informarlles da programación e darlles a oportunidade de dar a súa opinión e facer propostas)</p> <p>DATOS PERSOAIS do alumnado.</p> <p>NORMAS DO CENTRO - (Comunicaciós do titor ao alumnado).</p> <p>ELECCIÓN DE DELEGADOS: -Funcións -"Eleximos ó noso representante"</p> <p>AVALIACIÓN INICIAL (Análise da información e toma de decisións)</p>	<p>PRESENTACIÓN DA TITORÍA (Para informarlles da programación e darlles a oportunidade de dar a súa opinión e facer propostas)</p> <p>DATOS PERSOAIS do alumnado.</p> <p>NORMAS DO CENTRO - Comunicaciós do titor ao alumnado).</p> <p>ELECCIÓN DE DELEGADOS: -Funcións -"Eleximos ó noso representante"</p> <p>AVALIACIÓN INICIAL (Análise da información e toma de decisións)</p>

ACTUACIONES PLAN DE ACCIÓN TUTORIAL CURSO 2017-18				
Mes	1° ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO
OTUBRO	REUNIÓN COS PAIS DO GRUPO TÉCNICAS DE ESTUDO: -Expresión oral -Lectura comprensiva -Resumo -Esquema Mediación e resolución de conflitos	REUNIÓN COS PAIS DO GRUPO. TÉCNICAS DE ESTUDO: -Expresión oral -Lectura comprensiva -Resumo -Esquema Mediación e resolución de conflitos	REUNIÓN COS PAIS DO GRUPO TÉCNICAS DE TRABALLO INTELLECTUAL : -Mapas conceptuais EDUCACIÓN PARA A SAÚDE-ALEIDA	REUNIÓN COS PAIS DO GRUPO TÉCNICAS DE TRABALLO INTELLECTUAL: -Mapas conceptuais EDUCACIÓN PARA A SAÚDE-ALEIDA

Novembro	TÉCNICAS DE ESTUDO: -Expresión oral -Lectura comprensiva -Resumo -Esquema Mediación e resolución de conflitos. ACOSO ESCOLAR- CN.POLICÍA CINE FORUM sobre a violencia de xénero (25 de novembro) VIOLENCIA DE XÉNERO -CN POLICÍA	TÉCNICAS DE ESTUDO: -Expresión oral -Lectura comprensiva -Resumo -Esquema APRENDIZAXE COOPERATIVO CINE FORUM sobre a violencia de xénero (25 de novembro). VIOLENCIA DE XÉNERO -CN POLICÍA AFECTIVIDADE E SEXUALIDADE	TÉCNICAS DE TRABALLO INTELLECTUAL CINE FORUM sobre a violencia de xénero (25 de novembro) EDUCACIÓN PARA A SAÚDE (VIH /SIDA) - CRUZ VERMELLA VIOLENCIA DE XÉNERO -CN POLICÍA AFECTIVIDADE E SEXUALIDADE- QUÉROTE	TÉCNICAS DE TRABALLO INTELLECTUAL CINE FORUM sobre a violencia de xénero (25 de novembro) EDUCACIÓN PARA A SAÚDE (VIH/SIDA) - CRUZ VERMELLA VIOLENCIA DE XÉNERO -CN POLICÍA
	ACTUACIÓNS PLAN DE ACCIÓN TITORIAL CURSO 2017-18			
Mes	1° ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO
DECEMBRO	PREPARACIÓN DA PRIMEIRA SESIÓN DE AVALIACIÓN TÉCNICAS DE ESTUDO	PREPARACIÓN DA PRIMEIRA SESIÓN DE AVALIACIÓN TÉCNICAS DE ESTUDO PREVENCIÓN CONSUMO DE DROGAS- ÁMBITOSOCIAL E POLICIAL E PENITENCIARIO	PREPARACIÓN DA PRIMEIRA SESIÓN DE AVALIACIÓN TÉCNICAS DE ESTUDO PREVENCIÓN CONSUMO DE DROGAS- ÁMBITOSOCIAL E POLICIAL E PENITENCIARIO	PREPARACIÓN DA PRIMEIRA SESIÓN DE AVALIACIÓN TÉCNICAS DE ESTUDO PREVENCIÓN CONSUMO DE DROGAS- ÁMBITOSOCIAL E POLICIAL E PENITENCIARIO

XANEIRO	ANÁLISE DOS RESULTADOS DA PRIMEIRA AVALIACIÓN. TÉCNICAS DE ESTUDO TALLER DE HABILIDADES SOCIAIS "EDUCACIÓN PARA A A PAZ" APRENDIZAXE COOPERATIVO TÉCNICAS PARA PREVENCIÓN DE DROGAS- PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA	ANÁLISE DOS RESULTADOS DA PRIMEIRA AVALIACIÓN. TÉCNICAS DE ESTUDO TALLER DE HABILIDADES SOCIAIS E DILEMAS MORAIS "TÉCNICAS PARA PREVENCIÓN DE DROGAS EDUCACIÓN PARA A PAZ". PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA	ANÁLISE DOS RESULTADOS DA PRIMEIRA AVALIACIÓN. TALLER DE SEXUALIDADE. PROGRAMA "CRUZ VERMELLA" " EDUCACIÓN PARA A PAZ". PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA.	ANÁLISE DOS RESULTADOS DA PRIMEIRA AVALIACIÓN. TALLER DE HABILIDADES SOCIAIS: E DILEMAS MORAIS PROGRAMA DE HABILIDADES SOCIAIS APLICADAS Á ENTREVISTA DE TRABALLO " EDUCACIÓN PARA A A PAZ". PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA
FEBREIRO	TALLER DE HABILIDADES SOCIAIS: DILEMAS MORAIS APRENDIZAXE COOPERATIVO USO ADECUADO NOVAS TECNOLOXÍAS- CN DE POLICÍA	TALLER DE HABILIDADES SOCIAIS: DILEMAS MORAIS APRENDIZAXE COOPERATIVO USO ADECUADO NOVAS TECNOLOXÍAS- CN DE POLICÍA	PROGRAMA DE PREVENCIÓN DE DROGODEPENDENCIAS Mediación e resolución de conflitos USO ADECUADO NOVAS TECNOLOXÍAS- CN DE POLICÍA	PROGRAMA DE EDUCACIÓN AFECTIVO SEXUAL- PROGRAMA IGAXES 3 USO ADECUADO NOVAS TECNOLOXÍAS- CN DE POLICÍA

ACTUACIÓNS PLAN DE ACCIÓN TITORIAL CURSO 2017-18

Mes	1° ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO
------------	---------------	---------------	---------------	---------------

MARZO	TALLER DE HABILIDADES SOCIAIS E DILEMAS MORAIS PREPARACIÓN DA SEGUNDA AVALIACIÓN-	TALLER DE HABILIDADES SOCIAIS. PREPARACIÓN DA SEGUNDA AVALIACIÓN	PREPARACIÓN DA SEGUNDA AVALIACIÓN	O.ACADÉMICA-PROFESIONAL: CFGM - CFGS - FP BÁSICA. PREPARACIÓN DA SEGUNDA AVALIACIÓN
ABRIL	ANÁLISE 2ª AVALIACIÓN RISCOS NA INTERNET- PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA ACOSO ESCOLAR EDUCACIÓN VIAL E HÁBITOS DE CONDUTA ADECUADOS	ANÁLISE 2ª AVALIACIÓN RISCOS NA INTERNET- PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA EDUCACIÓN VIAL E HÁBITOS DE CONDUTA ADECUADOS TALLER HABILIDADES SOCIAIS CONFLITO E ACOSO ESCOLAR -	TALLER DE SAÚDE-ALIMENTACIÓN ANÁLISE 2ª AVALIACIÓN RISCOS NA INTERNET- PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA ORIENTACIÓN ACADÉMICA: PROGRAMA ORIENTA 2014-15 VISITA A CENTROS DE SANTIAGO. -PREPARACIÓN PARA PROBAS DE ACCESO A CICLOS. CONFLITO E ACOSO ESCOLAR- PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA	ANÁLISE 2ª AVALIACIÓN ORIENTACIÓN ACADÉMICA: PROGRAMA ORIENTA 2014-15 VISITA A CENTROS DE SANTIAGO. -PREPARACIÓN PARA PROBAS DE ACCESO A CICLOS RISCOS NA INTERNET- PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA. CONFLITO E ACOSO ESCOLAR PLAN DIRECTOR DE CONVIVENCIA
ACTUACIONES PLAN DE ACCIÓN TUTORIAL CURSO 2017-18				

MES	1° ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO
M <small>AI</small> O	<p>EDUCACIÓN PARA O OCIO: VÍDEOXOGOS E NOVAS TECNOLOXÍAS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Elección de xogos . - Aprender a facer um uso adecuado da internet- - Eu ante a ante as redes sociais - Reflexión final 	<p>ORIENTACIÓN ACADÉMICA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - As optativas de 3° ESO. - P.D.C. - Programas de Formación Profesional Básica Profesional Inicial. <p>EDUCACIÓN PARA O OCIO: VÍDEOXOGOS E VÍDEOXOGOS E NOVAS TECNOLOXÍAS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Elección de xogos - Aprender a facer um uso adecuado da internet - Eu ante a ante as redes sociais - Reflexión final 	<p>ORIENTACIÓN ACADÉMICA: TOMA DE DECISIONS</p> <ul style="list-style-type: none"> - ¿Qué decidimos? - Decidir...e eso ¿qué é? - ¿Qué elixirías ti? - Decálogo para decidir ben - ¿Fácil ou difícil? <p>TOMA DE DECISIONS ACADÉMICAS</p> <ul style="list-style-type: none"> - Novos itinerarios na ESO. - As optativas de 4° ESO. - PMAR - FP BÁSICA 	<p>ORIENTACIÓN ACADÉMICA: TOMA DE DECISIONS</p> <ul style="list-style-type: none"> - ¿Qué decidimos? - Decidir...e eso ¿qué é? - ¿Qué elixirías ti? - Decálogo para decidir ben - ¿Fácil ou difícil? <p>TOMA DE DECISIONS ACADÉMICAS</p> <ul style="list-style-type: none"> - Modalidades de Bacharelato - Ciclos Formativos de grado Medio - Ensinanzas de réximen especial
ACTUACIÓNS PLAN DE ACCIÓN TUTORIAL CURSO 2017-18				
M <small>ES</small>	1° ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO

XUÑO	AVALIACIÓN DA TITORÍA	AVALIACIÓN DA TIT	AVALIACIÓN DA TITORÍA	AVALIACIÓN DA TITORÍA
		ORÍA	AVALIACIÓN DO GRUPO E	AVALIACIÓN DO GRUPO E
	AVALIACIÓN DO GRUPO E		VALORACIÓN DO PROCESO DE	VALORACIÓN DO PROCESO DE
	VALORACIÓN DO PROCESO DE E/A. CAMBIOS A REALIZAR DE CARA AO PRÓXIMO CURSO	AVALIACIÓN DO GRUPO E VALORACIÓN DO PROCESO DE E/A. CAMBIOS A REALIZAR DE CARA AO PRÓXIMO CURSO	E/A. CAMBIOS A REALIZAR DE CARA AO PRÓXIMO CURSO	E/A. CAMBIOS A REALIZAR DE CARA AO PRÓXIMO CURSO

**PROGRAMACIÓN DE ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E
EXTRAESCOLARES CURSO 2017-18**

PROPOSTAS

Actividade	Cursos a quen vai dirixidas	Curso	Com	Ext	Data (ou trimestre)	Custe
Educación para a saúde - Plan comunitario de Vite(Integrado no Plan de trastornos aditivos da C. De Sanidade da X. Galicia):Prevención e Reducción de factores de risco a través actividades: Alimentación, Drogas, Sexualidade. Aínda que están planificadas para todos os cursos de Eso, como norma se veñen impartindo en 1º de ESO	Todos os cursos	1º ESO?	x		Todo o curso	0 e
Programa KTORCE-18- ARELA (PREVENCIÓN DE CONDUCTAS INFRACTORAS - Baseada na Lei 5/2000 de responsabilidade penal dos menores aos seus protagonistas	2º/3º/4º ESO	2ºE 3º ESO	x		3º trimestre	40 e ?
Plan Director Convivencia: CNP.: Uso adecuado novas tecnoloxías, drogas e alcol, Violencia de xénero, acoso escolar	Todos os cursos	1º /2º ESO	x		1º E 2º Trimestre	0 e

Actividade	Cursos a quen vai dirixidas	Curso	Com	Ext	Data (ou trimestre)	Custe
enfocadas dende o campo policial						
Talleres de Cruz Vermella: Educación para a Saúde, Alimentación e Trastornos de Conduta Alimentaria, Prevención no Consumo de substancias nocivas (drogas), Educación sexual: Sexualidade e ETS e VIH/SIDA, Prevención de Conductas Violentas	Prevención conductas violentas.	1º/2º ESO	x		1º trimestre	0 €
	CAMPAÑA CONTRA A VIOLENCIA DE GÉNERO	1º A 4º ESO			SEMANA DO 2º AO 25 NOVIEMBRE	
	VIH -SIDA	3º/4º ESO			28 NOVIEMBRE AO 2 DECEMBRO	
	EDUCACIÓN PARA A SAÚDE- PREVENCIÓN DE TRASTORNOS ALIMENTARIOS -PREVENCIÓN ANTE O CONSUMO DE DROGAS E SEXUALIDADE	3º/4º ESO			2º/3º TRIMESTRE	
	DÍA INTERNACIONAL DAS MULLERES	1º/2º ESO			6 AO 15 MARZO	
RECICLA O XÉNERO- Consellería de Igualdade, Desenvolvemento económico e Turismo do Concello de Santiago de Compostela	3º /4º ESO e 1º BAC	3º/4º ESO	x		1º Trimestre	
HABILIDADES SOCIAIS PARA A MEDIACIÓN	2º/3º ESO					
Mediación no conflito e prevención de acoso- Tutorías individualizadas grupo : ALEIDA- (Este grupo é o mesmo que IGAXES 3. Recibe diferentes nomes en función das subvencións- Estas actuacións teñen que estar protocolizadas vía Dpto orientación ou equipo directivo do centro.	Ratio por educador: 5 alumnos.	2º ESO	x		Respostas planificadas ao longo do curso.	0 €
Taller de SexualidadeE RELACIÓNS COERCITIVAS- ALEIDA : Coerción sexual, Cultura e sexo, Xénero e Sexualidade	3º e 4º ESO	4º ESO	x		2º / 3º trimestre.	0 €
SOLICITUD DE PARTICIPACION EN LA CAMPAÑA "TE PUEDE PASAR" --- "SI CONTROLAS VUELVES " PARA EL CURSO 17/18 -AESLEME-DG.TRAFICO-MINIST. DE INTERIOR- M. DE EDUCACIÓN Y CIENCIA	CHARLAS PARA TODOS OS CURSOS				3 DE OUTUBRO AO 16 DE DECEMBRO	0 €

Actividade	Cursos a quen vai dirixidas	Curso	Com	Ext	Data (ou trimestre)	Custe
ALEIDA-Taller de Resolución de Conflictos	Toda a ESO	2º ESO	x		Ao longo do curso	0 €
ALEIDA-Uso Seguro e responsable das novas tecnoloxías - Enfoque Pedagóxico	Toda a ESO	2º- ESO	x		2º-3º trimestre	0 €
ALEIDA-Conoce Nuestra Cultura - Realizar traballos sobre as diferentes culturas de cada aula	1º e 2º ESO	1º ESO	x		1º Trimestre	0 €
ALEIDA- Somos un equipo- Cohesión Grupal	1º ESO	1º ESO	x		1º TRIMESTRE	0 €
ALEIDA- Autonomía vida independente: Responsabilidade social	4º ESO	1º BAC	x		2º TRIMESTRE	0 €
CENTRO QUÉROTE: Educación afectivo-sexual. Con este obradoiro, búscase que a mocidade poida ter unha información fiable e que coñeza un recurso profesionalizado ao que poder recurrir se lle xurden dúbidas en relación a este tema. Obxectivos: ☐ Reforzar as habilidades para aprender a distinguir o que é sexualidade e Reforzar as habilidades para aprender a distinguir o que gusta e o que non en relación coas demais persoas ☐ Promover a vivencia da sexualidade do xeito máis pracenteiro, responsable e satisfactorio posible ☐ Reflexionar sobre as relacións afectivas ☐ Promover o diálogo e a asertividade e empatía nas relacións de parella. ☐ Traballar os límites e a responsabilidade persoal.	3º ESO		x		2º TRIMESTRE	0 €
ABAGAL: PREVENCIÓN DE TRASTORNOS DE CONDUTA ALIMENTARIA	4º ESO	4º	x		2º TRIMESTRE	
DI K NON - TALLERES PARA A PREVENCIÓN DO CONSUMO DE DROGAS EN ADOLESCENTES- Desenvoltos por internos e o equipo da Unidade Terapéutica do centro penitenciario de Teixeira(coruña) en colaboración coa Fundación Barrié.	3º E 4º ESO, BAC Se concretará co responsable do centro e os titores -as.	1º BAC	x		2º TRIMESTRE	0 €
PARTICIPACIÓN NO PROGRAMA ATRÉVETE, Consellería de Cultura Educación e Ordenación Universitaria . Visita á unha empresa da Área Empresarial do Tambre (Santiago de	1º e 2º ESO				Desenvolveranse todos os venres dende novembro de 2017 ata	

Actividade	Cursos a quen vai dirixidas	Curso	Com	Ext	Data (ou trimestre)	Custe
Compostela) O obxectivo deste programa é dar a coñecer ao alumnado directamente e a través do profesorado o tecido industrial da súa contorna, en concreto as empresas das diferentes asociacións empresariais colaboradoras, e sensibilizar á comunidade educativa da importancia de construír e fomentar unha nova cultura emprendedora.					maio de 2018. Os centros poderán solicitar a súa participación nun destes venres.	
Visita aos centros que imparten ciclos cos alumnos-as de : ,3º 4º e Bac que se presentan ás probas de Acceso a Ciclos. Normalmente imos a 2 centros. Os dous cursos anteriores fomos Ao CIFP Monte de Conxo e CIFP Compostela. Intención : Visita aos dous centros e comida no CIF Compostela	e alumnos propostos para as probas de ACCESO a ciclos de: 3º, 4º e Bac	1º BAC		x	Na Semana de Portas abertas que establecen os centros. Normalmente 2º trimestre	Custo de transporte + Comida-POR CONTADOS ALUMNOS
- Participación nos ENCONTROS NO CAMPUS DE SANTIAGO coa finalidade de realizar os percorridos deseñados pola USC tanto ao Campus Norte como ao Campus Vida.A visita foi planficada polos departamentos de Galego, Matemáticas, Física e Orientación. Este curso realizouse so con alumnos de 2º de Bacharelato o dia 7 de febreiro, debido ao nivel de satisfacción do alumnado con relación a visita, acórdase O CURSO PASADO REALIZALA DURANTE ESTE CURSO cos alumnos de 1º e 2º de Bacharelato.	1º /2º DE BACHARELATO			X		Custo de transporte POR CONTADOS ALUMNOS